ARSENI RUTKO

MĂREAŢA STEA

ARSENI RUTKO

MĂREAŢA STEA

În romîneşte de M. LEICAND şi M. SPIRIDONEANU
E D I T U R A   T I N E   R E   T **U** L **U**
ı Coperta ée GH. ADOC
Titlul lucrării în original. APCEIIHH PyTLKO
nJlEIIHTEJIblIAH
3BE371A
Cocerci.'Hii
üHcaTejib - M®cwaa l-96

1Fiicei mele Miroslava

E greu să trăieşti într-un oraş presărat cu mormintele celor dragi. Şi mai ales cînd oraşul este mic, de-l poţi străbate de la un capăt la altul în cel mult un ceas şi jumătate. Mi-am dat seama pentru prima oară în anul una mie, nouă sute douăzeci, cînd a murit Floricica-soarelui, rar mama a fost internată într-o colonie pentru alienaţi mintali.

Pe atunci, viaţa încă nu mă învăţase să trec strîngînd din dinţi pe lîngă scumpele-mi morminte. Nici nu se împlinise o jumătate de an de cînd mi-l împuşcaseră pe tata, **iaT** Olia arsese pe pod'; încâ mai plîngeam noaptea, hohotind ca un copil, şi iată că nenorocirea, moartea, mă lovea din nou.

Cei dragi mă părăsiseră aproape toţi deodată,

lăsîndu-mă singur în viaţă ; prieteni noi nu-mi făcusem, deoarece nu apucasem să .mă apropii de nimeni. Cîtă vreme le avusesem pe mama şi pe Floricica-soarelui, mă crezusem unicul lor sprijin şi, cu toate că abia împlinisem cincisprezece ani, mă consideram

capul familiei; iar cînd ele n-au mai fost, cînd n-am mai avut cui purta de grijă, mi s-a făcut lehamite de viaţă : într-un cuvînt, nu mă mai simţeam în stare să trăiesc

.Toate îmi aminteau de cei dragi care dispăruseră ; chiar şi pietrele caldarîmului plin de hîrtoape, bătut de picioruşele desculţe ale Floricicăi-soarelui, chiar şi plopii zvelţi de lîngă drum, pe care-i mîn- gîiase Olia. cu firava-i mînă. În Piaţa Bisericii, din inima tîrgului, care s-a numit mai tîrziu Piaţa ■Luptătorilor Căzuţi pentru Patrie, se înălţa un obelisc din scînduri vopsite în cărămiziu, împodobit cu o stea de tablă în cinci colţuri şi împrejmuit de un gărduleţ scund. Sub obeliscul acela odihnea tata împreună cu treizeci şi doi de tovarăşi.

Totul îmi amintea, în orăşelul acesta, de cei ce-mi fuseseră dragi, apropiaţi, pe care nu aveam să-i mai revăd niciodată. De aceea îmi era foarte greu să mai trăiesc aici.

Pe atunci nu-mi dădeam prea bine seama, de fapt poate că nici nu mă gîndeam la asta, dar în orice caz, ceva lăuntric, un fel de neastîmpăr, o forţă necunoscută mie, fără nume, mă alunga de pe meleagurile natale, nelăsîndu-mi răgaz să-mi muncesc mintea şi să caut explicaţii.
Altfel îmi închipuisem revoluţia în visurile mele de pînă atunci : ca un lanţ de sărbători ale poporului, care, ieşind în sfîrşit biruitor, jubilează. în realitate însă răbdam de frig şi de foame ca şi mai înainte ; cei mai mulţi dintre noi eram tare prost îmbrăcaţi. Realitatea nu se potrivea -de loc cu părerile .mele naive, copilăreşti despre revoluţie, un motiv în plus ca să vreau cu orice preţ să plec din oraşul unde mă născusem.
-■Sărbători erau, nu-i vorbă; cînd cîştigam vreo bătălie pe unul din nenumăratele fronturi sau cînd vreo întreprindere refăcută era. dată din nou în funcţiune, imediat aveau loc, de la sine, mitinguri şi se înălţau biruitoare, peste tot şi toate, acordurile *Internaţionalei*, care mă. tulbura atît de mult. încît inima mi se strîngea ghem şi lacrimile îmi împăienjeneau ochii. La mitingurile acestea, pentru care nimeni nu se pregătea dinainte, răsunau cuvinte înflăcărate, pline de bucurie.
Cîntecele revoluţionare le cîntam cu glas ferm, solemn, ca pe un jurămînt pe care îl reînnoiam mereu în faţa revoluţiei. În felul acesta, desigur, toate greutăţile mi se păreau mai mici şi lesne tîe învins., iar undeva, departe, în zare, mi se părea că mijeşte viaţa aceea fără foame, fără frig — ziua fericirii adevărate.. Pe urmă era şi simţămîntul acela al libertăţii care punea stăpînire pe mine — şi nu numai pe'mine ! — cînd străbăteam străzile oraşului descătuşat prin revoluţie, conştiinţa faptului că acum nimeni nu mă mai poate jigni şi înjosi, bucuria că toţi foştii stăpîni,' toţi acei negustori şi fabricanţi de teapa lui Teghin sau Barutin au dispărut pentru totdeauna din viaţa oraşelului şi din viaţa

fiecăruia dintre noi, mă îmbătau, îmi umpleau inima de speranţe.
Şi totuşi era greu.
Mi se părea că în viaţă s-a întîmplat ceva ce nu trebuia să se întîmple. Mi se părea că, dacă el ar fi trăit, toate ar fi mers altfel, mai bine, în orăşelul nostru. Gîndurile acestea mă chinuiau, pricinuin- du-mi o durere aproape fizică ; deveneam fără voia mea morocănos şi irascibil. Numai cu Floricica- soarelui cea mică şi plăpîndă, care se stingea vă- zînd cu ochii, mă purtam ca mai. înainte : mi se rupea inima de milă şi de duioşie cînd mă uitam la puiul acela de om, la care ţineam atît de mult şi căruia nu-i puteam fi de nici un folos. Poate că tocmai neputinţa de a-mi ajuta surioara mă făcea să fiu răutăcios şi brutal cu ceilalţi.
De asemenea, mi .se părea că, dacă ar fi trăit tata, pentru nimic în lume n-am mai fi rămas în orăşelul ăsta, ci ne-am fi dus acolo unde încă mai continua lupta înverşunată

pentru cauza revoluţiei

.Da, pe atunci se mai dădeau lupte. Cînd mă duceam la comitetul judeţean de partid, prima mea grijă era să mă reped la ziare, la foile cenuşii, zgrunţuroase şi unsuroase ale *Pravdei* şi *Izvestiei,* ca să citesc şi să recitesc de zeci de ori comunicatele lapidare de pe fronturi, ştirile semnalînd, fără .nici un fel de înflorituri, atîtea acte de eroism. Se dădeau lupte pe fronturile de nord şi de vest, de sud şi sud-est, pe frontul din Turkestan şi în inima Siberiei. Kolceak, cu liota-i de miniştri, fugea spre Irkutsk, mînînd în faţa trenului blindat care-i ducea şapte vagoane cu aur şi argint furate din Kazan. La Rostov şi Taganrog, Denikin acorda lungi interviuri corespondenţilor de presă englezi şi americani, în Estonia, Iudenici ridica spînzurători pentru comunişti. În portul Odesa ancoraseră navele de război ale Antantei şi, cu ţevile tunurilor în dreptate spre oraş, nu făceau impresia că ar vrea să plece.

Şi în oraşul nostru, apelurile de pe garduri, de pe zidurile caselor îţi atrăgeau atenţia, cu literele lor de-o şchioapă : „Totul pentru front! DaţL-ne trenuri cu arme, pîine, îmbrăcăminte ! Trăiască alianţa dintre strung şi puşcă !" Prin satele şi oraşele din regiunea Volgăi se desfăşura mobilizarea : nenea Kolea şi alţi membri ai comitetului judeţean plecau mereu în judeţ să organizeze mobilizarea, iar contrarevoluţionarii scriau noaptea, cu cărbune sau cretă, pe garduri, în dreptul apelurilor : „Jos mobilizarea, jos predarea obligatorie a surplusului de cereale ! Dă-ne sare, năpîrcă, dă-ne stambă ! "

Ce mult doream să plec pe front ! Dacă n-ar fi fost Floricica-soarelui şi mama, care — abia acum îmi dau seama — începuse de pe atunci să-şi piardă minţile, cu siguranţă că aş fi plecat încă

din iarnă, m-aş fi dus chiar şi pe jos. Ţin minte că tăiasem din *Pravda* o ştire scurtă de pe front şi o purtam tot timpul asupra mea. O învăţasem pe de rost, mi s-a întipărit atît de adînc în minte, încît chiar şi acum, după patruzeci de ani, îmi amintesc cu- vînt cu cuvînt rîndurile pe jumătate şterse :

„îndurerat, anunţ că în ziua de 16 decembrie a murit la Radomîsl, la centrul de triere a bolnavilor de tifos, tovarăşul Ipato.v, locţiitor de comandant de regiment. E1- a fost tot timpul în linia întîi, a luat parte la luptele grele de lîngă Faste vo, fiind mereu în frunte, cîştigînd dragostea şi încrederea ostaşilor roşii. Deoarece şi eu am fost bolnav de tifos, n-am putut să-mi îndeplinesc datoria cea din urmă faţă de tovarăşul meu şi să anunţ la timp moartea lui. Rog să se ia măsuri pentru ajutorarea familiei sale, de a cărei soartă defunctul era foarte îngrijorat, încă nu împlinise vîrsta de recrutare. Rabicev".

Nici eu nu aveam vîrsta de recrutare. Poate că locţiitorul acela de comandant de regiment, mort de tifos, fusese de-o seamă cu mine, poate că avea şi el pe undeva o mamă şi o Floricica-soarelui; desigur că avea, altminteri n-ar fi închinat familiei ultimul lui gînd. Mă simţeam parcă dator faţă de el, faţă de acest tlaăr comandant care dăruise revoluţiei totul, pînă a. viaţa. Il vedeam aievea, ca o întrupare a dojanei cuvenite mie, celui care, în loc să lupt pentru revoluţie, trăiam, într-o oarecare măsură, în linişte şi pace, cu toate că răbdam de foame. într-o zi chiar l-am visat : înalt, palid, însîn-gerat, cu trăsături nedesluşite, s-a apropiat de patul meu şi mi-a spus : „Ei, contrarevoluţionarul, deş- teaptă-te !"

Pe atunci mi se părea eroică şi vrednică de invidiat pînă şi soarta fiului mai mic al generalului Brusilov, care, deşi minor, fusese condamnat la moarte de consiliul de război al lui Denikin,

pentru faptul că tatăl lui lupta în rîndurile Armatei Roşii.
Poate să pară ciudat, dar în momentele acelea nu voiam să văd', nu voiam să pricep că tot atîta cît Ipatov, cel ce-şi dăduse viaţa pe front, dacă nu chiar şi mai mult, făceau pentru triumful definitiv al revoluţiei Serghei Vandîşev al nostru sau nenea Kolea ologul, cel care, în calitatea sa de comisar judeţean însărcinat cu aprovizionarea, colinda regiunea toată ziua şi toată noaptea în teleguţă, mînînd caii lui Barutin, care acum aparţineau comitetului judeţean ; dovada cea mai bună e că, într-o singură săptămmă, indivizi necunoscuţi trăseseră de două ori asupra lui. Ştiam, bineînţeles, că un olog n-are ce căuta pe front, şi totuşi, în ciuda raţiunii, undeva, în adîncul sufletului meu, eram gata să-l consider pe nenea Kolea un renegat. Şi dacă nu înţelegeam toate acestea, de vină era probabil şi Iurka, văru-meu, pe care-l pizmuiam fără să vreau, pentru că, oricum, avea tată, chiar dacă lui nenea Kolea îi lipseau ambele picioare. Nu pot să vă spun cum mi se strîngea inima cînd îl vedeam pe nenea Kolea bătîndu-l părinteşte pe umăr ori de cîte ori era mulţumit de Iurka. Tare mai tînjea umărul meu după mîngîierea părintească. Drept e că, dacă mă aflam şi eu de faţă, nenea Kolea, pricepînd ce e în inima mea, făcea parte dreaptă, dar asta mă întărită şi mai vîrtos în pornirea-mi prostească împotriva lui Iurka : nu-mi trebuia ce aparţinea altuia, n-aveam nevoie de pomană.

Iurka purta acum o fîşie de pînză neagră peste ochiul

scos, şi mie mi se părea că asta îl înfrumuseţează şi face ca faţa lui, pe care mijea o umbră de mustaţă, să pară mai matură. îmi ziceam că şi de data aceasta soarta m-a nedreptăţit. împreună cu Iurka şi cu Olia incendiasem un pod de care aveau nevoie albii ; Iurka

şi cu mine am fost prinşi şi puţin a lipsit să nu fim ucişi; Olia a ars pe pod. Dar, în timp ce arsurile căpătate îl făcuseră pe Iurka parcă mai frumos, mai atrăgător, punîndu-i pecetea unui eroism care-l deosebea de toţi ceilalţi, eu m-am ales cu trei dinţi din faţă sparţi, ceea ce

mă urîţea, mă împiedica să vorbesc, să rîd, pe scurt, să deschid gura. Şi să nu-mi luaţi în nume de rău dacă am să vă spun că-mi părea bine că Olia murise : măcar ea să nu mă vadă cum arătam acum. Mama a încercat să mă îmbărbăteze, spunîndu-mi că, atunci cînd voi fi om

în toată firea şi voi cîştiga bani. îmi voi pune dinţi de aur, iar Floricica-soarelui era încredinţată că o să-mi crească alţi dinţi : „dinţi buni". Deseori, ca să mă împace, îmi zicea : „Lasă-mă să pun degetul, să văd, poate au şi crescut"... Oricît de ridicolă ar fi fost,

presupunerea ei
naivă avea totuşi
darul de a mă linişti
întru.cîtva

.Toamna am lucrat împreună cu Iurka la refacerea căii ferate, pe care albii o aruncaseră în aer, şi a castelului de apă al gării, distrus de obuze, iar apoi, cînd a venit de la Samara un detaşament special însărcinat cu lucrările de refacere, am aju-

CAPITOLUL VIII

tat şi eu la repararea podului de peste Cearmîş. Era o toamnă ploioasă, turna cu găleata şi un vînt îngheţat de miazănoapte bătea fără încetare, pătrunzîndu-ne pînă la oase. Mantaua veche, stră-punsă de gloanţe în două locuri, pe care o căpă-tasem de la magazie, cu un bon semnat de Vandî-şev, nu-mi ţinea cald, iar mănuşi n-aveam. Spre seară, degetele înţepenite de frig şi de oboseală nu mai erau în stare să ţină nici tîrnăcopul, nici lo-pata, iar picioarele, înotînd în bocancii soldăţeşti găuriţi, le simţeam sloi. Era o fericire cînd puteam să las o clipă lucrul, să arunc în foc resturi de tra-verse vechi, îmbibate cu păcură şi smoală, să-mi dezmorţesc puţin mîinile la văpaia focului şi să beau apă fierbinte din cana de tinichea ruginită. Cred că nici o băutură nu mi s-a părut vreodată mai*bună !

Cînd mă întorceam acasă, înfulecam pe ne-răsuflate, fără să scot o vorbă, fiertura încropită de mama. apoi mă culcam, mai "bine zis, cădeam în colţul rrieu şi adormeam pe loc, uneori fără să-mi scot bocancii. În asemenea cazuri mă descălţa Flo- ricica-soarelui.

Locuiam în mahalaua Severnaia, într-o căsuţă cu cuptor rusesc mare cît toate zilele, care ocupa mai mult de jumătate din încăpere. înainte de a ne muta acolo, stătusem într-un subsol din cartierul Tiuremnaia. Mama refuzase cu încăpăţînare să se mute într-o casă boierească rechiziţionată de la burjui, deşi nenea Kolea stăruise în fel şi chip, o dojenise, ba chiar odată, mînios din cale-afară, o ameninţase cu pistolul.

— Şi dacă voi fugiţi iar din oraş, eu ce rnă fac, unde mă duc cu copiii ? l-a întrebat mama înce-tişor, aproape în şoaptă.

— Ne-am retras, nu am fugit! a ţipat la ea nenea Kolea, învineţindu-se de furie. Eşti o proastă, Daşka ! Doar revoluţia am făcut-o în primul rînd pentru ei, pentru copii ! a mai zis el,

îndreptînd spre Saşenka degetul lui bont, îngălbenit de tutun şi încă negru de cleiurile cizmăriei. Ca să nu moară cu zile !

— Nimeni nu moare fără voia Domnului — i-a răspuns cu blîndeţe, dar şi cu stăruinţă mama.

Nenea Kolea a scuipat cu năduf şi a pornit-o şontîc-şontîc pe cioturile lui spre poartă, unde îl aştepta teleguţa.

Cu mama n-aveai cum s-o scoţi la capăt. Pe chipul ei supt, ros de suferinţă, se întipărise expresia unei hotărîri nestrămutate. Avea ceva din vechile icoane, aceeaşi frumuseţe aspră, îndurerată, aceiaşi ochi care par a vedea ce nu vede orice muritor. Zi cu zi devenea tot mai evlavioasă şi, la sărmana noastră locuinţă, era un adevărat pelerinaj de călugăriţe, fanatici religioşi, cerşetori şi popi răspopiţi, fugiţi din locurile lor de baştină, într-un colţ, în faţa icoanei Maicii Domnului, ardea zi şi noapte un opaiţ în chip de candelă.

Vedeam cu tristeţe cum s-a schimbat mama după moartea tatii : se părea că, o dată cu el, ar fi murit şi într-însa ceva. Braţele i se descărnaseră, pielea se închisese la culoare şi totuşi parcă erau străvezii. Şi încă ceva curios : cu toate că era stoarsă de vlagă, în toamna din urmă se arătase mai viguroasă şi mai rezistentă ca oricînd, de parcă credinţa în Dumnezeu ar fi fost în stare să-i dea puteri. Tot ce făcea, făcea ca din zbor, uimitor de lesne.

îmi aduc aminte îndeosebi următoarea întîmplare care m-a impresionat. Pe la sfîrşitul toamnei a străbătut,' cu Floricica-soarelui în braţe, înfăşurată într-o cuvertură groasă, cîţiva kilometri pe jos, prin ploaie şi înaintînd printr-un glod îngrozitor în care se împotmoleau pînă şi caii. Asta a fost în zilele cînd, într-un sat bogat din apropiere, pare- mi-se Ezîklinskoe, popii scoseseră icoana „făcătoare de minuni" a Maicii Domnului din Kazan şi făceau procesiune pentru „astîmpărarea foametei". Călugăriţele şi cerşetorii care ne toceau pragul casei îi băgaseră mamei în cap că „făcătoarea de minuni" îi va tămădui copilul bolnav dacă îl va trece pe sub icoană : trebuia numai să îngenuncheze în calea ei. Şi biata noastră măicuţă, care credea în minuni, s-a

dus cu Floricica-soarelui în braţe. Cît despre minune, se înţelege că nu s-a săvîrşit; dimpotrivă, de atunci boala Saşenkăi, boală căreia pe vremea aceea nici măcar nu i se ştia numele, s-a înrăutăţit. Asta însă n-a clintit-o pe mama din credinţa ei : tot „oamenii lui Dumnezeu" i-au explicat că „ocrotitoarea" n-a făcut minunea, fiindcă e mîniată pe oameni din cauza războiului civil, în care fratele ridica sabia asupra fratelui, şi fiul asupra tatălui, din cauza sîngelui vărsat, din cauza bolşevicilor fără Dumnezeu, care închideau bisericile şi mănăstirile.

În oraş viaţa lîncezea. Turnătoria de fontă nu lucra, morile nu măcinau, uşile micilor ateliere meşteşugăreşti erau bătute în cuie parcă pentru totdeauna. Prăvăliile se deschideau numai în zilele cînd se dădea pîine, peşte sărat sau carne de cal.

Numai piaţa, care se întinsese ca o molimă, transformîndu-se în talcioc, răsuna din zori şi pînă-n noapte de larma a mii de glasuri. Se vindea şi se cumpăra orice, de la cununi de tablă pentru cimitire pînă la flori de ceară pentru rochii de mireasă din alt veac, de la şunci de porc pînă la haşiş japonez, prin cine ştie ce minune ajuns în tîrgul nostru. Puterea sovietică, care învinsese pentru totdeauna, părea acestei adunări de precupeţi şi speculanţi atît de şubredă, atît de efemeră, încît, în schimbul diverselor bunuri, erau primite cu dragă inimă bancnotele de pe timpul ţarului, din care mai rămăseseră destule prin cufere şi prin tot felul de ascunzători.

Odată, cînd ne ajunsese cuţitul la os, mama s-a dus la talcioc cu ultimele lucruşoare pe care le păstra „pentru zile negre" : unica ei bluză, o bluză galbenă pentru zile de sărbătoare, şi verigheta subţire, pe care, oricum, nu şi-o mai punea, fiindcă, în halul de slăbiciune' în care ajunsese, îi cădea din dşget. S-a întors din piaţă cu o oală de cartofi şi cu un dovleac mic, degerat — era tot ce primise în schimb.

În noiembrie s-a terminat refacerea liniei de cale ferată şi trenurile au început să circule. Pe dată s-a schimbat şi atmosfera de la noi : a devenit mai tulbure, mai apăsătoare ; tîrgul a fost cuprins de o

agitaţie care ameninţa să sfirşească în orice clină cu răzmeriţă şi pîrjol. Din nou se trăgea în comunişti noaptea, de după colţul caselor, iar activiştii din detaşamentele de aprovizionare erau aduşi de la ţară cu burta spintecată şi umplută cu ţărînă. Agitaţia se iscase din pricina zvonului că „corni-: sâni au de gind să ridice grîul rămas la mori';. în parte era adevărat, acest grîu urmînd să fie ■ trimis, potrivit dispoziţiei date de. Consiliul comisarilor poporului, Petrogradului înfometat.

La sfîrşitul acelei luni se lăsase un ger cumplit, de minus patruzeci de grade, şi iazul lui Kaletin' îngheţase într-o singură noapte. Se putea merge de la moară de-a dreptul pînă la gară. Pe drumul acesta, de-a lungul unor bîrne înnegrite care ieşeau din zăpadă — atîta mai rămăsese din podul incendiat de noi — a început transportarea griului. Moara, ca şi vagoanele şi gara erau. păzite de mitraliere instalate în locurile cele mai sigure, căci rămăşiţele bandelor zdrobite ale lui Sapojkov dădeau tîrcoale tîrgului.

Noi, cei nouă membri ai primei celule comuniste de tineret, escortam căruţele cu grîne în drum spre gară. Primisem ceva echipament şi puşti, din care doar trei erau în stare de funcţionare. Bineînţeles, lucrul acesta îl ştiam numai noi. Comandantul nostru era Iurka.

N-am să uit. niciodată cu ce ură ne privea burtăverzimea cînd treceam cu arma în cumpănire pe lîngă carele cu grîu. Ce de ocări mi-a fost dat să aud : „Ticăloşi", „Ploşniţe care se îngraşă din sîngele altora", „De mult tînjesc spînzurătorile după voi, ăştia, care, desigur, noaptea vă luaţi hoţeşte fiecare cîte un sac cu făină", şi cîte şi mai cîte... Iar noi abia ne ţineam pe picioare de foame şi aveam şi o liotă de guri flămînde acasă ; visul visurilor noastre era un terci subţire şi fierbinte, dar n-am luat de la moară nici măcar un pumn de făină Oricît de naiv ar părea, dar şi astăzi încerc un sentiment de bucurie şi mîndrie pentru faptul că n-am luat atunci nici un bob din grîul trebuincios revoluţiei.

Un singur lucru mi-am îngăduit : să vînez porumbei.

Mă strecuram în podul morii, pe care-l cunoşteam de mic copil ca pe propriile-mi buzunare, şi prindeam porumbei cu o plasă veche, dibuită tot acolo. Cînd am prins primul porumbel, am vrut să-l omor, dar n-am izbutit dintr-o dată, fiindcă rn-a podidit un plîns,.. Mi se rupea inima de milă şi cred că tocmai mila asta fără rost m-a împiedicat să lovesc pasarea cum trebuie : cu pliscul deschis, din care se prelingea un firicel de sînge, mă privea cu nedumerire, cu jale şi în acelaşi timp dojenitor. Era cît pe ce să dau drumul bietei vieţuitoare, dacă nu mi s-ar fi ivit deodată, în faţa ochilor, grumazul subţire cît un fir de aţă al Floricicăirsoarelui, obrăjorii ei ca turta de ceară. Am strîns atunci din pleoape şi am mai izbit o dată porumbelul de căpriorii podului.Surioarei nu i-am spus, fireşte, că pasărea pe care i-o aduceam curăţată gata era porumbel, căci n-ar fi vrut să mănînce. Aşa însă a mîncat, lin- gîndu-se pe buze şi încredinţîndu-mă că niciodată nu se înfruptase dintr-un pui atît de gustos.

M-am mai dus de eîteva ori la moara pustie, dar mi-era din ce în ce mai greu să prind porumbei, căci se împuţinaseră şi deveniseră sperioşi. Se temeau de oameni : pesemne că nu eram singurul care-i vînam.într-o seară — nu-mi amintesc prea bine cînd, să fi fost poate pe la începutul lui decembrie — eu, Iurka şi alţi trei băieţi din celula de tineret a comitetului judeţean am fost chemaţi la comitet, unde Vandîşev a despăturit în faţa noastră o coală de hîrtie boţită; pe o parte a foii se întindeau pieziş, de la un colţ la celălalt, dungi de cerneală tipografică proaspătă care se lăţiseră, mînjind hîrtia.

Cu ochii întredeschişi din cauza luminii puternice a lămpii,

mişcîndu-şi greoi pe masă pumnii uriaşi împestriţaţi de tatuaje, Vandîşev se uita cînd la noi, cînd spre un ungher al camerei unde, cu bărbuţa roşcovană vîrîtă-n gulerul hainei şi cu un aer nespus de jignit, stătea Vasili Ilici Liutaev, şeful paginator de la fosta tipografie a lui Kuzneţov, care

aparţinea acum comitetului

judeţean. Era un bătrînel cu mutră de vulpoi, cu obrazul stafidit şi mieros, pe care bărbuţa părea lipită. Se ţinea el ţanţoş, ca să ne arate că-i la largul lui, dar îţi dădeai seama dintr-o ochire că îi e tare frică de Vandîşev. Trebuie să spun că, într-adevăr, înfăţişarea lui

CAPITOLUL VIII

Vandîşev putea să inspire teamă : ochii în care licărea mînia îi scăpărau, faţa neagră, cu pometţii ieşiţi în afară, părea cioplită dintr-o bucată de cărbune, trăsăturile, aşa cum se întîmplă de obicei la cei ce au văzut multe şi au trecut prin multe, erau aspre, colţuroase

.— îată de ce v-am chemat, băieţi — rosti în sfîrşit comisarul, dezlipindu-şi cu greu privirea ide la Liutaev. Voi ce ziceţi că e asta ? ne întrebă el. întinzînd pumnul spre coala de hîrtie.

în odaie se aşternu o tăcere adîncă ; numai în spatele meu bătea măsurat o pendulă monumentală, din lemn sculptat.

Nu ştiam ce să-i. răspundem.

— Şeful paginator susţine că ziarul nostru *Puii borbî*[1] nu poate fi tipărit în tipografia fostului său patron urmă Vandîşev. Zice că e frig, că litera s-a risipit, că nu are gaz, nici cerneală tipografică.

CAPITOLUL VIII

Individul ăsta...

Liutaev, care pînă atunci nici nu se clintise, sări în sus ca ars ; obrajii, cuprinşi într-un păienjeniş de vinişoare roşii, îi zvîcneau.

— Eu nu sînt individ, cetăţene Vandîşev ! strigă el, înecîndu-se. Nu-s nici cinci ani de cînd am avut de suferit pentru convingerile mele revoluţionare ! Şi nu permit nimănui, înţelegi...

— Ba o să permiţi !. i-o ţăie Vandîşev, ameninţător Voi, eserii, aţi fost totdeauna nişte trădători ! Trădători, scurt !...

— Nu permit ! continuă să ţipe Liutaev cu glas piţigăiat.

Vandîşev se ridică de pe scaun şi porni agale spre el ; pas cu pas, furia lui creştea ; parchetul vechi trosnea sub picioarele-i vînjoase. Şi pe măsură ce se apropia, Liutaev" se dezumfla. Se lăsă încetişor pe marginea scaunului, aţintind asupra comisarului o privire plină de răutate, dar şi de teamă.

După ce-l măsură cîteva clipe, Vandîşev se întoarse la birou şi reluă :

— Iată, băieţi, ce sarcină vă încredinţez. - Ziarul trebuie să apară cu orice preţ. Sabotorul ăsta o să vă înveţe ce să faceţi.

Aşa am început să lucrez la tipografie.

În demisolul casei lui Kuzneţov, unde se afla tipografia, n-aveam cum să facem foc: în timpul luptelor, cine ştie ce bogătani hrăpăreţi, ca alde

[1] *Calea luptei,* **(n.t.)**

Kicighin-negustorul, scoseseră toate geamurile din cercevele, cremonele ferestrelor şi o parte din ţevile caloriferului. Într-un cuvînt, luaseră tot ce se putea demonta sau deşuruba. Casetele cu literă fuseseră răsturnate, totul amestecat şi mînjit cu ulei vîscos : isprava asta o făcuseră albii cînd se retrăseseră din oraş.

înainte de revoluţie se tipărea aici Z*emskaia gazeta*[1], iar în timpul Guvernului Provizoriu ziarul *Vestnik*[2] - al adepţilor Adunării Constituante ; acum urma să tipărim noi ziarul *Puti borbî*. Dar, aşa cum spusese Vandişev, în tipografie se

CAPITOLUL VIII

aciuaseră eserii şi menşevicii.

De cea mai mare influenţă printre tipografi se bucura nu Liutaev, ci un oarecare Nikşin, un menşevic care se întorsese îndată după revoluţie de la Tobolsk, unde fusese deportat. Acest Nikşin era un individ cu ochi mari, tulburi, cu privirea veninoasă, duşmănoasă, cu o faţă searbădă, ascetică, despicată de o gură cu buze subţiri ca o cicatrice — buze de om crud.

Nikşin, care se ocupa în orăşelul nostru cu problemele de presă, se plimba plin de ifose pe străzi, totdeauna fără şapcă, oricît de frig ar fi fost, lăsîn- du-şi în bătaia vîntului pletele ninse ca de apostol. Nu scăpa nici un prilej ca să istorisească oricui binevoia să-l ascuîie „cîte pătimise pentru revoluţie" şi insinua mereu că pricina tuturor necazurilor care se abătuseră asupra ţării erau bolşevicii. Dacă menşevicii ar fi ajuns la putere, zicea el, de mult am fi trăit ca în paradis.

în tipografie' fuseseră şi de-ai noştri, oameni devotaţi partidului ca Meşkov, Lohmatov, Savuşkin. Dar cel dintîi plecase pe front şi, dacă mai trăia, era probabil undeva pe malurile Donului, unde lupta împotriva lui Denikin. Al doilea plecase la începutul iernii la Ezîklinskoe — cuib de chiaburi, adevărat viespar — în fruntea unui detaşament de aprovizionare, ca să confişte surplusul de cereale, şi nu se mai întorsese. Abia după o săp- tămînă a fost găsit decapitat; l-au recunoscut ai noştri după cămaşă şi după aluniţa de pe braţ. în sfîrşit, pe cel de al treilea comunist — Savuşkin

---

[1] Gazeta Zemstvei. *(n.t.).*

[2] Buletinul, *(n.t.).*

— indivizi necunoscuţi (probabil tot tipografi men- şevici sau eseri) l-au pîndit într-o noapte pe uliţă', i-au pus un sac în cap şi l-au bătut crunt. Acum zăcea la spital, într-o stare desperată, cu capul spart în mai multe locuri. Urmarea a fost că

CAPITOLUL VIII

fiecare număr din *Puti borbî* se culegea în cinci- şase zile şi, de fiecare dată, apărea cu greşeli de tipar îngrozitoare care denaturau sensul cuvintelor.

Aşa cum ne spusese Vandîşev, am sortat din nou litera şi, după ce am curăţat-o de ulei, am trans- portat o parte din casete într-o încăpere de la se- diul comitetului judeţean. Dintre maşinile de ti- părit, numai una singură era într-o stare mai bună

un *Boston*[1] mic la care se tipăreau înainte afişele şi anunţurile. Am cărat-o sus, deoarece se hotărîse ca, deocamdată, pînă-n primăvară, să scoatem fie şi un ziar de format mic şi

1 **Presă mică pentru imprimarea manuală a tipăriturilor de format redus, (n.t.)**

pe o singură pagină, dar pe cît posibil

CAPITOLUL VIII

zilnic. Trenurile circulau anevoie, fără vreun orar precis stabilit, şi *Pravda,* organul de presă central, ne parvenea cu o întîr- ziere de cîteva zile sau pur şi simplu nu mai ajungea de loc. Or, oamenii ardeau de nerăbdare să afle ce se întîmplă în ţară

.Redactor-şef a fost numit studentul Iosif Bori- sovici Gheier de la Universitatea din Kazan, pe care războiul civil îl aruncase în tîrgul nostru, unde se şi stabilise. Era un tînăr înalt şi blond,

plăcut la chip, blînd, cu mîini lungi, delicate, de pianist, foarte miop, ceea ce-l făcea să pară neîndemînatic şi-i crea fel de fel de încurcături. Urmase facultatea de istorie — sau poate de filologie, nu mai ţin minte — iar în tîrgul nostru se

CAPITOLUL VIII

oprise pentru că aici a trăit toată viaţa un unchi al lui, cel mai vestit dentist de pe meleagul nostru, „un artist în meserie", cum spuneau cu veneraţie bătrînii, care se fuduleau cu dinţii puşi de el.

îmi aduc aminte că problema dinţilor mă preocupa foarte mult pe atunci. Mă întrebam dacă, în locul dinţilor pe care-i pierdusem cînd am fost bătut, n-aş putea pune alţii falşi. Mă socoteam revoluţionar şi-mi ziceam că un revoluţionar adevărat trebuie să fie nu numai cinstit şi curajos, dar şi prezentabil. Părerea lui Gheier însă nu cutezam Sro cer, fiindcă mi-era cam teamă de ironia lui fină şi inteligentă.

Am instalat casetele cu literă şi *Bostonul* într-o încăpere spaţioasă, care pesemne că înainte fusese salonul casei. Dar nici aici nu făceam foc, nu mai ţin minte de ce — probabil fiindcă nu aveam lemne. Am fi vrut să instalăm provizoriu o sobiţă de tablă, din acelea cărora pe atunci, în instituţii, li se spunea „burjuika". N-am putut însă face rost de o astfel de sobă, căci nu ajungeau nici pentru şcoli, spitale şi nici pentru Casele copilului de curînd înfiinţate. N-am avut încotro şi, cu încuviinţarea lui nenea Kolea, am mutat soba din sala comitetului judeţean chiar în uşa dintre cele două încăperi. Cînd făceam foc fără întrerupere, se încălzea şi în tipografie, şi atunci firicele de apă începeau să se prelingă pe geamuri — gheaţa se topea.

Odaia vecină, unde se aflau aproape toate secţiile principale ale comitetului judeţean, era ticsită cu tot felul de mese : de la un birou cît toate zilele, cu picioarele sculptate în formă de labe de leu, şi pînă la cîteva mese de. joc, cu postav verde, care, iarna, ne amintea de calda şi îndepărtata primăvară ; pe trei pereţi, între cîteva tablouri şi o

oglindă spartă, alături de ordonanţele şi comunicatele comitetului judeţean, se înşirau afişe ' „Tu ce-ai făcut pentru front ? !" şi „Stîrpiţi păduchii !", iar al patrulea perete era ocupat de o hartă uriaşă a Imperiului rus, pe care oricine putea să

CAPITOLUL VIII

marcheze după poftă inimii, cu ce-i cădea în mînă, linia fronturilor. Două canapele late, îmbrăcate în muşama neagră, stăteau aşezate de-a lungul pereţilor. Pe canapelele acelea dormeau membrii comitetului judeţean cînd şedinţele se prelungeau prea mult în noapte ; cîteodată, cînd era mult de lucru, dormeam şi eu acolo împreună cu Iurka.

Am uitat să mai vorbesc de încă ceva nou care se ivise atunci în viaţa mea. Uneori, în clipele de răgaz, de cele mai multe ori noaptea tîrziu, şeful nostru cînta la pian, căci aveam şi un pian în altă încăpere, neîncălzită şi de obicei încuiată. Mie îmi plăceau tare mult cîntecele populare ucrainene şi ruseşti, dar muzică mai grea nu avusesem niciodată prilejul să ascult. Cînd, într-o seară, întîrziind la tipografie, am auzit revărsîndu-se din interiorul casei o muzică plină de vigoare, am rămas pur şi simplu năucit.

Am lăsat *Bostonul* şi am străbătut coridoarele, am deschis uşa camerei dindărătul căreia răzbătea muzica. În odaie, prin stratul gros de gheaţă care acoperea geamul, se prefira lumina albăstrie a lunii. Chiar lîngă fereastră am desluşit pianul, ca o masă întunecată şi lucioasă. Razele lunii lunecau şi tremurau pe capacul ridicat, de parcă însăşi muzica s-ar fi răsfrînt şi oglindit în el.

M-am apropiat de Gheier, care nu mă văzuse, şi fără să scot un cuvînt, ţinîndu-mi răsuflarea, mă uitam la degetele care alergau pe clape, la aburii ce ieşeau din gura pianistului. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că mîini de om ca toate mîinile pot scoate din cutia aceea lăcuită o muzică atît de răscolitoare. Ce nu era în ea ! Şi pasul greu al hoardelor de cavaleri ferecaţi în zale lucitoare, şi licărul stîncilor înveşmîntate în gheţuri veşnice, şi bubuitul valurilor zbuciumate care macină piatra ţărmului...

Cînd Iosif. Borisovici a isprăvit de cîntat, cînd geamătul înăbuşit al coardelor s-a pierdut în ungherele îndepărtate, întunecoase, pline de fantasme, £m izbutit să şoptesc :

— Ce-i asta ?

CAPITOLUL VIII

Gheier s-a ridicat, a coborît cu băgare de seamă capacul pianului şi mi-a răspuns cu glas neobişnuit, -solemn :

Beethoven, Danii..

.Într-o zi de ianuarie m-am trezit mai devreme ca de obicei. Floricica-soarelui dormea sub cuvertura peste care grămădisem tot ce aveam prin casă. Numai fruntea şi părul ei bălai mai răsăreau de sub maldărul de boârfe cenuşii, peticite. Dormea liniştit — răsuflarea nu i-o auzeam, dar o vedeam, căci de sub cuvertură se ridicau cu regularitate trîmbe mici de abur.

În zori, gerul se înteţise şi mai vîrtos ; geamurile erau acoperite, ca şi ieri, cu un strat gros de gheaţă, dar acum se ivise promoroacă şi pe cercevele, pe floarea cuielor, ba chiar şi la colţul pereţilor din spatele icoanei afumate şi neputincioase, cu tot opaiţul pus de mama în chip de candelă. Suflînd în degetele amorţite, mama, îmbătrînită şi încărunţită, trebăluia la sobă, încerca să aprindă locul cu aşchii de scînduri pe care le luasem peste noapte din grădina publică. Cînd m-am sculat, n-a zis nimic, ci doar m-a privit jalnic şi îngrijorată cu ochi trişti, care se făcuseră şi mai frumoşi. În ultimul timp era foarte tăcută ; numai de Dumnezeu şi de minuni vorbea şi asculta la nesfîrşit. Pe soba abia luminată de opaiţ stătea o oală de tuci, plină cu zăpadă: ca în fiecare dimineaţă, mama topea zăpada ca să ne facă supă. Probabil că se sculase cu mult înaintea mea şi ieşise în curte, căci pîslcTrii ei vechi, împodobiţi cu cusătură purpurie, roasă, destrămată, mai erau plini de omăt.

Tot pe atunci am observat ceva ciudat la mama : devenise o maniacă a curăţeniei, toată ziua nu făcea altceva decît să deretice şi să spele. Pe masa din scînduri nevopsite, dar lucioase de bine

ce erau frecate, se aflau, pe un ştergar alb, bucăţi de turtă de floarea-soarelui; izbutisem să le agonisesc în urmă cu trei zile, în schimbul unor bucăţi de catifea roşie dintr-o fostă draperie pe care le găsisem după nişte butoaie desfundate în

CAPITOLUL VIII

grajdul casei lui Barutin. Fiertura de turtă de floarea-soarelui făcută de mama pe atunci, Saşenka o botezase „supa mea", căci doar ei îi spuneam Floricica-soareluL

— Azi e sărbătoare — zise mama, fără a se întoarce spre mine. Măcar de-am putea schimba ceva pe un pic de făină...

Ştia însă prea bine că n-avea nici ce vinde, nici ce schimba. M-am gîndit că n-ar fi rău să scotocesc prin magaziile părăsite ale burjuilor, poate mai dibuiesc ceva ; dar, în primul rînd, trebuia să mă duc la tipografie şi să tipăresc ziarul cules ieri.

Am plecat.

În partea dinspre care sufla vîntul, toate casele erau troienite cam de un stat de om; printre nămeţi şerpuiau potecuţe făcute de trecători. Drum lat de sanie era numai pe strada Bolşaia, pe Pro- lomnaia şi pe uliţele care duceau spre piaţă, dar nici drumul acela nu se mai vedea, atît de mult ninsese peste noapte.

Limbi albe de zăpadă viscolită, minată în vîr-tejuri, lingeau temelia zidurilor, trunchiurile copacilor, crengile, stîlpii de telegraf. Cerul acoperit de nori joşi, zdrenţuiţi abia se desluşea; nici nu-l puteai privi, zăpada te orbea. Vîntul şuiera, urla, făcea să zăngăne burlanele pe jumătate rupte. Alt zgomot în afară de vîrtejul vîntului şi zăngănitul tablei nu se auzea : nici glas de om, nici măcar lătrat de cîine. Nici o lumină pîlpîind. Parcă mergeam printr-un oraş mort, părăsit. O asemenea senzaţie de pustietate nu încercasem decît noaptea, cînd aveam coşmar. Păşeam pe străzile pustii, cu mîinile vîrîte în mîneeile mantalei cît mai ad.înc, încovoiat, ca să ţin piept vîntului, şi mă opream din cînd în cînd să scot cu degetul zăpada strecurată în ghete.

Cu scîrţîit sfîşietor de tablă ruginită se legăna în bătaia vîntului o firmă : unicul vestigiu al ma-gazinului Kicighinilor.

Cînd am trecut pe dedesubtul ei, am ridicat fără să vreau ochii. Obloanele erau trase şi ferecate, dar prin ochiurile în formă de inimă am văzut geamuri întunecate pe care nu înflorise gheaţa, iar îndărătul lor, frunza verde, îmbietoare a

CAPITOLUL VIII

muşcatelor.
Eh, în oraş mai existau case unde era cald şi unde nimeni nu murea de foame. Acolo, în casele acelea, se ascundeau, se tupilau prin cine ştie ce unghere complicii lui Kolceak care nu apucaseră s-o şteargă din oraş şi pe care nu izbuteam să-i prindem, cu toate raziile destul de dese. Ei erau aceia care trăgeau noaptea cu pistoalele şi aţîţau răzmeriţe chiabur eşti la sate.
Prăvălia lui Kicighin stătea închisă de mai bine de doi ani. Uşile erau bătute în scînduri groase. Kicighin n-avea ce mai vinde, totuşi nu pracase cu albii în Siberia, ca mulţi alţii. Nu-l lăsa inima sa-şi părăsească averea agonisită. „N-am de ce să fug : doar n-am spînzurat, n-am omorît, n-am jefuit pe nimeni. Negoţul e bună învoială : vrei, cumperi, nu vrei, nu cumperi !" striga el cînd a fost chemat la comitetul judeţean, ca să i se fixeze impozitul. Tremura totuşi pentru pielea lui, sînt convins. Băiatul lui, Anisim, flăcău chipeş, cu mustaţa neagră, care pe vremea adepţilor Adunării Constituante lucrase la comenduire şi se purtase cu o cruzime de nedescris cu comuniştii, fugise îm- pi-eună cu albii. De încăpea pe mîna roşilor, n-ar fi găsit cruţare.
Nu mai rămăseseră în casa lui Kicighin decît nişte rubedenii, o bătrînă cocoşată şi urîtă, adevărată muma pădurii, şi fiică-sa, o fată voinică şi serioasă. O ştiam de pe vremea cînd mergea la liceul de fete, gătite cu şorţ alb, imaculat. Cînd fusese chemat la comitetul judeţean, Kicighin a socotit cu cale să se dezvinovăţească şi pentru asta : „Ei, şi ce dacă Sonia a învăţat la liceu împreună cu ixpla- tatorii ? învăţătura înseamnă lumină, voi singuri o spuneţi !"
O întîlnisem de cîteva ori pe Sonia Kicighina pe cînd lucram la refacerea căii ferate : erau aduşi acolo şi burjui să ne ajute, să cureţe zăpada. Sonia venise şi ea, cu un şal mare, alb, pufos, legat cruciş peste paltonul verde, tivit cu blană de

veveriţă, cu mănuşi îmblănite şi cu pîslari suri noi-nouţi în picioare.
Toată ziua a lucrat cu sîrguinţă, dar şi cu teamă ; n-a cutezat să se apropie nici măcar o dată de focul în jurul căruia noi, ăştilalţi, eram nevoiţi să

CAPITOLUL VIII

ne strîngem din sfert în sfert de ceas.

Pe atunci o uram pe fata aceea voinică şi sătulă ; o uram pentru pîslarii ei, pentru mănuşile ei, pentru obrajii ei plini şi rumeni. Şi cred că ea simţise ura mea tăcută, care mocnea gata-gata să izbucnească, fiindcă, ori de cîte ori se întîmpla să fie prin preajma mea, căta

pieziş la mine înspăimântată şi se

CAPITOLUL VIII

făcea mai mică

.De toate acestea mi-am amintit trecînd pe sub firmă şi privind la geamurile dezgheţate. Dacă aş fi avut la îndemînă o joardă sau o piatră, cu siguranţă că aş fi aruncat-o în fereastra casei pe care o uram, pentru că înăuntru era cald şi odăile nu se umpleau de aburii răsuflării. „De ce o fi aşa ? mă întrebam eu. Revoluţia s-a făcut, pentru ea au pierit oameni minunaţi ca tatăl meu şi atîţia tovarăşi de ai lui. De ce, dacă şi acum cînd foamea seceră în fiecare zi atîţia şi atîţia tovarăşi, indivizi de teapa lui Kicighin, în ciuda tuturor rechiziţiilor, trăiesc mai departe la căldură şi-n îndestulare, ascunşi îndărătul gardurilor lor înalte, îndărătul obloanelor, îndărătul a sute de lacăte şi zăvoare ? Toată viaţa lor, indivizii aceştia au jefuit poporul, şi atunci de ce revoluţia nu i-a atins cu aripa-i de foc ?" Şi începeam ?ă înţeleg ura fără margini pe care o citeam în ochii „comisarului turbat", cum era poreclit la noi Serghei Vandîşev, fost marinar pe nava „împăratul Pa vel", acum împuternicit al Cekăi şi în acelaşi timp comisar militar în orăşelul nostru.

Nu izbutisem să-mi dau seama din capul locului ce fel de om era Vandîşev. Atîtea chipuri noi se iviseră pe atunci în tîrgul nostru ! Unii trimişi de Comitetul gubernial de partid şi de Comitetul executiv gubernial, alţii întorşi din război, iar alţii din deportare, după ce rătăciseră cine ştie pe unde... Vandîşev fusese trimis la noi din Samara şi, curînd după sosire, a fost poreclit „Turbatul" pentru ura lui neînduplecată faţă de toţi duşmanii revoluţiei. Vandîşev n-avea rude. Mai tirziu, cînd am aflat cu totul întîmplător că bandiţii lui Kapel îi arseseră de vii, la Kustanai, tatăl, mama şi două surioare, adică toată familia, multe trăsături de caracter ale acestui om aspru şi închis mi s-au lămurit şi mi-a-

u devenit chiar dragi : doar şi pe taică-meu îl împuş- caseră albii.
În ziua aceea memorabilă se perindase multă lume pe la comitetul judeţean.. În oraş poposiseră eşaloanele militare care veneau din Siberia ;

CAPITOLUL VIII

multe trebuia aprovizionate cu combustibil care să le ajungă cel puţin pînă la staţia următoare, apoi trebuia internaţi bolnavii de tifos — în unele eşaloane erau pînă la zece bolnavi de tifos. Patru clădiri mari din tîrg fuseseră transformate în spitale, printre care casa boierească a lui Kaletin şi azilul de bătrîni. Medicii şi sanitarii, care lucrau ziua şi noaptea fără întrerupere, de-abia se mai ţineau pe picioare de oboseală.
În tîrgul nostru erau în total vreo zece medici, dar numai doi — Elena Alexandrovna Vozdvijenskaia şi M.aria Petrovna Stiuart — lucrau ca voluntari în spitalele pentru bolnavii de tifos. Ceilalţi invocau felurite motive ca să se eschiveze; cînd nu se as- cundeau pur şi simplu, preferau să iasă la curăţatul zăpezii sau să rămînă fără raţia de alimente, decît să se ducă la baracile bolnavilor de tifos, la „punctul de transbordare pe lumea cealaltă" — cum porecliseră pe atunci spitalele unii mucaliţi din tîrgul nostru.

În ziua de care vă vorbesc, cekiştij i-au adus pe medici, unul după al'iul, la comitetul judeţean, în faţa „Comisarului turbat"

.Unii, cerîndu-şi grăbit şi fără nici o noimă scuze, după ce* primeau foaia de repartizare la spital, se potoleau ca prin farmec şi plecau. Trei medici însă — numele nu mi le mai amintesc — au refuzat sub diferite pretexte să lucreze. Unul, vedeţi dumnea-

CAPITOLUL VIII

voastră, avea un lumbago vechi, altul o mătuşă grav bolnavă, iar cel de al treilea se pregătea să plece definitiv din oraş. Aceştia trei au fost opriţi la comitetul judeţean şi stăteau acum îngrămădiţi într-un colţ.

Mişcîndu-şi tăcut pe masă pumnii tuciurii, Vandîşev se uita la ei cu ochi tulburi, flămînzi, dojenitori ; aveam impresia că acuşi-acuşi se va scula şi se va năpust; asupra lor. Îi dădeam dreptate : ostaşii şi comandanţii roşii veniţi de pe front se zvîrcoleau în barăci pradă tifosului, aşteptind ajutor. Nu-mi ieşea din minte tinărul comandant Ipatov, a cărui moarte o anunţase *Pravda* ; el n-a precupeţit nimic, îi părăsisa pe cei dragi, plecase la luptă, îşi dăduse viaţa. Cum îndrăzneau, dar, aceşti oameni să refuze aici, în spatele frontului, să lucreze în spital ? Îi priveam şi eu cu ură, socotindu-i nişte străini, duşmani.

Pe la amiază, oamenii trimişi de Vandîşev găsiră şi aduseră în sfîrşit la comitetul judeţean pe cea mai mare somitate medicală din localitate, pe chirurgul Vitali Vasilievici Şustov, o mîndreţe de bărbat. înalt, maiestuos, idolul tuturor cuconiţelor din „lumea bună".

Şustov, care avea o statură de uriaş, semăna cu Şaliapin şi, cojiştient de această asemănare, se stră^ duia s-o sublinieze. Ni se înfăţişă într-o superbă şubă de castor,' descheiată neglijent la piept. Intră şi se opri locului, uitîndu-se dispreţuitor la cei de faţă. Privirea lui lunecă peste feţele încruntate ale membrilor comitetului judeţean, îmbrăcaţi ca vai de Iunie, apoi zăbovi asupra grupului de medici ; cei trei îl salutară slugarnic pe celebrul lor confrate şi parcă se mai înviorară la vederea noului sosit. îşi ziceau probabil că Şustov ori îi va scoate pe toţi din încurcătură, ori va fi nevoit şi el să meargă să lucreze, iar dacă merge Şustov, înseamnă că numai e nimic de făcut.

Poate că dacă Şustov ar fi fost singur, între patru ochi cu Vandîşev, discuţia de la comitetul judeţean ar fi luat altă întorsătură. Dar prezenţa medicilor îl încurajă pe chirurg, care înălţă şi mai trufaş capul.

CAPITOLUL VIII

Chiar şi noi, cei din tipografie, am lăsat numea şi urmăream scena, curioşi să vedem ce o să se întîm- ple. Ne-am dat seama din capul locului că Şustov nu se teme de pedepsele cu care l-ar fi putut ameninţa Vandişev : stătea ţanţoş, cu mănuşile pe mină, şi nu catadicsi să dea nimănui bună ziua.

— Medic ? îl întrebă scurt Vandîşev.

— Da.

— Numele.

— Şustov.

— Fiul sau fratele regelui coniacului ?

Şustov se încruntă dispreţuitor :

— Are vreo legătură cu chestiunea pentru care m-aţi chemat ?

— Nu. N-are legătură. Refuzi să lucrezi ?

— Nu refuz. Dar nu pot lucra în asemenea condiţii.

— De ce ?

— Să lucrez fără medicamente, fără anestezice, fără pansamente ? Să amputez cu satîrul picioare degerate ? Nu pot s-o fac, nu vreau s-o fac şi n-o voi face.

Cîteva clipe se măsurară în tăcere. Vandîşev, cu chipul lui negru ca de cărbune şi cu ochii roşii de nesomn — intre timp îmi devenise drag — faţă în faţă cu boierul acela bine hrănit, proaspăt bărbierit, plin de sine, nutrind un dispreţ suveran faţă de toii cei ce lucrau acolo. Ce bine mi-ar fi părut să-i tragă Vandîşev o scatoalcă, două !

Dar „Comisarul turbat" tăcea, mutîndu-şi ca de obicei pe masă pumnii grei. în ritmul acestor mişcări îi jucau sub pielea întunecată a feţei muşchii încordaţi. în sfirşit vorbi încet, calm :

Vouă, medicilor, vă place să vorbiţi de

CAPITOLUL VIII

conştiinţa profesională. La ea fac apel acum. în spitale -¿ac oameni care vor muri dacă nu li se dă ajutor. Pot fi salvaţi ; nu toţi, fireşte, dar măcar unii. Fae apel la conştiinţa voastră..

.Şustov îşi scoase fără grabă o mănuşă, apoi şi-o puse din nou pe mînă. După aceea îşi ridică ochii cenuşii ca oţelul, tot atît de neînduplecaţi ca şi ai lui Vandîşev.

— Mai întîi examinează-ţî conştiinţa dumitale, domnule comisar — răspunse el, tulhurînd tăcerea adîncă ce se aşternuse în încăpere. Cine i-a adus pe nefericiţii aceia din spitale într-o asemenea stare ? Voi ! Din cauza voastră suferă ţara azi de foame, din cauza voastră bîntuie azi tifosul... Cu un gest neaşteptat îşi smulse iar mănuşa pe care abia şi-o pusese. Şi vreţi ca noi — continuă el,

făcînd semn cu mănuşa spre grupul de medici — să ne asumăm împreună cu voi răspunderea pentru îngrozitoarea mortalitate pe care aţi provocat-o ? ! Vreţi să aruncaţi în spinarea noastră răspunderea pentru ceea ce se petrece în

CAPITOLUL VIII

oraş ? Nu, domnule comisar, nu veţi reuşi!
Tăcerea era acum atît de adîncă, încît auzeam desluşit din cealaltă odaie bătaia pendulei din spatele lui Şustov.
— întreb pentru ultima oară : vreţi să lucraţi ? repetă Vandîşev şi mai încet; pe faţa-i împietrită, numai ochii plini de ură păreau vii.
— Şi eu răspund pentru ultima oară : nu !
Vandîşev se ridică, ocoli agale masa ; mina lui întunecată poposi pe tocul de lemn galben, lucios al pistolului.
— Atunci am să te împuşc chiar acum.
Unul dintre medici scoase un ţipăt slab, altul oftă şuierător ; pe chipul lui Şustov însă nu tresări nici un muşchi.
— Ba nu, n-o să mă împuşcaţi — răspunse el şi zîmbi ironic. Există un decret al lui Lenin care desfiinţează pedeapsa cu moartea f
într-adevăr, cu numai cîteva zile în urmă apăruse în ziarul nostru decretul care desfiinţa pedeapsa cu moartea şi pe care-l primisem prin telegraf. îl culesesem chiar eu şi-l ţineam minte cuvînt cu cuvînt.
— Aha, asta este ! exclamă Vandîşev şi mina lui se crispă pe tocul pistolului. De aceea aţi prins curaj să vorbiţi astfel şi să vă dedaţi la acte de sabotaj...
Reflectă cîteva clipe, apoi începu să-şi încheie fără grabă, unul după altul, nasturii scurtei de piele. Bu-u-n... — oftă el. Dacă aşa stau lucrurile... ei, atunci, ce să fac ?... Am să dau socoteală Puterii sovietice pentru încălcarea decretului. Nu-i nimic, am să dau socoteală! Dar pe dumneata... — făcu el, apro- piindu-se de Şustov, care fu nevoit să se dea un pas înapoi ; Vandîşev nu se mai putu stăpîni şi urlă: Dar pe tine, năpîrcă monarhistă, te împuşc ! Cu mîna mea ! Şi smulgînd pistolul din toc, ordonă cekistului care stătea în dreptul uşii : Haidem í

Faţa îngrijită şi plină de înfumurare a chirurgului tresări o clipă ; Şustov reuşi totuşi să se stă.pîneasc«i luindu-şi un aer dispreţuitor şi trufaş, se întoarse şi parni spre uşă.

Zgamotul paşilor *se* îndepărta pe coridor,

CAPITOLUL VIII

siingî-n- du-se. În încăpere, nimeni nu scotea o vorbă.

Trecură vreo două minute. Abia cînd, după scurgerea acestor cli,pe grele, răbufni de undeva de jos un pocnet înăbuşit, un medic ţipă şi începu să bolborosească repede, şuierător ceva ce n-am putut desluşi. A,po,i toţi trei prinseră ,sâ vorbească. Dar îndată ce Vandîşev apăru în pra.g, amuţiră.

Fără să se uite la nimeni, îndreptîndu-şi cu lin gest obosit tocul pistolului, comisarul străbătu încăperea şi se aşeză la birou. Nici nu apucă să se uite la medici, că aceştia, unul după altul, se şi .apropiará <de birou

ca atraşi .de un magnet. Vandîşev

spuse scurt fiecăruia unde va lucra, şi medicii ieşiră salu-tând grăbiţi, îneurcLndu-se în poalele paltoanelor, lovindu-se de scaune şi mese ; care cum ajungea ia prag, arunca, nu se ştie de ce, o privire în urma lui

.La comitetul judeţean munt'a îşi reluă cursul obişnuit.

Veneau văduve de ostaşi cu copii în braţe, veneau familiile bolşevicilor omorîţi de albi. Copiii istoviţi de foame, aduşi de mame în braţe, nici nu mai

aveau putere să plîngă, ci abia răsuflau, cu gura larg deschisă.

■ Mereu plecau şi se întorceau detaşamente de aprovizionare trimise în judeţ să confişte de la chiaburi surplusurile de grîne.

Veni o bătrînică gîrbovă. cu ochi tare blînzi, cufundaţi în orbite ; purta un palton liliachiu în formă de clopot, pe care trebuie să-l fi căpătat de la azil ; aduse nişte ciorapi şi mănuşi de lină împletite de mina ei. „Vă rog tare mult — ne-a zis bătrînică — să le trimiteţi nepoţelului meu pe front, că e ger mare acolo"...

Veneau soldaţi abia ieşiţi din spital, cu faţa albă ca varul şi, trăgînd cu nesaţ din mahorcă, cereau să fie îmbrăcaţi „cu ce s-o găsi" şi expediaţi pe front. Li se dădeau haine, bonuri pentru cantină şi plecau.

Odată a fost adus un dezertor, prins într-o curte dosnică. Era un tînăr cu părul vîlvoi, cu barba roşcovană şi deasă ca peria ; tremura ca varga. După ce i se vorbi cu toată asprimea, fu dus la beci unde urma să aştepte pînă ce va fi judecat.

Nenea Kolea învîrtea la nesfîrşit manivela vechiului telefon, abia reparat, şi striga mereu ; „Alio ! Alio !", iar mie mi se părea că uneori strigă fără să l fie nevoie.

În tîrgul nostru funcţionau două şcoli : era deci nevoie de lemne şi de încălţăminte pentru copii ; trebuia să se facă rost de lapte pentru micii bolnavi, de la Casele copilului, deci să se rechiziţioneze de la cineva o vacă sau două-trei capre. într-o zi răsunară focuri de armă dinspre piaţă : nişte chiaburi luaseră de la dezertori, pe două puduri de făină, o mitralieră demontată, dar făptaşii fuseseră descoperiţi şi, la o razie, miliţienii se văzură nevoiţi să dea o adevărată bătălie.

'Într-un colţ al uriaşei săli de la comitetul judeţean zăcea un maldăr de lucruri călduroase, adunate sau rechiziţionate din tîrg şi de prin

sate ; erau legate în haloturi şi urmau să-fie expediate pe front. De vreo două ori au năvălit la comitetul judeţean, plîngînd şi zbierind, nişte femei grase, roşii ca sfecla la faţă. Blestemîndu-i cum le®venea la gură' pe comisari şi ameninţînd cu venirea bandei lui Sapoj- kov, care bîntuia prin apropiere, ele pretindeau să li se înapoieze vechiturile, şi chiar au început să şi le caute lacom, febril, în mormanul de boarfe din colţ.

■ A mai fost adus un ofiţer de-al lui Kolceak, arestat în'gară : -3e travestise, punîndu-şi o zeghe ţărănească neînchipuit de trenţăroasă, care din cafenie ajunsese neagră (într-un buzunar ascuns cu grijă au fost descoperite, la percheziţie, un revolver şi un portţigaret de argint cu blazon). îl trădase faţa autoritară, despicată de buze subţiri, care nu se potrivea de loc- cu straiele ţărăneşti. Ochii lui albaştri scăpărau de atîta ură neputincioasă, încît n-a mai fost nevoie nici de interogatoriu, nici de probe.

Atelierele feroviare din orăşelul nostru începuseră să lucreze ; se repara acum unicul motor Diesel al centralei electrice, pe care albii îl scoseseră din funcţiune. La fostul cinematograf *Expres,* care aparţinuse unui oarecare Gunter, se deschisese Qasa poporului, şi acum colectivul ei pregătea o piesă în opt acte, cu prolog şi epilog : *Moarte, capitalului!* De pretutindeni veneaii sau telefonau la comitetul judeţean tovarăşi care cereau ajutor imediat, oameni, fonduri...

jjJBujrjMika"' noastră imana©g» îngOTUzitar. feneàpffliea era ptinâ. <fe nari dte fam® ea un cînsup die bâifâ.lfe şg> prin! piela dteas® abia zâireamm pe taMa inKiaasăii ai aa>- biţei nâşte-pete- roşiii, neclare.

De două zile în& dureai capok şit aiwecEm. SiiM! €ţţ{?lîiL. IOTE îiiadjiipim'aim' eă s dirr pEbema; toactiei.. Tare aş: flS &>rit. să m& Gafe. să-mi trag maasltanaa pSurăi peste eap şi să ateii aşa;,, intiimsv nEgmAndto-miă. lai muraor,. feâ să doresc mimia-, N£ci eamiîuiEmieailielle (te pe feoirlly pe care le culegeam de cum îmi sossaai <fe lai tetegjralv n.iat mă mai emoţisnaia* ea de ©Mied:, Anoi putafi săM-ni mai dau* seama doar cât pe. străzile Imfcmfekmilimiii a\r«aiai lee lupte,. eă; îrn central anTaşcrlc» îşi iSeeoarâ

aatăst- turi iurafeeriiv sprajaraip. dte regrameirtiiirii. SamaiMi\d£ii, eare I!)¡ă'văl^se· îm ©J?aş pina'llrimd steagnmll Japamez Viiin>-gaLasmll îiede cădea dini ramai.
Seara,. ta saia â& .actorii. «EtamaMefeiaili ;pdfeţeaEE ţpneai şeddaniţa sa ak^uerotâL la biroust eel ma®^. „Mraiudl era Ifei" eumm; Mi betezasejspi) moi,, şedeai menea. Eofea pe ei®>-turîte picioarelor înfăişuTate- în® taeăiţi de-pjdie- care se deeofass€3?ă. se rapseseiră şi oe alarari etrau <râ- pite. Chipul lui. puternic luminat de o lampa aşezata prea aproape, imn aparea totuna neclar şi:„ ciudat lacra-, dedublat.. Akxmrv. c® eapu;!' sprijimt pe. spr- teaza unui fondau sculptat-.. cm ochni pe -jumătate bbb- «hi i, t a^und drrţgaa^ a Va d Pi an pe j de linsa, uşa.. Gheier ser» de- zor pe naşte petice de hsrtre etbiaoaJ». La cel-aMHt, capac ai cântând!« sta>-tea-, asprie şi disparat, ItfifeşuiP. dteaparţill parca ppiastu-a» bariera nwioitoila ae cedatei.. Îm. eolţui nacapeEMi. pe eare-l vedeam- de- la. loeial[1] unde- rraa- **ailaafa** eu; lina-ai caseta **cu litera,** la Oj nxas-a separata., **s-ta ..Goraraareasa** şco-lilsr"'. Alexaaadra Vasilievn» Morozova.. 0» fienTeie **ÎEtaltav** fesva pi**-oresoara I[r]a lieeral** real line» ea mau era o temere, ai; **careu** EramiK? şii chiţ» **nur mr** le **maii** amintesc:: ţin* mmte doar- ca **ĺega®** în **baloturi** 1u«pi«- nle eaiduroase adunate **Dentru armata:. rnrantal»,** ţunici raamnacestb. pislarr.. căciuli. Parte- dara elev aause azi-dimmeaţa.. provenea de pe la spitale : e e d e 1 m o ţ C l e m n l e n a a ea-lîngă masă, alcătuind u® morman întunecat : tos»- serăm nevoiţi să le' aruncăm, căci nimeni nu le mai putea purta — prea erau rupte, zdrenţuite, arse la focurile de campanie, îmbîcsite de fumul din vagoane unâe focul se făcea de-a dreptul pe podea.
Intinzind anevoie mîna spre caseta cu literă, am cules încet un rînd, apoi altul. Şi rîndurile aici se lăţeau, aici îmi apăreau nefiresc de clare, mărite. Foarte departe ardea o lampă mare cu gaz şi lumina ei mi se părea orbitoare. Din cînd în cînd, totul începea să-mi plutească pe dinaintea ochilor, dar mă scuturam şi nălucirea dispărea. Uneori ridicam privirea şi, culegînd mecanic rîndul

respectiv, mi-o pironeam pe tabloul mare care atîrna chiar în faţa mea : cerul albastru al unei nopţi senine, stînci cafenii mărginind ţărmul, un rug aprins la poalele stîncilor şi, în jurul lui, mai mulţi pescari, iar la cîţiva paşi de ei, într-o penumbră violetă, irizată de reflexele pale ale flăcărilor, se conturau siluete întunecate de bărci, de catarge : de verga unuia se aninase secera subţire a lunii. Totul din acest tablou paşnic şi idilic era îndepărtat şi străin, dar, nu ştiu de ce, avea darul să mă liniştească şi-mi plăcea să-! privesc.

Din odaia vecină răzbăteau frînturile unei discuţii:

— ...Jumătate vagon de carne de cal... Două bu- toaie de scrumbii... Spitalelor... Casei copilului...

La un moment dat am auzit pe cineva trîntind uşa de la intrare. Am ridicat capul, m-ani uitat în sala de alături şi... pe cine*v*ăd ? Pe Sonia Kicighina. îmbrăcată cu obişnuitul ei palton verde tivit cu blană, cu mănuşi de blană şi pislari noi, stătea în prag şi căta nehotărîtă la oamenii care şedeau în faţa ei la mese.

Peste zi se făcuse percheziţie la Kicighin şi se confiscase în folosul Armatei Roşii două perechi de pîs- lari care s-au găsit în plus, o scurtă îmblănită pe care n-o purta nimeni şi două căciuli vechi. Mi-am închipuit că o trimisese taică-su să ceară să i se restituie măcar o parte din lucruri. La fel a crezut şi nenea Kolea cînd a văzut-o pe Sonia.

— Ce vrei, Kicighina ? întrebă el. Dacă ai venit pentru lucruri, nici nu stau de vorbă cu dumneata. ■Tot ce am avut de spus am spus cînd le-am confiscat. Ai înţeles ?

Sonia se uită la el, apoi în jos, spre picioarele ei, îşi scoase repede mănuşile şi îşi scutură zăpada de pe pîslari. Pe urmă se îndreptă iar, oftă adînc şi răspunse :

— N-am venit pentru lucruri.

— Atunci nu ne deranja. Avem şedinţă.

— Eu... eu am venit să lucrez.

— Cum adică să lucrezi ?

— Ca toţi ceilalţi... Unde mă veţi trimite...

Vandîşev se ridică greoi din fotoliu, aruncă într-un

colţ mucul ţigării care arsese pînă la capăt şi se apropie de Sonia ; la fiecare pas, tocul greu de lemn al pistolului se izbea de şold. Sonia îşi aţinti privirea asupra lui. Vandîşev, mijindu-şi ochii severi, care nu clipeau, se învîrti în jurul fetei, o examină din toate părţile şi apoi, zîmbind ironic, pipăi şalul de pe umerii ei.

— De Orenburg ?

— Da, de Orenburg.

— Poţi să-l treci printr-un inel, nu-i aşa ?

— Da!..

— Aşa-a... Vandîşev stătea în faţa Soniei, bine înfipt pe picioarele larg desfăcute, cu mîinile vîrite în - buzunarele hainei de piele, roasă. Îi vedeam picioarele răşchirate şi spinarea pe care haina sta întinsă. Comisarul o întrebă iar batjocoritor : Care va să zică, frumoaso, te-ai săturat să tot stai tolănită pe cuptor şi să mănînci la colaci cu unt ? Aşa-i ?

Sonia, cu capul plecat în jos, tăcea.

— Spune drept — reluă Vandîşev, tăios. Te-a trimis tăticu' ? Ţi-a zis : „Du-te, fata tatii, şi încearcă să te vîri sub pielea comisarilor, poate o să ne dea boarfele înapoi": Am văzut din capul locului cu cine am de-a îace ! Aşa-i 1

Sonia ridică o clipă ochii şi se uită la cei din. jur, parcă cerind ajutor. Dar toţi o priveau ca pe _ a străină, nimeni n-o credea. Fata îşi dădu seama şi plecă iar ochii, jucîndu-se cu ciucurii şalului. Vandîşev, nemaiputîndu-se stăpîni, strigă :

— De ce taci? Răspunde, taică-tu te-a trimis?

Speriată, Sonia îşi duse mîinile la piept şi făcu un pas înapoi, spre uşă.

Nu, am plecat de la ei... — răspunse fata, şi glasul abia i

se auzea. Am plecat pentru totdeauna

.O clipă, totul începu iar să plutească pe dinaintea mea; m-am clătinat şi vingalacul mi-a scăpat din mînă. Din fericire nu culesesem decît două rînduri. Cu puţin înainte legasem un şpalt. M-am aplecat, am ridicat vingalacul gol, dar n-am mai stat să adun litera : eram curios din cale-afară să văd ce o să se întîmple cu Sonia Kicighina. Vandîşev continua să stea în faţa ei, cu mîinile în buzunarele hainei.

— Aşa, va să zică — făcu el din nou. Cînd erau albii la putere, frăţiorul tău, Anisim, i-a ajutat să ne spînzure... Acum, că sîntem noi la putere, te-ai dat cu noi... Ah, ticăloasă mai e firea voastră negustorească !

Poate că ar fi ocărit-o tot aşa, dacă între el şi fată nu s-ar fi strecurat în clipa aceea, tiptil, dar hotărît, Alexandra Vasilievna Morozova.

—■ Stai puţin, tovarăşe ! Asta nu se poate ! zise ea. Apoi, întorcîndu-se spre Sonia, o întrebă : Vrei într-adevăr să lucrezi cu noi ?

— Da !

— Crezi poate că noi mîncăm bine, pe săturate ? Că primim raţii mari ?

— Nu ştiu...'

— Sau îţi închipui că pentru munca noastră — şi făcu semn spre masa pe care se alegea şi se lega în balot îmbrăcămintea — primim bani mulţi ?

Sonia tăcea şi se uita cu sfioasă nădejde la Alexandra Vasilievna, care-i lua apărarea.

— Ai mîncat astăzi ? reluă Morozova, fără să aş-> tepte răspunsul la întrebarea pusă mai înainte.

Sonia se uită la ea :

— Am mîncat...

— Ce-ai mîncat ?

— Supă.

— Cu carne ?

— Cu carne de berbec. Am mîncat şi caşă.
— Dar pîine ai mîncat ?
— Da.
Fără să rostească un cuvînt, Alexandra Vasilievna scoase din buzunarul paltonului ceva învelit într-o batistă ; desfăcu şi dădu la iveală o bucăţică de pîine, cel mult un sfert, necoaptă şi cu pleavă : raţia pe care o primeam toţi.
— Vezi ? Eu, una, încă n-am stat la masă — zise Morozova şi înfăşură la loc pîinea în batistă, cu multă grijă ca să nu se piardă nici o firimitură ; apoi o puse în buzunar. Ei, acufii spune-mi : nu ţi-e teamă ?
Sonia tăcea. În sală era linişte deplină. Chiar şi în tipografie toţi lăsaseră lucrul şi se îmbulziseră la uşă, urmărind cele ce se petreceau la comitetul judeţean.
— Vei primi o raţie la fel ca asta — continuă sec Morozova şi. pentru că Sonia o privea mai departe fără să răspundă, o mai întrebă o dată : Nu ţi-e teamă ? Tot mai vrei să lucrezi cu noi ?
— Vreau — răspunse fata încet de tot, parcă numai din vîrful buzelor.
— Bine ! zise Morozova şi tăcu o clipă, cercetînd-o. Dar asta încă nu e totul, Sonia — urmă ea şi, întoreîndu-se spre masa din colţ, i-o arătă : Vezi tu colo ? Trimitem lucruri călduroase Armatei Roşii. Noi, cei de-aici, ne mai putem lipsi de ele, dar ostaşii stau în tranşee, în inima stepei, în bătaia vîn- tului şi a zăpezii... Fiecare dintre noi a dat toată îmbrăcămintea groasă pe care o avea. Uite cu ce-am rămas...
- Şi făcu un gest larg, cuprinzindu-i pe cei din jur ; am urmărit-o fără să vreau cu privirea şi parcă atunci, pentru prima dată, i-am văzut mai bine pe membrii comitetului judeţean : nici unul n-avea căciulă, pîslari sau şubă ; haina de piele a lui Vandîşev era roasă, găurită, mantaua lui nenea Kolea avea poalele tăiate şi se subţiase de vedeai prin ea, paltonul Alexandrei Morozova ar fi meritat mai bine numele de pardesiu... Vechi şi străvezii erau.şi hainele celorlalţi. ■ — Ei, vezi ?
— Văd...

— Dacă vrei să lucrezi cu noi, va trebui sa faci la fel — continuă Morozova, fără să ridice glasul. Se dădu cîţiva paşi înapoi, se aplecă peste mormanul de zdrenţe, care nu erau bune pentru ostaşi,' alese de acolo un palton peticit, nişte ghete 'englezeşti uriaşe, găurite, şi i le întinse Soniei : Poftim ! Ia-le şi schimbă-te ! ,
, Ticerea parcă deveni şi mai adîncă în, sală; auzeam cum picură ritmic apa de pe pervaz, Sonia se uita nedumerită la paltonul rupt, care mai duhnea a spital, la ghetele găurite, cu tălpile desprinse : nu-i venea a crede. Privi în jur, închî-puindu-şi probabil că e o glumă. Dar toţi aşteptau tăcuţi şi gravi, uitindu-se la ea.
— Te-ai speriat, ai ? rîse Vandîşev. îţi pare rău după ele ? Iată ce caracterizează clasa voastră !
Sonia se mai uită o dată nehotărîtă în jur, apoi la mănuşile ei, la manşetele din blană de veveriţa ale paltonului, la pîslari ; o umbră tremură jalnic pe chipul ei — în colţul buzelor şi al ochilor.
în adincul inimii triumfam alături de nenea Serghei. Cine se găsise să lucreze pentru revoluţie ? ! Şerpoaica asta ? Nu uitasem cum mă umileam ca să cer pe datorie de la Kicighin, pînă ce lua tata leafa, un pic de piine, resturi de carne. sare. Iar acum, cînd revoluţia a învins, hop şi ea !
Spre uimirea mea însă, fata se apropie deodată de masă şi puse cu grijă pe o margine mănuşile îmblănite, apoi se apucă să desfacă nodul cu care îşi strin- sese şalul la piept; mîinile îi tremurau puţin, astfel că-i trebuiră cîteva secunde ca să-l deznoade ; în cele din urmă izbuti şi, ridicînd braţele ca nişte aripi, scoase şalul şM puse tot cu grijă pe marginea mesei. De sub şal se iviră două cozi groase, roşcovane ; în părul foarte bogat, pe care şi-l zburlise scoţînd şalul, jucau reflexe aurii. Apoi; fără să se uite la nimeni, dar roşind din ce în ce mai tare, îşi descheie paltonul, îl scoase şi se opri, neştiind unde să-l pună : rămăsese într-o bluză roz cu floricele albe şi într-o fustă neagră, lungă.
— Pune-l aici — spuse Vandîşev, dînd la o parte nişte hirtii de pe altă margine a mesei. Pune, pune. nu-ţi fie frică !

Sonia apucă cu grijă paltonul şi, după ce-l aşeză pe masă, lăsă braţele în jos şi se uită rînd pe rînd la toţi, voind parcă să afle dacă a făcut tot ce trebuia, apoi, ca şi cum şi-ar fi amintit de ceva, lăsă privirea în jos, se aplecă, îşi scoase pîslarii şi-i puse alături, rămînînd în nişte ciorapi cenuşii de lînă

Stinjenit, Vandîşev împinse cu piciorul spre Sonia ghetele şi paltonul zdrenţuit, care zăceau jos.

— îmbracă-te, ai să răceşti... Avem şi aşa destui bolnavi...

Sonia îşi puse încetişor pe umerii plini paltonul vechi, de parcă i-ar fi fost teamă să nu se murdărească, apoi se aşeză pe marginea unui scaun şi-şi încălţă ghetele. Cînd se sculă şi ridică ochii, obrajii îi ardeau. '

Dar în momentul acela interveni din nou Morozova; se uită la masa cea mare, pe care erau întinse lucrurile Soniei, şi le cercetă pe rînd, apoi, cătînd cu coada ochiului la nenea Kolea, zise :

Nu cred că ostaşii Armatei Roşii au ce face cu paltonul tău Iar ca să-l transformăm, nu putem... Prin urmare, eu, una, cred că poţi să-l păstrezi... Şi

mănuşile, căci prea
sînt mici... Aşa e,
tovarăşi

?Cîteva glasuri răspunseră dintr-o dată :
— Aşa e ! Ai dreptate I
— Pîslarii tăi îi vom expedia. Vor prinde bine vreunei sanitare. Iar ţie o să-ţi găsim nişte ghete pe măsură... Numai cu şalul nu ştiu ce să facem.

CAPITOLUL VIII

Ce părere aveţi, tovarăşi ?
— Vă rog să trimiteţi şalul — rosti Sonia pe neaşteptate. Poate prinde bine vreunui rănit... Si fără să-şi termine vorba, începu să plîngă. Dar unde ara să stau la voi ?
O să se găsească unde — răspunse Vandîşev.Ziua aceea, ultima înainte de a mă îmbolnăvi de-a binelea, o ţin foarte bine minte, pentru că a fost bogată în evenimente.
îndată după ce Mofozova a luat-o deoparte pe Sonia, iar membrii comitetului judeţean şi-au continuat şedinţa întreruptă, năvăli în sală Suzdalţev, ajutor de mecanic la depou ; rînjea pe sub mustăţile-i cărunte. Venea la comitetul judeţean direct de la lucru, şi chipul lui aspru, turnat parcă din fontă, brăzdat de cute adinei, era plin de acel amestec caracteristic de ulei şi de funingine care acoperă întotdeauna faţa unui muncitor de la căile ferate. Suzdalţev ţinea într-o mină cufăraşul lui de tablă, care-l însoţea oriunde, iar în cealaltă un exemplar din ziarul nostru. Fără să-i pese că întrerupe şedinţa, se duse de-a dreptul la birou şi aruncă pe el, sub nasul lui nenea Kolea, ziarul. După ce-i privi rînd pe rînd pe cei din jurul mesei, întrebă ironic şi totodată mînios :
— Ce treabă-i asta, tovarăşi ? De cînd a început ziarul vostru să publice înjurături de mamă ?
Toţi ciuliră urechile. Nenea Kolea luă ziarul, îl netezi pe birou şi începu să-l cerceteze cu atenţie. Vandîşev şi Gheier i se alăturară. Dar nimeni nu descoperea ceva deosebit. Suzdalţev se aşezase jos şi îşi răsucea o ţigară cu degetele-i butucănoase.
— Ce-ai găsit, Suzdalţev, ce înjurături ? întrebă Gheier, supărat; se aprinsese la faţă, părul bălai îi cădea în şuviţe învălmăşite pe

frunte, ochii lui miopi eătau neliniştiţi la muncitor.

Suzdalţev se ridică greoi. Faţa lui, care cu cîtevà clipe înainte mai păstra o umbră de zîmbet, deveni aspră : se rrăsese şi parcă îmbătrînise dintr-o' dată. Se aplecă anevoie peste masă şi puse degetul negru pe un titlu.

— Uite ce faceţi, nătărăilor ! Îi atacaţi pe contrarevoluţionari şi tot voi le daţi apă la moară !

De data aceasta şi noi, cei din tipografie, ocolind sobiţa încinsă din dreptul uşii, ne-am strecurat unul cîte unul spi>e masă şi ne-am strîns în jurul ei : întîmplarea ne privea tot atît de mult Ca şi pé ceilalţi. Numai Liutaev rămase nepăsător la masa lui şi ' pagina ziarul.

O literă din titlul unui articol fusese înlocuită[1] prin alta, care altera cuvîntul, dîndu-i un sens vulgar şi chiar contrarevoluţionar. Era greu să observi greşeala, deoarece titlul fusese cules cU litere cursive, iar „b" şi ,,d" seamănă una cu alta.

— Ce mai e şi asta ? făcu nedumerit nenea Ko-' lea ; şi încruntîndu-se, încercă să citească titlul cu glas tare, dar se poticni chiar de la primul cuvînt' şi scuipă cu năduf: Ptiu, drace!

Vandîşev se repezi în odaia învecinată, îriai-mai să răstoarne soba, se năpusti asupra lui Liutaev[1] şi-l înşfăcă de piept. Liutaev scăpă şpaltul pe care se pregătea să-1" pagineze ; litera se risipi zăngănind pe jos.

— Ţi-arăt eu ţie, bestie contrarevoluţionară ! urlă Vandîşev, cu faţa schimonosită de furie.

— Păi... e cursiv... — bîigui Liutaev, şi obrajii îi tresăreau, încercînd să se elibereze din mîinile vîn- joa;se ale comisarului.

Ţi-arăt eu ţie cursiv ! Nu mai puteţi de bucurie, năpîrcilor, că

Puterea sovietică a desfiinţat pedeapsa

CAPITOLUL VIII

cu moartea ! Aţi început să sabotaţi ?! Las' că ţi-arăt eu ţie sabotaj ! Şi fără pedeapsa cu moartea am să te trimit pe urmele lui Kolka Ro- manov ! Şi Vandîşev îl îmbrînci atît de tare, încit Liutaev îşi pierdu echilibrul şi căzu în genunchi

.La drept vorbind, era greu de spus dacă greşeala fusese într-adevăr intenţionată, dacă se întîmplase din cauză că ziarul era cules la lumina

unei lămpi chioare cu petrol sau din cauză că periile erau, aproape cu neputinţă de citit. Liutaev, în genunchi, cum căzuse, vărsînd lacrimi cît pumnul care-i mînjeau obrajii murdari şi tremurători, jura pe viaţa copiilor lui că nu e de vină. Vandîşev însă nici nu voia să audă ; ai fi zis că acuşi îl duce la beci şi-i face de petrecanie.

S-a întîmplat atunci ceva neaşteptat. Probabil c-ă Liutaev văzuse, ca şi noi, întipărită pe faţa lui Vandîşev expresia aceea fermă, neclintită, şi pricepuse că nimic nu-i mai poate ajuta. Se ridică în picioare, îşi scutură scîrbit praful de pe pantalonii de catifea maro şi, zvîrlind cu toată puterea ghemul de sfoară pe care-l mai ţinuse în mînă, strigă la fel de mî- nios ca şi Vandîşev:

— Trage, idiotule! Trage, vampirule, dacă nu recunoşti nici puterea lui Dumnezeu, nici Puterea sovietică !

Dintre toţi oamenii pe care-i cunoşteam în vremea . aceea, Vandîşev îmi plăcea cel mai mult. Ca toţi băieţandrii. am visat şi eu cîndva la întinderile de necuprins ale mării, la pocnetul pînzelor în **bă**laia vîntului, la literele de aur de pe bereta marinărească Vandîşev ! Acest om neînfricat şi hotărît, care. oricît ar fi fost de frig, umbla totdeauna cu haina de piele descheiată şi cu bereta dată pe ceafă, mi se părea un exemplu de bărbăţie şi vigoare la fel ca răposatul taică-meu.

Cînd Liutaev i-a aruncat în obrşz cuvintele acelea mînioase, jignitoare, am crezut că Vandîşev îl va ucide pe loc. Dar spre mirarea mea, acesta se potoli ca prin farmec, îl privi ţintă pe Liutaev de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima oară şi făcu un pas în lături; dupăcîteva clipe de tăcere, rosti printre dinţi :

— Aha, eşti colţos... Tăcu iar, chibzui, apoi urmă : Bine... Am să te mai cred o dată. Dar de-acura încolo, dumneata ai să răspunzi pentru orice greşeală de tipar.

— Nu pot să răspund ! se răsti Liutaev, uitîndu-se într-o parte. Nu pot să răspund pentru toate prostiile care pot ieşi din această aşa-zisă tipografie.

Dar nu mai continuă disputa cu Vandîşev, ci se duse *la masa pe care se afla ziarul aproape paginat şi-şi văzu de treabă, încruntat şi furios. După ce se potoli scandalul şi se isprăvi şi şedinţa comitetului judeţean, m-am folosit de o clipă de

CAPITOLUL VIII

răgaz ca să mă apropii de Vandîşev. Toată ziua nu-mi găsisem locul, ros de o întrebare : cu mina mea culesesem ştirea referitoare la decretul semnat de Lenin, prin care se desfiinţa pedeapsa cu moartea, şi nu înţelegeam cum de-a îndrăznit Vandîşev să-l calce, împuşcîndu-l pe Şustov. Ştiam cît îl iubea şi îl respecta pe Lenin, ştiam că pentru comisar cuvîntul lui Lenin era sfînt; atunci, cum fusese în stare să calce o dispoziţie dată de Lenin ?

— Nene Serghei — am început eu, sfios. Doar s-a dat... un decret... să nu se mai împuşte...

Vandîşev lăsă jos cana de tablă din care tocmai sorbea apă fiartă în loc de ceai şi mă privi nedumerit :

— S-a dat; ei, şi ?...

— Şi-atunci, cum ai putut... pe ăsta... pe Şustov ?

Cîteva clipe se uită ţintă la nune, neînţelegînd ce-i spun, apoi lăsă cana pe marginea biroului şi deodată izbucni în rîs : avea cu totul alt chip. Numi aduc aminte care dintre marii scriitori a spus că, dacă zîmbetul îl înfrumuseţează pe un om, acesta este într-adevăr un om frumos. Aşa era Vandîşev. Zîmbea rar, iar de rîs rîdea şi mai rar, dar cînd se întîmpla, faţa-i neagră ca tăciunele se lumina şi devenea de nerecunoscut, dînd la iveală o blîndeţe aproape feminină, copilărească.

Aha, asta e !- Ei, ştirbule ! exclamă el şi îmi făcu ştrengăreşte cu

ochiul ; pesemne însă că faţa mea trăda atîta îngrijorare, încît redeveni serios ; se ridică, îşi luă bereta de pe spătarul fotoliului şi zise doar atît : Haidem

!L-am urmat pe coridoarele sediului, pustii la ora aceea, apoi am coborît la subsol, unde mirosea a şoareci, a mucegai şi umezeală. Pe o ladă goală şedea aici, cu puşca în mîini, un soldat bărbos, cu ochii umflaţi şi roşii. Cînd am intrat, s-a sculat în picioare şi s-a uitat întrebător la Vandîşev.

— Nu-i nimic, Teleghin — îi spuse Vandîşev şi porni pe un coridor în care dădeau mai multe uşi. Paşii lui răsunau puternic, desluşit. Tavanul de beton, boltit, atîrna deasupra capetelor noastre. Undeva apa picura pe lespezi.

Trase zăvorul la una din ultimele uşi şi intră, întorcîndu-se din mers spre mine. Mă ţineam de el cu inima strînsă ; nu înţelegeam de ce mă adusese în subsol : mă temeam să nu-l văd deodată pe Şustov zăcînd pe ciment, cu o gaură însînge- rată în frunte. Deşi în scurta-mi existenţă văzusem destui morţi, totul în mine se revolta împotriva unei astfel de privelişti.

Şi deodată, în încăperea boltită în care am intrat, l-am văzut pe Şustov stînd gîrbovit pe un morman de dosare albastre de arhivă. Nu mai rămăsese nimic din aerul de superioritate, din în- gîmfarea pe care le arbora la comitetul judeţean. Faţa îi devenise" parcă puhavă, veştejită. Era cu capul descoperit, iar părul, care începuse să încă- runţească,- atîrna în neorînduială. Cînd auzi uşa scîrţîind, ridică fruntea ; am citit pe faţa lui obo- seala şi o furie neputincioasă.

4

— Ei, ce se-aude, cetăţene Şustov ? îl întrebă Vandîşev. îţi mai arde s-o faci pe contrarevolu- ţionarul, sau te-ai răzgîndit şi vrei să lucrezi pen- tru Puterea sovietică ? Şustov nu scoase o vorbă. Spre mirarea mea, Vandîşev, văzînd că nu pri- meşte nici un răspuns, se apropie liniştit de medic şi se aşeză în faţa lui, pe alt morman de dosare. Se uita la Şustov fără ură, compătimitor, dar şi cu profund dispreţ. Ascultă, boierule — începu comi- sarul, zîmbind batjocoritor. N-o să te îinpuşeăm, asta se înţelege, căci respectăm legile puterii noastre. Dar cum se poate ca dumneata, om cult,'

46

inteligent, să nu pricepi că am învins definitiv, că nu vom ceda nimănui puterea ? Doar sîntem mili- oane ! Cum poţi să te ridici dumneata împotriva noastră ? N-ai un pic de minte ? Cu cine vrei să fii ? Cu aceia pe care o să-i călcăm în picioare, cu aceia pe care o să-i zdrobim, fiindcă ne sînt duşmani de moarte ? Nu ţi-e milă de dumneata ? Doar eşti bărbat zdravăn, chipeş, îmi închipui că cucoanele sînt moarte după dumneata... Ei, oe zici ?

Şustov ridică iar capul: mai era furios, totuşi privirea lui trăda o tulburare adîncă.

— Vă rog să nu duceţi cu mine muncă de lămurire — răspunse el, plesnindu-se cu mănuşa peste genunchi. Vă pierdeţi timpul degeaba !
Vandîşev se ridică obosit.

— Mă rog, cum vrei — replică, el, nepăsător, şi se îndreptă spre uşă. Şi eu care credeam că eşti inte-. ligent... Şustov sări în picioare, dar comisarul, fără' să se uite în urmă, trînti uşa. Ai văzut năpîrca ? îmi zise el pe coridor. Lasă-l să mai şadă, să se gîndească bine... Şi tu credeai într-adevăr că am să calc dispoziţiile lui Lenin ? Prostuţule ! Am vrut numai să-i sperii pe laşii aceia. Şi-acum vezi că lu-

Aşa mi-am recăpătat credinţa, zdruncinată pentru o clipă, în justeţea absolută a tot ce se făcea în numele revoluţiei. Am simţit o recunoştinţă nespusă, cu neputinţă de zugrăvit în cuvinte, pentru Serghei Vandîşev, acest marinar simplu şi cam din topor, care nu-mi înşelase, nu-mi ştirbise, nu-mi călcase în picioare credinţa sfîntă, ce mi-era necesară mai mult decît orice.Episodul acesta mărunt, neînsemnat, care ar fi' putut să treacă neobservat pentru alţii, a fost totuşi începutul

CAPITOLUL IX

apropierii mele de Vandîşev, al prieteniei între doi oameni atît de- diferiţi, prietenie care m-a făcut să-l văd în cu totul altă lumină pe „Comisarul turbat". Nu, nu era nicidecum atît de aspru şi necruţător cum i se dusese buhul în oraş ; dimpotrivă, • sub aparenţa-i de om grosolan, el as-.: cundea o inimă bună ca pîinea caldă. Şi-ăpoi, după cum aveam să constat, Vandîşev iubea foarte mult copiii. . ■

>■ ■■ ■•

Într-o seară, cînd nenumăratele-i treburi îi lăsaseră totuşi cîteva clipe de răgaz, m-am trezit că mă întreabă zîmbitor, dar niţeluş încurcat:

— Ascultă, Danii, vrei să ţi-l arăt pe băieţelul meu ?

— Băieţelul?!... am făcut eu, uluit. Bine, nene Serghei, dar, după cît ştiu, n-ai nici măcar nevastă...

Vandîşev şi-a tras mai tare pe-o sprînceană bereta de marinar, m-a apucat de mînă şi mi-a - zis numai atît :

— Haidem !

Afară era un ger de crăpau pietrele. Luna, ştirbă, cocoţată pe o clopotniţă, parcă alerga printre norii zdrenţuiţi, ningea cu fulgi grei, turnaţi parcă din fier alb. Vifornița îţi şfichiuia obrajii. Părea că toată bezna se adunase în geamurile caselor îngheţate bocnă, numai cele trei ferestre înalte ale sălii comitetului judeţean se desluşeau prin vîrtejul de omăt.

Vandîşev se opri de cîteva ori, încercînd să-şi aprindă ţigara, dar vîntul îi stingea mereu bricheta, în sfîrşit, adăpostit la intrarea unei case, izbuti să o aprindă, trase adînc fumul în piept şi abia după aceea descleştă gura :

— Te-ai mirat, nu-i aşa ?

— Cum să nu mă mir ! am mărturisit eu.

— Aşa., aşa... Vandîşev mai făcu vreo cîţiva paşi, apoi reluă : Uite ce-i, Danii: acum vreo lună, m-am dus la Casa copilului. Murise un băieţaş... Ştii şi tu, azi nu-i mare lucru... Dar în ajun venise la mine o îngrijitoare de la casa aceea, o bătrînică încruntată şi cu buzele tremurătoare. „Tu eşti «Comisarul turbat» ?" m-a întrebat ea fără înconjur. Cînd am auzit-o vorbind aşa, mi-a venit să-i

trintesc una de s-o ia la sănătoasa, dar apoi mi-am zis să-i dau pace, poate avea ceva important să-mi spună. I-am răspuns deci: „Ei bine, eu îs Turbatul". „Atunci cu tine am de vorbit", a urmat bătrîna. „în regulă, dă-i drumul, să-ţi aflu şi eu secretele"... Vandîşev povestea fără grabă, făcînd pauze mari. Alergam alături de el, înotmd pînă la glezne prin zăpadă. Luna părea că aleargă şi ea peste acoperişurile caselor, ţinîndu-se după noi. Mă asculţi ?

— Ascult, ascult...

— îmi spune baba că la casa aceea copiii nu capătă mai nimic de mîncare. Şi doar ştii prea bine că tot ce avem dăm mai întîi spitalelor şi Caselor copilului... „Cum adică nu mănîncă mai nimic ?" i-am zis eu, şi pe dată mîna mi-a alunecat aşa, ca de la sine, încoace (Vandîşev bătu cu palma în tocul de lemn al revolverului). Mi se făcuse negru înaintea ochilor şi am început să răcnesc : „Nu li se dă de mîncare ? Noi ne istovim, sîngerăm pentru ca aceşti copii să trăiască bine ! Cine-i vinovatul ?" ¡Vandîşev tuşi ca să-şi dreagă glasul. în jurul nostru se învîrtejau limbi albe de zăpadă, viforul urla şi şuiera pe toate glasurile... Am pornit-o cu bătrîna spre Casa copilului. Ardea sufletul în mine de rău ce mă înfuriase ticăloşia asta, aş fi fost în stare să gîtui cu mina mea fiarele care năpăstuiau copiii. Intrăm... adică intru numai eu... bătrînei i-am zis să plece, oricum, nu mai aveam nevoie de ea, îmi zugrăvise totul amănunţit... Va să zică intru... Coşcogea încăpere, cam cît sala noastră de la comitetul judeţean, mese şi jilţuri aurite, pe pereţi tablouri cu muieri goale... ce mai vorbă : casă mare de burjui, să tot trăieşti şi să te veseleşti ! Ei, în- chipuieşte-ţi într-o asemenea casă droaia aceea de copii, singuri pe lume : pe unii îi lăsaseră orfani albii, pe alţii tifosul, dacă părinţii nu dispăruseră pur şi simplu — şi un frig... nemaipomenit. Pînă şi păduchii ar fi degerat ! Gheaţă de o palmă pe geamuri... blindaj, nu alta ! Iar copiii, în nişte hăinuţe străvezii, aproape cum i-a făcut mumele lor... Slabi, vineţi... M-am oprit în prag şi m-a cuprins o jale de nedescris... „Eh, oropsiţilor", îmi ziceam... Amuţiseră cu ochii la uşă, se zgîiau la mine... şi se trăgeau înapoi. Nu-s prea blajin la înfăţişare, ştii tu... Am vrut să strig : „Hei, nu-i nimeni aici, unde-i şeful ?" De-abia aşteptam să-l mîngîi niţel cu pumnii pe ticălosul care-i ducea pe aceşti copii la pieire... Dar cînd să deschid gura, deodată văd că din gloata de copii se repede la mine un băieţaş cîrn, lăţos, netuns de mult şi slab de parc-ar fi fost împletit din nuiele... Dar ce ochi ! Mari, mari de tot... S-a oprit, m-a privit şi a început să ţipe cît îl lua gura : „Ta-ta ! Ta-ta !" Apoi, zdup la picioarele mele, şi-a vîrît capul între genunchii mei, m-a apucat de picioare cu mînuţele ca într-un cleşte şi

plîngi, şi ţipă : „Tăticule ! Ta-ta !" Eu atunci îl vedeam pentru prima oară... Mi-am închipuit că şi tatăl său fusese marinar. O fi simţit piciul un suflet apropiat... Vandîşev tăcu iar. Mergea cu paşi mari, că de-abia mă ţineam după el, şi din cînd în cînd scuipa în zăpadă. Eh!... oftă el adînc. Uite aşa mi-am găsit un fiu, Danea. I-am desfăcut anevoie mînuţele şi m-am lăsat pe vine în faţa lui : „Bun găsit, fiule ! Cum o duci?" l-am întrebat eu. Toţi copiii s-au strîns în jurul nostru ; nu-şi mai luau ochii de la noi şi strigau pe întrecute: „Petka şi-a găsit tăticul, uite-l pe tăticul lui Petka"... -M-am aşezat şi am stat puţin cu ei ; simţeam că-mi sîngerează inima, îmi venea să urlu: „Eh, oropsiţilor, oropsiţilor, ziceam în sinea mea, cînd o să mîncaţi şi voi pe săturate, cînd o să aveţi şi voi îmbrăcăminte călduroasă ? N-aveţi nici părinţi, nici rude, pe nimeni în afară de Puterea sovietică. Dar ea n-o să vă lase să pieriţi, o să vă crească, o să vă hrănească şi va veni, desigur, şi ziua în care o să vă îmbrace frumos. O să vă înveţe carte şi veţi trăi fericiţi, fără să ştiţi ce-i aceea capitalism, fără să mai cunoaşteţi mîrşăviile care ne mîncau nouă viaţa înainte de revoluţie." Isprăvind ţigara, Vandîşev azvîrli mucul în zăpadă şi-şi umezi buzele uscate : De atunci mă duc mai în fiecare zi la băieţaşul meu. Şi-mi creşte inima cînd îl văd cum dă fuga la mine, împiedicîndu-se, şi cum ard şi luminează ca două stele ochişorii lui...

— Dar cu celălalt — am întrebat eu — ce s-a întîmplat ?

— Cu cine ? făcu Vandîşev, neînţelegînd ce vreau să spun.

— Cu acela care fura alimentele.

A ! Un fost lacheu sau vătăjel, cam aşa ceva. Eram în mijlocul copiilor cînd şi-a făcut apariţia. Nu m-a văzut din capul locului şi, diii prag, a început să zbiere : „Ce-i gălăgia asta, odrasle afurisite de marinari ?" Ştii, cei mai mulţi erau copii de marinari, trimişi de la Petersburg în Siberia, unde era pîine mai multă, dar în Siberia ridicau capul ai lui Kolceak şi atunci s-au adăpostit şi ei pe aici... Vandîşev se întrerupse, apoi reluă : L-am auzit ţipînd şi m-am şi ridicat. Îmi tremurau mîi- nile. simţeam că-mi ies din fire. M-am dus întins la el şi unde-am răcnit odată : „Ticăloşiile, hingher parşiv ! Ce-mi învîrteşti aicea ? Copilaşii mor de foame, iar tu faci fălci cît roata carului ? !"

Ne-am continuat drumul în tăcere, ascultînd cum şuiera viforniţa.

— Da' de bătut l-ai bătut, nene Serghei ? am întrebat eu mai apoi.

Vandîşev oftă. cu părere de rău : .,.

— Nu-i voie ! L-am dus la Ceka şi l-am închis în beciul cel mai friguros. Trei zile nu i-am dat 0

fărimă de pîine. Ca să-l roadă gîndurile şi amintirea copiilor. Acum o să-l judecăm.

Ne. luasem cu vorba şi nici n-am simţit cînd arp ajuns la fosta locuinţă a bogătaşului Dedilin, unde se afla acum Casa copilului. Numai la două ferestre mai pîlpîia lumina, o lumină gălbuie, anemică, străbătută pieziş de fulgii de zăpadă care se iveau din beznă şi se mistuiau din nou în ea.

.— Şi eu care credeam, nene. Serghei, că ai într-adevăr un băiat...

— N-am, Danii — oftă Vandîşev — şi nici nu cred c-o să am...

— De ce ?

— Păi judecă şi tu... De nevastă îmi arde ^ie cînd contrarevoluţia internaţională îşi arată colţii pretutindeni ? Mai întîi, dragul meu, să înfăpţyiiîi revoluţia mondială, şi abia după aceea ne-om gîndi şi la celelalte... .,

îmi aduc aminte că, în timp ce urcam după Vandîşev treptele de marmură ale intrării, mă simţeam ispiti.ţj să-i istorisesc şi eu viaţa mea. să-i vorbesc de bietul taică-meu. să-i spun cît de mult şi de neînţeles se schimbase mama în ultima vreme, să-i vorbesc şi de Floricica-soarelui, de Olia, mă rog, de toţi aceia care, vii sau morţi, ircji erau dragi.

Dar n-am apucat să-i spun nimic, pentru că la ciocăniturile puternice ale lui Vandîşev, uşa s-a deschis şi în pragul vestibulului împodobit cu coloane albe ne-a întîmpinat o băbuţă zbîrcită şi cu ochii afundaţi în orbite, dar sprintenă în mişcări şi cu o privire tare blîndă. „O fi îngrijitoarea care i s-a plîns lui Vandîşev că se fură" — mi-ăm zis eu ; şi chiar aşa era ; acum ea conducea Casa copilului.

— Dumneata eşti, comisare ! exclamă femeia, şi v>cea-i cîntătoare suna prietenos. Carn de mult xt-ai mai fost pe la noi pe aici. Copilaşii mei îs mereu cu ochii la drum, doar-doar te-or vedea venind. Cit priveşte Petka al dumitale...

Dar n-apucă să termine, căci în capul scării, pe platforma largă unde strălucea o oglindă înaltă pînă-n tavan, cu rama de lemn sculptat, şi unde dădeau cîteva uşi din fundul casei, se stîrni mare zarvă; un chiot de bucurie zgudui casa. Vreo douăzeci de fetiţe şi băieţaşi, rîzînd şi îmbrîncindu-se, se rostogoliră pe scară în jos ca nişte boabe de mazăre. După cîteva clipe, Vandîşev era înconjurat de droaia de copii palizi, pirpirii ; unii îl apucau de braţe şi de picioare, alţii, mai îndrăzneţi, încercau să i se caţere pe umeri Îţi împuiau urechile cu rîsetele şi chiotele lor.

Bătrîna îngrijitoare, Praskovia Mihailovna, rămăsese deoparte şi se uita zîmbind la copii. Vandîşev, 'stînd pe vine, cu braţele larg desfăcute, strîngea la piept mai mulţi prichindei, gata-gata să-l dărîme, şi rîdea laolaltă cu ei. Petka cel cîrn i

se urcase în cîrcă şi se lipea cît putea de căpăţîna „tăticului", strîngînd-o cu ambele mîini. De la Praskovia Mihailovna am aflat că Petka era într-adevăr copilul unui marinar din KronstadV care fusese ucis în timpul înăbuşirii rebeliunii din Krasnaia Gorka. Pe maică-sa o culeseseră de pe stradă, mai mult moartă decît vie ; Petka zăcea lîngă ea, înfofolit într-o veche tunică de-a lui taică-său. După cîteva ceasuri s-a stins şi maică-sa. Aşa a ajuns băiatul la o Casă a copilului din Petersburg, care a fost apoi evacuată în inima Rusiei.

Praskovia Mihailovna i-a lăsat o vreme pe copii să se zbenguie şi să rîdă, dar apoi s-a stropşit la ei :

— Marş sus ! E frig. Să nu răciţi !

Vandîşev s-a ridicat, ţinîndu-l în cîrcă pe Petea, care strălucea de bucurie.

— Ţi-au adus lemne, Praskovia Mihailovna ?

— Ne-au adus. În dormitoare facem foc acum cît trebuie. Poftim de vezi...

Înconjurat de copii, Vandîşev începu să urce scara.

— E vreunul bolnav ? întrebă el, întoreînd capul.

— Ba ne-a ferit Dumnezeu — răspunse bătrânica.

Comisarul se opri şi-i aruncă o privire severă:

— De cîte ori ţi-am spus, Praskovia Mihailovna, să nu întuneci minţile copiilor cu opiul ăsta ? ?

— Ce tot vorbeşti, dragul meu comisar! Ce, Dumnezeu e rău ?

Vandîşev se întunecă şi mai tare, ochii îi scăpărară mînioşi :

— Te pomeneşti'că ai să-mi pui şi icoane aici ? Ştii ce-i acela opiu ?

— Ştiu, Seriojenka, cum să nu ştiu... Da* eu vorbesc de Domnul Dumnezeu care-i bun cu nevoiaşii... Dumnezeu, Seriojenka, este tot ce-i bun şi frumos pe pămînt...

— Nu cumva revoluţia e şi ea tot Dumnezeu ?

— Păi cum să nu fie, dragul meu i Tot ce-i de folos truditorului e Dumnezeu.

De data aceasta, Vandîşev izbucni în rîs.

— Mare şireată mai eşti, Praskovia Mihailovna ! o ameninţă el cu degetul. Dar ia aminte, copiii ăştia sînt schimbul nostru de mîine în ale revoluţiei şi trebuie să aibă cugetul limpede, de comunişti... Ai priceput ori ba ?

— Pricep eu, cum să nu pricep ! Numai că, vezi dumneata, cugetul lor abia învaţă să umble tîrîş, în timp ce burtica trebuie să le-0 umpli în fiecare zi. Carnea s-a isprăvit, scrumbiile sînt şi ele pe terminate...

— Mîine veţi primi o vacă. S-au dus ai noştri la Ezîklinskoe, să confişte surplusul de grîne. Acolo au găsit la un chiabur trei vaci şi erau doar trei suflete în casă : cam multişor pentru vremurile

astea !... Aşa că de mîine o să beţi lapte, năpîr-
stocilor !
Larma veselă se iscă din nou ; numai doi sau trei copii nu participau la voioşia generală ; se pitiseră prin unghere şi cătau pe sub sprîncene la ceilalţi... Erau copiii de curînd sosiţi, care încă nu se obişnuiseră cu noua situaţie. În dormitor, unul din ei; o fetiţă subţire ca 'trestia şi. cu ochii negri ca mura, se apropie totuşi de Vandîşev şi-l întrebă sfioasă :
— Nene, tăticul meu n-a venit ?
O umbră de tristeţe trecu prin ochii lui Vandîşey, care însă îşi dădu silinţa să zîmbească. O luă în braţe pe fetiţă, răspunzîndu-i:
— Nu, Oxanocika, încă n-a venit. Se bate pe Don cu ticăloşii lui Denikin, dar se va întoarce curînd. Se vor întoarce şi alţii, care luptă împreună cu ei pentru revoluţie.
— Şi cînd se întorc? Curînd?
— Sigur, nu mai e mult.
La un semn al Praskoviei Mihailovna, copiii mai mari umplură soba cu alte cîteva bucăţi de lemne. Flacăra ţîşni zglobie. Fu adus un scăunel pentru Vandîşev şi comisarul se aşeză în faţa sobei. Probabil că aşa obişnuia cînd venea aici. Pe dată copiii se strînseră roată în jurul lui.
Nu ştiu ce era cu mine : parcă mi se pusese un nod în gît., Stăteam mai la o parte şi mă uitam tăcut la Vandîşev, la feţele şi braţele firave ale copiilor, gîndindu-mă la Floricica-soarelui. Gîndul acesta îmi veni pentru prima oară : „Dacă mama cade la pat, trebuie s-o dau pe Floricica-soarelui la Casa copilului, căci n-am să pot să lucrez şi, în acelaşi timp, să am grijă de ea". Şi parcă o vedeam pe surioara mea, în mijlocul acelei puzderii de copii sărăcuţ îmbrăcaţi. Da, s-ar fi potrivit de minune, căci era la fel îmbrăcată şi avea braţele la fel de plăpîride.
— Cînd am alungat în sfîrşit gîndurile mele triste, l-am auzit pe Vandîşev cum zugrăvea copiilor viaţă care avea să fie în curînd pe pămînt.Şi pe întreg pămîntul, de-a lungul tuturor drumurilor, se vor sădi livezi de vişini, de meri... Se vor sădi şi vii. Nu vor mai fi ziduri şi garduri. Ţi-e poftă de un măr sau de o pară, te apropii frumuşel de copac şi-ţi iei singur. În lumea asta nouă nu va m?.i fi nici urmă de burjui, nu vor fi decît oameni care muncesc. Şi banii vor dispare. După ce-ţi isprăveşti lucrul, intri în cel mai frumos magazin şi îţi iei tot ce-ti doreşte inima. Vrei un maiou, îţi iei un maiou, vrei o scurtă de postav, poftim şi scurtă de postav ! Uite aşa vom trăi !
— Dar salam o să fie ? întrebă sfielnic o fetiţă cu ochii trişti.
— Poftim ! exclamă Vandîşev, desfăcînd larg braţele. Cît vrei ! Şi fiecare are să muncească

acolo unde-i place mai mult. Tu, Petro, ce vrei să te faci cî.nd o să fii mare ?

— Eu ? Piciul căzu pe gînduri, scobindu-se în nas. Brusc se învioră, ochii prinseră să-i strălucească şi strigă : Am să mă fac bucătar !

— Şi eu ! Şi eu ! Şi eu mă fac bucătar ! începură să strige pe întrecute ceilalţi copii.

Vandîşev izbucni în rîs : .

— Bravo ! Halal ! Toţi vor să se facă bucătari... Dar cui veţi mai da de mîncare dacă vă faceţi cu toţii bucătari ?!

Vandîşev avea în buzunar cîteva bucăţele de zahăr, lé scoase la iveală şi, după ce le frînse cu degetele lui vînjoase, le împărţi copiilor. Apoi ne-am luat rămas bun şi am plecat.

Drumul la întoarcere l-am parcurs în tăcere. Era întuneric şi pustiu. Viforniţa nu contenise, ningea cu fulgi grei ca şi mai înainte. Păşeam în urma lui Vandîşev şi vedeam aievea chipurile palide ale copiilor ; iar dincolo de ele mă privea, cu ochii ei ca albăstrelele, Floricica-soarelui. Şi-mi ziceam cu durere în suflet că şi surioara mea o să aibă, mai mult ca sigur, soarta orfanilor acelora, a căror unică dorinţă era, cel mai adesea, să mănînce măcar o dată pe săturate.

Ne-am întors la comitetul judeţean. Eu m-ar» apucat din nou de .lucru.

Trebuia sa culeg ştirile pentru numărul de a doua zi ; chiar atunci primisem prin telegraf ultimele telegrame. Dar lucram anevoie : de bună seamă că mă şi îmbolnăvisem. Uneori totul se legăna şi plutea prin faţa ochilor, îmi venea să mă culc, să mă înfăşor cu mantaua pînă peste cap şi să nu mă mai gîndesc la nimic. Culegeam o notă care, dacă memoria nu mă înşală, se intitula „Kolceâk vinde Rusia" şi în care se arăta că Kolceak a declarat guvernului S.U.A. că, dacă aliaţii nu-i vor mai acorda ajutor, ca să ţină piept bolşevicilor, el va fi nevoit să cedeze Japoniei o parte din Siberia.

în sala comitetului judeţean începea altă şedinţă ; pe vremea aceea şedinţele se ţineau lanţ. Discuţia de dincolo nu mă interesa, pentru că era vorba de lucruri obişnuite. Numai cînd auzeam uşa de la intrare izbindu-se, ridicam fără să vreau capul.

Din cînd în cînd mă uitam la Soniă : şedea pe canapea, lîngă Morozova, şi o

ajuta să lege îmbrăcămintea în baloturi mari. Mă gîndeam la fetişcana asta cu păr roşcat şi mă întrebam : „Ce a făcut-o să renunţe la viaţa ei îndestulată şi să vină la noi?" Mă minunam cît de complicată este viaţa şi ce forţă de neînţeles îi împinge uneori pe oameni să săvîrşească unele fapte

.Firul gîndurilor mi-a fost întrerupt din nou de zgomotul uşii. Ara ridicat capul şi, în prag, prin fuioarele de aburi, am zărit-o pe mama. Era în jacheta ei peticită, care nu mai avea de mult nici o cuLsa**-Ee,** cin eapul descoperii:n-ami rectnuas.eut-®j îreâiată, **Găei;** @ă®uii îi **erau** comglet **alfe.-:.** afeamá Respiraţiei îl acoperise pa- ctuum cu: un; **steafc** gpas dfe pro— m®reaeă. ffinea îm braţe- o- bec cea- mane-, înfăşurată în cuvertura din. petice triunghiular ea car© Q) în>-**veleam** noi pe Floricica-soareLuL. Cu. un. gest, maşinal arm gas; vmgpfeeui pe- marginea casetei

şi ra>-â3Si agaiopiat de uşa diatne- cele dcuăs kicăperâ..

Mamai se- opri şM; în-vălu-L pe: ceh din. salăî cu? a> privire ciudată, pierdută, de parcă n^-ar & recunoscut pe mmeniy cai şi euim rp-ar fii ştiut unde se aflâ şt cum» a. ajuns aici»- Răsufla: greu» şuiecăter;. păiol alb» de pcanocoffică îi atârnat şuviţe.[1] în: ju-rui- feţei.

încruntat,, nenea; Koiea. se ridică: şi se aplecă, puţin peste; bisau.; în ultimat timpj se= porta cui mama-, mal rău: ca înainte.:. prea îli Hagps-laveaí şi dînsa cu' vorbe jignitoarei. nemesi tai^. de pacea- nenea Kalea- ar fi fost de vină că în oraş nu sé- găsea,' nimic de. mimare;- că nu- era. pîine, nu: era-u crupe şi: nici lemne.

— Ce- e-„ Daşai?. o întrebă, el sec.

Mama* tăcea «a. şa- eura- m-ar & Miţele». mferebaBea sau nici n-ar fi auzit-o. Cîteva clipe privi ţintă la. table ui cií pesaarii aşezaţi; ut jumuli focului pe ţărm, apei făcu aeevoie- cîţiva paşi: spra birtau de pareă an fi mers- prirr apă. pînă la brîu, şi- aMaa acum- păşi* că-l vede şi-l recunoaşte pe nenea Kolea. Se uită cu luare-aminte las el^ la- ceilalţi dia. jurul- biroului şi, fără. să rostească o- vorbă;. puse pe. masăy eu băgare de seamă, bocceaua din braţe..

Mă uitam şi nu pricepeam cum a fost în. stare să o dezvelească pe Floricica-saarelui şi s-o lase fără învelitoare... Era atît de frig în casă, Flbricica^soarelui atît de bolnavă...

IDa, în seara aceea eu eram bolnav de^a binelea. Dimineaţa simţisem o slăbiciune ciudată-, cu ame — ţelii dar mi-am închipuit că- e din pricina-foamei* căci de multe luni- nu; mai mîncasem pe săturate. Urechile îmi ţiuiau tot timpul, de- parcă mi-ar fi curs prin cap- un rîu- năvalnic, şi mă-stăpâne» o nelinişte stranie, ca şi cînd ai fi trebuit să mă duc negreşit undeva sau aş fi uitat să' fac ceva foarte important, abiolut necesar.

Toţi cei din sala alăturată tăceau. În sfuşit, Vandîşev întrebă : Ce-ai acolo, tovarăşă ?

Pare-se că mama iar nu auzi întrebarea. Se Uita la nenea Kolea, netezind cu mîna o cută a cuverturii în cele din urmă murmură cu glas stins, lipsit de expresie : '.

'— Iat-o !... Şi deodată, ca şi cînd s-ar fi frînt ceva în ea, se uită în jur cu ochii înnebuniţi şi ţipă: Copilaşul meu drag!..; Saşenka !... Vai/soarta mea amară!...

Eu tot nu pricepeam ce s-a întîmplat şi nu-mi luam ochii de la mama. Voiam să mă apropii de ea, s-o iau de mînă, s-o duc acasă, la Floricica- soarelui, s-o liniştesc, Dar Vandîşev se ridică şi rosti'cu asprime:

Gata, ajunge! Ce-ai acolo ? Desfăcu colţurile învelitorii, şi o frunte de copil palidă, fără

viaţă, ieşi la iveală. Feţişoara atît de dragă mie încremenise, cu un zîmbet neînţeles parcă fluturîndu-i pe buze.
Toţi se ridicară deodată, privind-o tăcuţi pe Saşenka, moartă. Şi totuşi — curios lucru ! n-am ţipat, nici nu m-anj repezit la ea ; stăteam mut şi o priveam.
Era o linişte atît de adîncă.. încît se auzeau • desluşit şuieratul viforniţei pe uliţă şi pîrîitul fierului ■încins al sobei. Privindu-l cu ură pe nenea Kolea, mama spuse :

— Voi vă îmbuibaţi... I-aţi alungat pe burjui ca să le luaţi voi locul... Vă plimbaţi cu cai de rasă... Mîncaţi clătite în fiecare zi..'. Ah... ah... Copilaşii noştri... Nu-şi isprăvi vorba ; gura i se schimonosi, capul îi căzu pe uri umăr şi, clătinîndu-se, se prinse cu mîna de marginea biroului

.Vandîşev se uita la ea nedumerit şi mînios. Pentru el, care n-o cunoştea şi n-o văzuse în viaţa lui pe mama, scena aceasta nu era decît un alt aspect al contrarevoluţiei.

Faţa suplă, istovită, a lui nenea Kolea, cu pometţii ieşiţi mult, devenise înfricoşătoare. Cu siguranţă că ar fi urlat că astea-s minciuni, că mama se ia după alţii şi îndrugă clevetiri duşmănoase, dar se stăpîni, mulţumindu-se doar s-o ţintuiască cu privirea. Moro- zova sări s-o sprijine pe mama şi o aşeză pe canapea.
Stînd pe margine, mama lăsă să-i atîrne între genunchi braţele slabe, devenite deodată parcă mai lungi. Şi în tăcerea aceea atît de adîncă, în care se auzea desluşit răsuflarea celorlalţi, începu să rîdă încetişor. Rîdea fără rost ; rîdea molcom, aşa cum obişnuia de mult de tot în clipele ei cele mai fericite.
Cînd mi-am dat seama că mama îşi pierde minţile, sau poate că şi le şi pierduse, am simţit că se rupe ceva în mine ; am strigat şi m-am repezit la ea, fără să mă uit în jur. Soba din uşă îmi stătea în cale : clătinindu-mă, m-am apucat de tabla ei încinsă ; o durere m-a săgetat amarnic şi am scos un urlet.
...A doua zi dimineaţă, mama a fost trimisă în colonia cin Karamzin, care avea două saloane pentru alienaţii mintali, destul de numeroşi pe atunci.
Am înmormintat-o pe Floricica-soarelui.
Inmormîniarea abia o mai ţin minte; revăd totul ca prin ceaţă, ca un crîmpei dintr-un vis de demult, pe jumătate uitat : sania care se afunda mereu îr, zăpadă, racla mică din scînduri mîn- cate de cari, crengile groase şi albe de nea ale copacilor, poleite parcă cu argint... Un lucru însă îmi amintesc limpede de tot : că nu mi-era milă de e<s, ba chiar o pizmuiam ; era atîta linişte, atîta împăcare jDe chipul ei... Parcă mi-ar fi spus : „Ce v-^im mai păcălit! Mie n-o să-mi mai fie nici foame, nici frig"..
Din colonie, mama a fost dusă în capitala guberniei, unde exista un spital de boli nervoase. Nenea Kolea căuta să mă mîngîie, spunîndu-mi că se va face bine curind, că e ceva trecător. Am luat toate boarfele care ne mai .rămăseseră şi le-am dus la comitetul judeţean, într-o cămăruţă de lîngă tipografie, .unde locuise înainte una din slugile casei.
într-un "colţ al odăiţei atîrna o litografie ieftină, înfăţişîndu-l pe Eristos în .grădina Ghetsimani: un cer neverosimil de albastru, stele uriaşe, arbori necunoscuţi mie... Sub .patul de iier zăceau îngrămădite c'îrpe riţpte, scrisori mototolite scrise într-o limbă ,pe care n-o înţelegeam, jşi ,un .mănunchi de luminări subţiri de ceară. 2n alt colţ-era un violoncel cu coardele plesnite; numai cea mai groasă rămăsese întreagă şi, cînd o atingeai, scotea un geamăt înfundat, tînguitor.
Am petrecut o singură noapte în noua mea locuinţă, căci a doua zi m-a doborît boala.

Se va gîndi, poate, cititorul să mă dojenească pentru că, aşterriînd aceste amintiri despre primele zile ale Puterii sovietice, despre revoluţie, am ales prea multe din cele dureroase, din cele care fac .să ţi se strîngă inima. Se va întreba, poate, dacă nu s-ar fi cuvenit mai degrabă să nu le răscolesc. Să mă ierte însă : n-am putut, n-am vrut. Afle aceia care, tineri fiind, păşesc acum în viaţa bine

orîndu- ită a patriei
noastre ce preţ fără
seamăn au plătit
cîndva părinţii lor,
ca să înfăptuiască
revoluţia

CAPITOLUL XVIII

.Mi-am revenit în simţiri la spital; prima faţă cunoscută pe care am văzut-o a fost a Soniei Kicighina. Lucra la • spital ca sanitară.

Spitalul era ticsit; nu numai paturile, dar şi intervalele dintre ele erau pline cu bolnavi ; erau şi în saloane, şi pe coridoare, pe saltele întinse pe jos, alteori doar pe cîte un braţ de paie.

M-am trezit în pat, în salonul cel mai bine încălzit şi cel mai curat : asta o datoram, desigur, „Comisarului turbat", care mă adusese el însuşi la spital.

Cînd am deschis ochii, se crăpa de ziuă : prin geamurile îngheţate bocnă pătrundea lumina blîndă a- zăpezii. Pe uşorul uşii rr.o.i ardea o lampă de gaz cu oglindă rotundă de tinichea ; sub ea, pe jos, se zvîrcolea un bolnav în delir

După cum am aflat mai tîrziu, trecuseră paisprezece zile de cînd fusesem internat şi pînă în clipa cînd mi-am revenit. în tot acest timp am avut fierbinţeală mare şi am aiurat. Cînd m-am deşteptat, eram atît de slab, încît nu puteam nici să ridic mîna. Mi-era sete. M-am chinuit să strig, dar buzele s-au mişcat fără a scoate un sunet. Şi din nou leşinul, nefiinţa... Cînd am zărit faţa slăbită a Soniei aplecîndu-se asupra mea, pe fereastră pătrundeau radele soarelui rece de iarnă.

îmi mai aduc aminte că am văzut lîngă patul meu o femeie necunoscută, în halat alb, care-mi pusese pe frunte mîna rece — ce bine-mi făcea ! — şi spunea cuiva pe care nu-l vedeam : — Mi se pare mie că ştirbul vostru a scăpat..

Şi iarăşi m-am cufundat în hăul întunecos al somnului ; mă trezeam din cînd în cînd şi mă uitam la fereastra cînd acoperită de vălul nopţii, cînd scînteind cu florile ei de gheaţă în bătaia soarelui, cînd însîngerată de vîlvătăile asfinţitului.

Viaţa se întorcea încet şi anevoie în trupul meu ; stînd nemişcat, o ascultam cu bucurie cum pulsează tot mai tare în mine, în braţele-mi slăbănoage, în piept, cum susură ca o apă primăvara.

Eram fericit că patul meu e chiar lîngă fereastră şi că văd cerul. în zilele mai calde, pojghiţa de gheaţă de pe geamuri se subţia şi, topindu-se pe alocuri, lăsa rotocoale ca acelea pe care le faci cînd sufli pe geamul îngheţat. Cînd nu dormeam, mă uitam pe fereastră, fără a întoarce capul în altă parte; pesemne că instinctul de conservare îmi dicta să nu mă uit la suferinţele altora.

Unii se însănătoşeau, alţii mureau, şi mereu alţii le luau locul. Convalescenţii se tîrau şontîc-şontîc de la un pat la altul, ca să ceară foiţă de ţigară ori puţin tutun sau ca să-şi spună ce mai e nou. La început nu observam nimic din toate acestea, de parcă aş fi fost izolat de restul lumii, de parcă patul meu s-ar fi găsit într-un pustiu unde nu

existau decît lumina soarelui şi aşteptarea însănătoşirii, a vieţii ce se-ntorcea încet-încet în mine. în pustiul acesta însorit se mai iveau din cînd în cînd doi oameni : Sonia şi Vandîşev. Sonia venea, mă ridica uşor, sprijinindu-mă de spate, îmi dădea să beau şi să mănînc. Atingerea ei delicată şi totodată viguroasă mă bucura nespus, inima îmi era plină de recunoştinţă pentru mîinile-i grijulii, pentru zîmbetul ei. Dar un simţămînt nedesluşit mă stingherea : de cum se ivea Sonia, mă cuprindea o nedumerire apăsătoare, simţeam că trebuie să-mi aduc aminte de ceva, dar nu ştiam ce anume.

Din' această toropeală m-a scos următoarea întîmplare :

în patul alăturat îşi trăia ultimele clipe ostaşul roşu Gluhov, o namilă de om, lat în spete, cu o perie de păr sur şi aspru pe obrajii scofîlciţi, cu ochi mari, albaştri, care însă nu mai vedeau. A murit liniştit noaptea, cu puţin înaintea zorilor. M-am trezit fără să ştiu de ce şi am deschis ochii.

Un ostaş pirpiriu se agita stîngaci la căpătîiul lui Gluhov, grijuliu să nu-şi lovească ciotul piciorului tăiat, şi scotocea sub pernă, ţinîndu-se cu o mînă de tăblia patului.

Văzînd că mă uit la el, îmi făcu cu ochiul :

— Caut punga cu tutun... De la o vreme încoace n-a mai fumat...

A venit pe urmă Sonia, însoţită de un sanitar, un tinerelj aproape un băieţandru, care fusese şi el bolnav şi se vindecase de curînd ; îl dădea jos vîntul de slăbănog ce era. Aduceau o targă cu care voiau să-l ia pe Gluhov, dar nu izbutiră să-l ridice din pat : picioarele mortului înţepeniseră între zăbrelele căpătîiului. Pînă la urmă l-au scos cu pat cu tot.

Întîmplarea pe care am zugrăvit-o m-a făcut să-mi revin. Din clipa aceea nu m-am mai simţit într-un pustiu însorit, unde nu existau nimic altceva decît amintiri plăcute, speranţe vagi şi luminoase. Acum reacţionam dureros la tot ce se petrecea în jurul meu, ca şi cum m-ar fi pedepsit cineva pentru că stătusem atîta vreme la o parte, nevrînd să văd rănile pe care viaţa le pricinuieşte oamenilor.

Şi atunci mi-am adus aminte pentru prima dată, cu uimitoare luciditate, ultimele zile dinainte de a mă îmbolnăvi, ca şi cum un proiector ar fi prins în raza-i orbitoare tot trecutul : fruntea marmoreană a Floricicăi-soarelui, scrîşnetul tălpoaielor late ale săniei pe zăpadă, crengile albe ale copacilor încovoindu-se sub greutatea omătului, gura galbenă, de lut, a mormîntului care înghite racla mică, înjghebată din scînduri roase de cari. Abia acum simt din plin lovitura pe care mi-a dat-o moartea Saşenkăi, abia acum am înţeles că n-am

să mai văd niciodată ochii ei albaştri, încrezători şi blînzi, că n-am să-i mai aud glasul, nici rîsul.

Şi atunci totul mi s-a părut că păleşte, că se şterge, că îşi pierde orice valoare pentru mine. Şi mai îmi devenise limpede încă un lucru : m-am dumerit de ce mă cuprindea un fel de nelinişte cînd o vedeam pe Sonia : pentru că ea aparţinea lumii care îmi era duşmană, lumii pe care mă obişnuisem s-o urăsc, fiindcă din cauza acestei lumi pierise taică-meu, din cauza ei murise Flori-cica-soarelui, din cauza ei se îmbolnăvise mama. Şi mă rodea bănuiala că fuga Soniei de la tată-său e o înşelăciune: acum, cînd Puterea sovietică a învins, chiar şi duşmanii ei cei mai înverşunaţi arau nevoiţi s-o recunoască şi să i se supună. Oare n-o fi şi Sonia dintre aceştia ? Gîndul mă tulbura rău de tot, căci Sonia îmi plăcea, îmi plăceau mîini- 'e-i dibace, chipul blînd, zîmbetul ei.

Afară se mai încălzise. În saloane apărură alţi >ameni, căci unii, însănătoşindu-se, plecaseră pe 'ront, mai ales pe frontul de sud, lîngă Novorosisk, înde se dădeau lupte înverşunate, iar alţii, care-şi pierduseră o mînă sau un picior, se reîntorceau la .,■viaţa paşnică", plecînd din spital şontîc-şontîc, sprijiniţi în cîrje făcute de ei înşişi. Curînd avea ;ă-mi vină şi mie rîndul să ies din spital, de aceea o întrebare prinse să mă roadă : „Ce am să fac ?" N-aveam rude şi nici încotro s-o apuc. M-am hotă- rît deci să plec pe front de cum mă voi însănătoşi. Eram încredinţat că voi mai apuca şi eu să lupt pentru revoluţie.

Sonia se purta frumos cu mine. În rarele momente în care era mai puţin ocupată, seara sau dis-de-dimineaţă, se aşeza pe marginea patului meu şi vorbeam despre toate cele. Ştiam dinainte că făcuse liceul, dar am rămas surprins cînd mi-a spus că şi ea a citit *Tăunul* şi că i-a plăcut. îmi amintesc că m-am simţit chiar puţin jignit: cartea aceea minunată era cartea mea preferată, şi Kicighinii ar fi trebuit s-o urască.

— Dar oare printre revoluţionari n-au fost şi unii nobili, ba chiar popi ? a întrebat Sonia.

Mi-am amintit din nou de *Tăunul* şi am răspuns afirmativ :

— Da, au fost.

— Ei, vezi ! exclamă Sonia, ridicîndu-se în pi-cioare. Se gîndi o clipă, obrajii i se împurpurară şi sfîrşi astfel: Şi-apoi, tatăl lui Lenin n-a fost înnobilat[1] ?!

1 **„V. I. Lenin a crescut într-o familie de intelectuali ruşi. Părinţii lui erau intelectuali, de origine nenobilă. Tatăl lui Lenin, Ilia Nikolaevici Ulianov, provenea dintr-o familie nevoiaşă din oraşul Astrahan. El cunoscuse din tinereţe greutăţile pe care le întîmpinau oamenii prove-**

Surprins, m-am ridicat în capul oaselor :

— Nu se poate! Minţi !

— Nici eu n-am ştiut asta — răspunse Sonia încetişor, silindu-mă să mă întind din nou pe pat. Aşa mi-a spus Serioja. Dar culcă-te odată !

— Care Serioja?

— Cum care ?... Vandîşev... Sonia se făcu roşie ca para focului şi, fără să mai adauge ceva, fugi. Stăteam şi mă întrebam : ,,De ce i-o fi spus lui Vandîşev Serioja? De ce a roşit?" Nu-mi dădeam seama că în timpul celor două săptămîni cît zăcusem fără cunoştinţă, pretutindeni viaţa îşi urmase cursul.

Într-o zi, Sonia mi-a adus doi cartofi copţi, pe care mi i-a strecurat sub pernă ; erau calzi şi miroseau a spuză. Tocmai în ziua aceea se făcea în spital colectă pentru Armata Roşie. Răniţii şi bolnavii îşi dăruiau tutunul şi foiţa ; doi inşi au dat ciorapi de lînă, unul nişte mănuşi aproape noi, iar mulţi alţii, bani cu care comisia să cumpere tutun sau pesmeţi.

Legostaev, ostaşul acela căruia i se amputase un picior, dărui cizma ce nu-i mai folosea. „Poate s-o găsi şi pe-acolo vreun beteag ca mine" — glumi el, cu năduf. Comisarul Svitin, care era rănit, îşi dădu verigheta de aur, iar medicul Maria Petrovna Stiuart, o pereche de cercei cu granate. Eu n-avem nimic în afară de cei doi cartofi copţi, ascunşi sub pernă. Stăteam culcat şi mă întrebam cu naivitate dacă nu i-aş putea trimite pe front.

În clipa aceea l-am văzut pe Vandîşev apropiindu-se de patul meu. În ultimele zile venise des să mă vadă. E drept că şi înainte se ducea la spital, căci, în calitate de comisar militar, trebuia să controleze cum o duc răniţii, dacă sînt bine hrăniţi şi îngrijiţi. Eu însă aveam impresia că-mi arată mai mult prietenie decît celorlalţi.

Se aşeză pe pervazul ferestrei, lîngă pat şi, răsucindu-şi o ţigară, mă întrebă cum o mai duc. Am răspuns că. probabil, voi ieşi curînd din spital şi voi pleca pe front.

— Ha, ha, orice mucos ţi-ar putea veni de hac acolo ! rîse el. Ce să-ţi spun, mare scofală ai mai face !... Las' că-ţi găsim noi de lucru pe aici.

Apăru Sonia. Părea stînjenită, obrajii îi erau roşii.

— Bună ziua — zise ea, uitîndu-se la Vandîşev cu ochi strălucitori. N-au sosit pansamentele ?

niţi din popor cînd studiau. Datorită muncii perseverente şi aptitudinilor sale excepţionale, el a izbutit, infruntînd mizeria, să termine Universitatea din Kazan, iar după aceasta a predat matematica şi fizica la şcoala medie. Pentru anii serviţi a primit titlul de nobil." ***(Lenin, Biografie,*** **Editura Politică, 1961, p. 13—14).** ***(n.r.)***

— Nu — răspunse Vandîşev, clătinînd din cap ; cînd se uita la ea, chipul lui întunecat parcă se lumina. Eşti obosită ?

— Cum poti să-ţi închipui una ca asta ?!

Cineva din salonul de alături o strigă şi ea dădu fuga într-acolo.

Vandîşev îmi spuse că mama nu recunoaşte nici acum pe nimeni, că tot timpul rîde şi se roagă. Din cînd în cînd i se năzare că s-a întors tata şi stă de vorbă cu el, cîteodată despre mine, dar mai des despre Saşa. Ţinuse, desigur, mai mult la surioaraCînd venea la spital, Vandîşev trecea de obicei prin toate saloanele, se oprea la căpătîiul fiecărui convalescent, împărţea tuturor ţigări, le împărtăşea ultimele noutăţi.

lin minte că veştile pe care ni le aducea erau din zi în zi tot mai îngrijorătoare. Primăvara, armarele duşmane din sudul Ucrainei şi din vest se urniseră iarăşi din loc. Polonezii pregăteau o campanie împotriva republicii noastre. Nenea Serghei spunea că Statele Unite ale Americii dăduseră polonezilor toate stocurile de armament militar rămase în Europa după primul război mondial: peste 20,000 de mitraliere, '200 de tancuri, 300 de avioane. Cifrele acestea mi s-au întipărit bine în minte. Iar în sud, armata lui Vranghel, avînd în spate Crimeea bine întărită, dezlănţuise ofensiva în direcţia Donbasului şi Kahovkăi. în Crimeea, vasele americane — „Sangomon" şi „Chester Walsea" — aduseseră 400 de lăzi cu şrapnele şi exploziv. într-un cuvînt, cum spunea Vandîşev, iar „începea dansul".

— Curînd plec şi eu, frăţioare — zise comisarul şi se ridică în picioare. M-am săturat să mă tot învîrtesc în spatele frontului, dar nu vor, ai naibii, să-mi dea drumul! Ei, rămîi cu bine !

Eu însă l-am oprit, l-am apucat de mîna-i caldă, vînoasă şi i-am spus ce-mi stătea pe inimă : cartofii, ce-aş putea face cu ei ?!... Vandîşev a chibzuit o clipă, uitîndu-se fix peste capul meu în perete, apoi s-a aşezat din nou şi m-a întrebat:

— De unde ai cartofii ?

— De la Sonia...

— Aha ! Sună fată... Şi tu nu vrei să-i mănînci ?

Ce puteam să răspund ? Sigur că i-aş fi înfulecat în doi timpi şi trei mişcări, dar n-aveam nici măcar cîteva fire de tutun, ca să le adaug la mormanul de mahorcă strîns pe un taburet în mijlocul salonului. Şi nu voiam să fiu mai prejos decît ceilalţi.

— Mda ! Se vede că a fost om de treabă taică-tău, Danka — zise iar Vandîşev, cercetîndu-mă cu luare- aminte. Cartofii nu-i poţi trimite, asta se-nţelege. Dar... — şi comisarul zîmbi ştrengăreşte — să ştii că mi-a venit o idee !

Şi m-a sfătuit să pun cartofii la loterie. După două zile apăru în ziarul *Puti borbî* o notă nesemnată.

Dar eu cred că a fost scrisă chiar de Vandîşev. Iată ce cuprindea ■

„Cu prilejul «Săptămînii frontului», ostaşii roşii bolnavi şi răniţi din Spitalul nr. 4 au organizat o loterie. Premiul îl reprezentau doi cartofi copţi, dăruiţi de bolnavul D. S-au strîns astfel 780 de ruble în contul «Săptămînii frontului».

"înainte de a ajunge la spital mă credeam atotştiutor, eram convins că am trăit şi am trecut prin multe. Acum însă îmi dădeam seama că lumea pe care o cunoscusem înainte era tare mică : în ea trăiau şi luptau, iubeau şi sufereau doar cîteva zeci de oameni. Lumea cea adevărată era însă de necuprins. în ea se năşteau şi mureau, sufereau şi se bucurau, apăreau şi dispăreau milioane şi milioane de oameni. Şi fiecare din ei vedea în felul său tot ce se întîmpla pe pămînt, avea părerea lui despiie viată şi fericire.

Abia în a doua lună de boală am început

să observ cu mai multă atenţie oamenii din spital şi, urmărind viaţa altora, necazurile şi bucuriile mele mi se părură mărunte, chiar meschine. Cred că şi asta a contribuit la însănătoşirea mea. căci, altfel, m-aş fi simtit îngrozitor de singur

.Mulţi dintre cei ce-mi' erau dragi dispăruseră, dar lumea nu devenise pustie pentru mine. în ea pătrundeau mereu alţi oameni şi, în primul rînd, Vandîşev. Cînd l-am cunoscut mai îndeaproape, mi-am dat seama că nu e chiar atît de aprig, „turbat", cum i se spunea, că are ochi surprinzător de blînzi şi de frumoşi, mai cu seamă cînd zîrnbea. Era el cam din topor, nu-i vorbă, îi plăceau expresiile tari, soldăţeşti, înjura cu nesaţ, dar asta nu fiindcă era crud sau brutal din fire. De vreo două ori mi-a vorbit de satul său natal, pierdut pe meleagurile Siberiei ; şi locurile acelea cu mesteceni şi lacuri albastre pe care mi le zugrăvea mi s-au părut tare dragi, încîntătoare, taigaua cea de necuprins parcă respira forţă. Numai de familia lui nu mi-a pomenit niciodată : într-adevăr, prea era proaspătă rana şi nu putea s-o zgîndărească.

În schimb, tare-i mai plăcea să ne spună cît de minunată va fi viaţa pentru muncitori, după ce îi vom învinge pe toţi duşmanii şi vom pune capăt urmărilor distrugătoare ale războiului. Cînd vorbea despre asta, o flacără lăuntrică parcă-i lumina faţa, care devenea inspirată. îmi amintesc că, uneori, cînd rămîneam noaptea în tipografie, fiindcă aveam ceva urgent de lucru, îl urmăream pe furiş cu privirea. Toţi dormeau de mult, el însă, cu bărbia sprijinită în pumni, cu fruntea încreţită, citea ceva, mişcîndu-şi buzele. Din cînd în cînd îşi aprindea cîte o ţigară şi, ostenit, se lăsa pe spătarul fotoliului, contemplînd satisfăcut tavanul sculptat pe care se zbenguiau cupidoni de ipsos. Apoi exclama : „Aşa! " şi se apuca iar de citit
O urmăream cu interes şi pe Sonia Kicighina. înainte o socoteam o fetişcană de burjui răsfăţată şi o uram instinctiv din tot sufletul. Eram, cum s-ar spune, unul de o parte a baricadei, celălalt de cealaltă parte. Cînd însă am văzut-o cum îi îngrijeşte pe bolnavi, fără să-i fie silă de rănile lor, de murdărie, de sudălmi şi multe altele, cînd am mai văzut-o purtînd aceleaşi zdrenţe pe care le purtam cu toţii pe-atunci, mi-am zis : „În definitiv nu este singura care, deşi face parte dintr-o clasă duşmană nouă, s-a alăturat totuşi revoluţiei". Apoi Vandîşev mi-a confirmat ceea ce auzisem despre Lenin. Drept să spun, m-am mirat : credeam că Lenin a fost muncitor, ca tatăl meu, ca unchiul Kolea. Din ce în ce mă convingeam că totul pe lumea asta e mai complicat decît îmi închipuiam eu. Dovadă : obrajii traşi şi palizi ai Soniei.
Sonia locuia la spital, în cămăruţa de sub scară, în care dormeau cu schimbul 'cele trei „surori de caritate" ale noastre : două fete — Sonia şi Tamara — şi o femeie mai în vîrstă, cu faţa plină de negi, pe nume Marina Nikolaevna, care fusese înainte spălătoreasă. Pe atunci nu exista ceea ce se înţelege azi prin „ziua de lucru" : munceau cît era nevoie.

Sonia nu se împrietenise nici cu Tamara, fetişcana aceea cu ochi negri, sprintenă ca o căprioară, nici cu Marina Nikolaevna. Cu toate că aveau aceleaşi sarcini, între ele se ridica un zid nevăzut, din cauză că Sonia era fata unui negustor, cunoscut de toată lumea în tîrgul nostru, şi pentru că învăţase la liceu.

Tatăl ei venea s-o vadă de vreo două ori pe săp- tămînă şi cred că şi asta o îndepărta pe Sonia de tovarăşele sale. într-o zi, cînd mă mai înzdrăvenisem şi puteam să stau sprijinit de căpătîiul patului, l-am văzut pe bătrînul Kicighin vorbind sfios cu Sonia, pe treptele de la intrare. Nu mai semăna de loc cu bărbatul voinic şi mustăcios de odinioară,"[8] care şedea cu aer demn la tejghea şi citea *Birjevîe vedomosti*[1]. Multe am înţeles, văzîndu-l în ce hal arată : chipul jalnic,

îmbrăcămintea neglijentă şi sărăcăcioasă, poate chiar prea ponosită, privirile de cîine bătut pe care le arunca Soniei.

îi vedeam cum îşi mişcă buzele, dar n-auzeam ce-şi spun : Kicighin vorbea repede, cu aer vinovat, despre ceva, căutînd parcă s-o înduplece, iar fata îi răspundea fără să-l privească, şi faţa îi era aspră, cum n-o văzusem niciodată în spital. La capătul discuţiei, după ce-a scuturat cu mănuşa-i ruptă o lacrimă de pe obraz, Kicighin a făcut un gest de deznădejde aiît de amarnic, încît mi s-a făcut chiar milă de el A întins tăcut o legăturică t'iică-şi, care, mai întîi a clătinat din cap, iar apoi, după oarecare chibzuială, a luat-o şi a intrat în spital.

După o jumătate de ceas am aflat ce era în legăturică : Sonia a împărţit cîtorva bolnavi, fără să mă uite nici pe mine, cîte o bucăţică de lipie. Am înfulecat-o cu gîndul la Kicighin şi la meşterul Melguzin de la moară, care toată viaţa ţinuse la mama şi pierise în singurătate, de o moarte cumplită. Ce-i mai rămînea acum în viaţă lui Kicighin, odinioară om bogat şi trufaş, pe care-l pizmuisem în copilărie,

Ziarul *Buletinul bursei,* **(n.r.)** pentru că eu flămînzeam şi el nu, şi care se fudulea că băiatul lui „e cel mai chipeş flăcău din tot oraşul", iar „fata umblă la liceu cu copilele de familie nobilă"? Mi-am mai adus aminte un amănunt despre Kicighin pe care-l ştiam tot de mic copil. Avea pe vremuri o pisică angora de toată frumuseţea; o chema Naiada şi o vedeam adesea cînd intram în magazinul lui. În fiecare an năştea cîţiva pisoi, dar negustorul îi îneca într-o găleată (încălzea mai întîi apa din milă ipocrită), ca nu cumva să aibă şi altul o pisică angora ca a lui. Naiada îşi dăduse de mult duhul şi cred că în casa lui Kicighin nu mai exista aită fiinţă în afară de negustor şi de servitoarea cocoşată şi înfricoşătoare care-i era rudă îndepărtată. *

Acum nu înţelegeam cum am fost în stare să pizmuiesc un astfel de om. „Am să mă însănătoşesc, am să plec pe-front, vom învinge pe toţi duşmanii şi, după aceea, toată viaţa o să fie a ta, Danka !" Eram încredinţat că, atunci cînd va fi pace pe pămînt şi vom trăi în îndestulare, am să colind lumea şi am să văd tot ce e mai interesant în ea : şi insulele Hawaii, care mă atrăgeau ca o tară din basme, şi India, şi Africa... Iar Kicighin, de care nimeni nu mai avea nevoie, o să moară singur şi uitat de toţi, după gardul lui înalt.

Într-o zi m-am trezit şi cu Iosif

Borisovici : venise să mă vadă înainte de a pleca. S-a foit şi s-a sucit mult timp în uşa salonului, frecTndu-şi ochelarii şi nevăzînd nimic din pricina luminii puternice a soarelui care-i bătea în ochi. Inima îmi tresălta de emoţie : „La cine-o fi venit ? La mine ?" Dar după cîteva clipe a ieşit. Mi-am zis că, de bună seamă, nu-l găsise pe cel căutat; mi s-a pus un nod în gît : nici măcar nu se apropiase de mine...

De unde să-mi închipui eu că boala mă schimbase atît de mult! Că nu putuse să mă recunoască, tuns chilug şi alb ca varul, tras la faţă cum eram

!Peste un minut, Iosif Borisovici s-a întors însoţit de Sonia, care se apropie cu paşi uşori de patul meu şi-i spuse zîmbitoare: —> Iată-l aici pe Danka al nostru !

Puse lîngă patul meu un taburet şi Gheier se aşeză. îşi scoase şapca veche şi, surîzînd blînd. mă cercetă multă vreme prin lentilele ochelarilor sau, mai bine zis, prin ceea ce mai rămăsese din ele, pentru că una era spartă. Se schimbase şi el mult. Era tras şi palid la faţă de oboseală, cute aspre i se săpau în colţurile gurii. Schimbarea însă nu m-a mirat, căci ştiam de la Vandîşev că redactorul nostru şef fusese de cîteva ori la ţară. cu unul din detaşamentele care. confiscau surplusurile de grîne, şi chiaburii, opunîndu-se, îi cam dăduseră de furcă.

— Ce bine arăţi, Danea ! exclamă el, cu prefăcută voioşie, roşind tot. îşi scoase ochelarii : pleoapele cu gene blonde clipeau des din pricina luminii ; mă privea cu atîta dragoste, încît îmi aminti de mama. Ai să te dai jos curînd din pat, nu-i aşa ? reluă el.

— Cred că da.

— Fă-te bine cît mai repede... Şi băieţilor le e dor de tine

Sonia stătea alaiuri. arcuita şi zîmbea. Razele soarelui o luminau. Gheier se foia stingherit, uitîndu-se la ea cu aer vinovat ■

— I-am adus un pacheţel, Sonecika. E voie ?

— Da, desigur ! răspunse bucuroasă fata, bătînd din palme ca un copil. Ne pare bine ori de cîte ori vreun om cu sufletul bun ne aduce cîte ceva. Aici n-avem decît supă şi caşă. Şi ştiţi ce

foame le e convalescenţilor ! Mănîncă de te sperii, nu alta !
Gheier scoase din buzunar un codru de pîine neagră şi două scrumbii mici, tari ca piatra, înfă- şurate într-o bucată de ziar. Am băgat de seamă cu prilejul acesta că degetele lui albe se subţiaseră şi se lungiseră şi mai mult.
— Ia, prietene! îmi spuse el. Şi iartă-mă dacă darul e cam sărac, dar ştii şi tu...
M-a cuprins o ciudată tulburare, simţeam că-mi dau lacrimile. Îi eram atît de recunoscător omului aceia care-mi adusese raţia lui pe o săptămînă. cu toate că, la drept vorbind, nici nu ne cunoşteam bine. îmi venea să plîng. Dar se înţelege că m-am stăpînit şi am găsit chiar puterea să răspund, poate cam grosolan :
— Ce-ţi veni să-mi aduci de-astea ? !
Blînd, dar stăruitor, Gheier a pus pîinea şi peştele pe pătură, lîngă mîna mea.
— Am venit să-mi iau rămas bun — continuă el, împiedicîndu-mă să-l mai contrazic. Plec, frăţioare...
— Unde ? !
— Pe front, prietene. Polonezii albi au invadat Ucraina... înaintează spre Kiev...
Bolnavii din paturile învecinate ciuliră urechea. Mulţi se ridicară în capul oaselor. Bardik, care zăcea în patul alăturat, se aşeză pe marginea lui, bălăbă- nindu-şi picioarele goale, gălbejite :
— Va să zică, iar nu ne dau pace?
Din mai multe locuri ţîşniră şi alte glasuri aprinse. Gheier îi zîmbi lui Bardik cu zîmbetul său obişnuit, reţinut :
— Nu-i nimic, tovarăşe ! Lenin spune că îi vom înfrînge. Şi dacă Lenin spune asta, înseamnă că-i vom înfrînge negreşit ! Apoi se întoarse din nou spre mine şi urmă : Aşa, care va să zică, prietene. Ei, rămîi cu bine ! Mă duc să-mi fac lădiţa.
Se ridică.
— Cum, chiar pleci ?
— Trebuie. Plec cu un grup întreg.
— Şi dintre ai noştri care mai pleacă ?
— Păi... Iura... Mai pleacă şi alţi comsomolişti... Apoi Vandîşev.
Un ţipăt înăbuşit... Sonia ! Uite-o cum îşi duce mîna la piept. Mă uit la ea şi n-o mai recunosc: gura i s-a schimonosit, ochii cenuşii, atît de fru- moşi, s-au mărit peste măsură, nefiresc, văd cum se adună lacrimile în ei.
— Cum ?... Cum ?... întrebă ea, zăpăcită. Cum se poate ?... Dumnezeule !
Se întoarse brusc şi se depărtă aproape în "fugă..«
Abia atunci am priceput eu povestea simplă a acestei iubiri care abia se înfiripase. Mi-am adus aminte cum se îmbujora de emoţie cînd venea Van- dîşev, cum se uita la el, sfios şi cu duioşie în acelaşi timp, şi cum alerga voioasă prin saloane ori de cîte ori îl vedea sosind.

„Va să zică asta era... — mi-am zis în sinea mea după plecarea lui Gheier. Şi tu, prostule, credeai că de dragul tău vine atît de des la spital «Comisarul turbat» şi stă cu ceasurile î?i salon"... Mi-am amintit de cîte ori îl petrecuse ea pînă pe treptele spitalului, unde stăteau de vorbă şi îşi zîmbeau unul altuia, cu totul altfel decît atunci cînd erau în sa-. Ion. Cîteodată, Sonia îl conducea pe Vandîşev şi mai departe, dispărînd din raza privirii mele.

Salonul îşi trăia mai departe viaţa obişnuită, dar eu stăteam întins şi mă gîndeam : „Aşa, care va să zică Gheier pleacă, Vandîşev pleacă şi el, pleacă şi comsomoliştii, tovarăşii mei din comitet. Pleacă toţi cei ce sînt în stare să poarte o armă. Iar eu am să rămîn singur. N-o să mai vină Vandîşev, să se aşeze pe marginea patului meu".

Se întuneca.

Peste zi, gheaţa de pe geamuri se topise aproape toată şi acum vedeam desluşit crengile golaşe ale plopilor, soarele rostogolindu-se ca un glob de flăcări peste acoperişuri. Cerul cu licăriri verzui era senin, păsările îl săgetau în

zbor ca nişte umbre
negre

.Vandîşev însă n-a plecat imediat; n-avea cui preda treburile din cadrul Cekăi şi ale Comisariatului militar. În judeţ, situaţia continua să fie grea ; chiaburii se împotriveau cu tot mai multă înverşunare. După cum am aflat tot de la. Vandîşev, în zilele acelea, detaşamentele de colectare a produselor alimentare, trimise în satele înstărite, primeau la plecare nu numai delegaţii scrise şi broşuri, dar şi grenade.
Cînd s-a aflat în satele acelea că Antanta organizase o nouă invazie în Ucraina, chiaburii şi gardiştii albi oploşiţi prin casele acestora au început să se agite. Tot mai des auzeam de cutare preşedinte al Comitetului sărăcimii sau de Soviet sătesc, de cutare membru de partid sau împuternicit cu confiscarea surplusului de grîne că au fost ucişi în mod bestial. Dinspre Piaţa Luptătorilor Căzuţi pentru Patrie răzbăteau sunetele triste ale fanfarei care intona răscolitorul marş : „Voi jertfă că- zut-aţi" : erau înmormîntaţi cei aduşi din ultimele deplasări.
Acum, după mai bine de patruzeci de ani, cînd mă gîndesc la vremurile acelea frămîntate, îmi vin de multe ori în minte versurile prietenului meu Vitka Bagrov, mort în floarea vîrstsi :
Cruci purpurii pe clopotniţe împung cerul — albă viitoare. Peste satul, în spaimă trezit, s-aud clopote. Urlă ca o fiară flămîndă, **şi** ***urlă***
Dumnezeul răscoalei chiabureşti, în arama de clopote...
Şi mai departe :
Dorm cu fruntea descreţită, Somn adine, fără **soroc, Cei mai buni feciori ai noştri,** ***Fraţii noştri cei mai buni. Sîngele le stă pe buze îngheţat ca o pecete. Buze reci, nesărutate În a despărţirii clipă. Dorm cu fruntea descreţită Somn adine, fără de grijă, Sărutaţi cu duhul morţii, TUhăreşte, de topor...***
Eu, unul, cred că Vitka Bagrov redă foarte fidel în versurile sale atmosfera acelor zile crîncene, cînd rebeliunile contrarevoluţionare pîndeau, sub calmul vieţii, aparent statornicite, gata-gata să izbucnească. În judeţul nostru, numai un om ca Vandîşev, necruţător, era în stare să curme din capul locului orice împotrivire a duşmanului.
Abia la sfîrşitul lui aprilie, cînd telegraful ne-a adus vestea că polonezii albi se află sub zidurile

Kievului, i-a venit şi „Comisarului turbat" vremea să plece pe front.
în ziua aceea, în ajunul plecării lui Vandîşev, am visat-o din nou pe Floricica-soarelui. Mi-a apărut atît de desluşit de parcă aş fi văzut-o aievea. în rochiţa ei de stambă albă cu buline sinilii, cu părul bălai zburlit, s-a apropiat de patul meu surîzătoare, cu ochii albaştri seînteietori, şi mi-a atins buzele cu degetul, întrebîndu-mă : „Tot nu ţi-au crescut dinţii ?" Apoi s-a aşezat pe marginea patului, a început să plîngă şi mi-a spus printre lacrimi : „Vreau la tine, Danea, la mămica".
Visul acesta m-a întors din nou, necruţător, cu faţa spre trecut. Şi dintr-o dată senzaţia că mă însănătoşesc, firava licărire de bucurie a reîntoarcerii la viaţă, toate cîte-mi umpleau sufletul în zilele acelea au pierit.Dimineaţa era însorită şi senină. Lumina blîndă. catifelată a soarelui se revărsa prin ferestre ca un pîrîiaş zglobiu, dar neauzit, şi feţele, braţele noastre din cai'e sîngele pierise, îmbrăcămintea noastră zdrenţuită ni se părură şi mai urîte, înfiorător de urîte în bătaia snopilor de raze strălucitoare.
Nu departe de mine se zbătea în delir un soldat foarte tînăr, imberb, cu fruntea boltită şi buzele crispate într-un rictus amar ; fusese adus acum cîteva zile de la un eşalon venit din Siberia. În general, din trenurile ce veneau de acolo se aduceau mulţi bolnavi în spitalul nostru, care era cel mai apropiat de gară : în Siberia bîntuia tifosul. E drept că în anul acela tifosul a secerat mii de vieţi nu numai în Siberia.
Uitîndu-mă la ochii inflamaţi, care nu vedeau ni-mic, ai vecinului, la fruntea lui acoperită de bro-"boane de sudoare, mi-am amintit telegramele pe care le cjilesessm cu o zi înainte ca boala să mă fi doborît definitiv. Una anunţa că, „retrăgîndu-se din Harkov, albii au abandonat douăzeci de mii de bolnavi de tifos"[1].
Stind în pac, mă lăsam copleşit de gînduri, de amintiri. Soarele primăvăratic strălucea cu dărnicie, iar pe pervazul ferestrelor vrăbiuţe ciufulite se încălzeau în- bătaia lui şi îşi curăţau de zor. preocupate, penele !

Acum, cînd stratul de gheaţă care acoperea gea- murile dispăruse, am izbutit în sfîrşit să recunosc casa în care era instalat spitalul. Am recunoscut-o după arborii din grădină şi după statueta de bronz înfăţişînd un băieţel gol care ţinea în mînă un peşte cît toate zilele : era casa prinţului Kaletin. Casa Kaletin... Cu puţin timp în urmă am primit, după atîta amar de vreme — patru decenii şi mai bine — o scrisoare din oraşul meu natal. Era de la Valerik, băiatul cel mai mic al lui Iurka. îmi scria că această casă a devenit Palatul pionierilor. Şi mi-am închipuit pe dată salonul în care am zăcut noi odinioară răsunînd acum de dimineaţă pînă seara de glasurile voioase ale copiilor. Mult m-au bucurat rîn- durile acestea...

Dar să mă întorc la zilele de atunci. Am mai băgat de seamă ceva demn de semnalat : cu toată starea lor nefericită, cu toate necazurile lor, chiar şi cei mai grav bolnavi nu aveau moralul scăzut, nu se socoteau condamnaţi, ci toţi doreau un singur lucru : să se înzdrăvenească şi să iasă din spital cît mai repede, ca şi cînd fiecare ar fi avut de săvîrşit ceva nespus de însemnat, care nu suferea amînare şi avea să-i pri- lejuiască numai bucurie.

— Pămîntu-i reavăn,' numai bun de semănat — zicea dus pe gînduri Bardik, ostaşul bărbos, cu ochi albaştri ca cerul dimineţii, mereu parcă miraţi; şedea pe un prichici şi trăgea din ţigară ; o mînă îi era prinsă în eşarfă. Ah, fraţilor, ce n-aş da să umblu cu .picioarele goale prin ţarina jilavă! Ce dor mi-e să ar ! Cu mîinile aş scormoni-o. Uite, simt că mă furnică palmele...

— Da', mă rog, cu ce-ai ara? i-o tăie posac şchiopul Legostaev, un ins cu înfăţişare bolnăvicioasă, slab, cu pomeţii foarte proeminenţi; zăcea într-un pat de lîngă uşă şi căta întunecat pe fereastră.

— Chiar şi cu vaca aş ara ! exclamă Bardik şi ochii îi licăreau hîtru.

— Dar dacă eu n-am nici vacă ? Numai o mîţă a rămas în gospodărie, da' cred că şi pe-aia au mîn- cat-o ai mei în timpul foametei...

— Ei, las' că ai să capeţi ajutor — căută să-l îmbuneze celălalt. Doar Puterea sovietică e a

noastră, frăţioare ! Dar ia soune-mi : cum e pămîntul pe la voi ?

— înainte, numai lut şi nisip aveam. Acum, după ce s-a împărţit pămîntul de la boieri şi chiaburoi, cică-i tare bine, poţi s-o scoţi la capăt, aşa-mi scriu. Tăcu o clipă, apoi slobozi un oftat greu, atît de obidit, că n-am cum să-l redau. Of, piciorul ăsta, rău îmi pare după el ! zise Legostaev, căutînd cu durere la ceea ce-i mai rămăsese din picior — un ciot. Cum am să mai pot ara fără el ?

— Nu-i nimic, ai să te-apuci de altceva, bunăoară de curelărie, ai să faci hamuri, hăţuri... Şi de-astea-i nevoie în gospodărie. Sau te-apuci de cizmărie: Ştii

să taci cbme ?

— Habar n-am.

— Ai să inveţi, nu-i mare lucru. Mani să ai! Crezi că n-ai să-ţi găseşti vreo trebşoară ? Măiculiţă mamă ! Numai să ieşim de aici mai repede. Şi să mincăm şi noi odată piine pe săturate. Dar parcă de cartofi copţi nu mi-ar fi poftă ?

— Ba bine că nu ! îi ţinu isonul un al treilea,- oftînd.

Şi se încinse o discuţie nesfîrşită despre pîine, despre pămînt, despre sărbători şi zile obişnuite, mă rog, despre toate cîte

alcătuiesc viaţa omului. Am băgat de seamă, nu o dată, că în spital toţi vorbesc mai ales despre ceea ce le lipseşte, adică de viaţa în "aer liber, de mîncare, de cei dragi. Asta nu numai că-i distrează, dar le dă putere, le întăreşte dorinţa de a trăi, chiar dacă le zgîndăreşte obida

.Sporovăiala ostaşilor despre pămînt şi pîine fu întreruptă de apariţia lui Vandîşev.
Cînd am auzit zgomotul înfundat al roţilor sub ferestre, m-am săltat puţin în capul oaselor şi m-am uitat pe geam : în faţa treptelor de la intrare oprise trăsura la care era înhămat unul din armăsarii suri ai lui Barutin, numai piele şi oase. în trăsură se aflau trei oameni : Vandîşev, un soldat mititel, cu faţa pămînţie, pistruiată, neclintită, care ţinea o puşcă între genunchi, şi un ins roşcovan pe care nu-l mai văzusem pînă atunci : avea chipiu militar, dar în locul cocardei smulse rămăsese o pată mai deschisă ; cînd roşcovanul se dădu jos din trăsură, am văzut că are un picior de lemn şi că se reazemă greoi într-un baston noduros şi grosolan pe care, de bună seamă, şi-l cioplise singur.
După roşcovan sări şi Vandîşev, trăgînd din trăsură un balot mare. învelit într-o pătură cenuşie. Soldatul coborî greoi de pe capră, agăţînd patul armei de aripa de tablă a trăsurii. Apoi toţi trei urcară în tăcere treptele de piatră.
Am uitat să vă spun că lîngă salonul nostru se afla camera de gardă — o odăiţă cu o singură ferestruie — unde. noaptea, pe un taburet, alături de-o măsuţă pe pare ardea mereu o lampă cu gaz, moţăia sora medicală ori de cîte ori avea vreun răgaz. Camera de gardă avea o uşă spre salonul nostru şi alta spre coridor : pe acolo puteai ajunge la intrare.
Vandîşev şi roşcovanul cel şchiop intrară în camera de gardă, care, în momentul acela, er^i goală. Ostaşul pistruiat, cu armă, se opri în prag, de unde aruncă prin uşa deschisă priviri repezi în salonul nostru.
Vandîşev lăsă jos balotul, răsuflă adînc, îşi suflă nasul într-o batistă murdară şi întoarse capul spre salonul nostru ; salută din cap pe bolnavi, iar mie îmi zîmbi, un zîmbet care însă nu era de loc voios.
— Sonia ! Pe faţa-i negricioasă, cu trăsături colţuroase, aspre, am citit îngrijorare ; fruntea îi era brăzdată de cute — semn rău prevestitor. Am dat să mă ridic din pat, crezînd că vine la mine ca de obicei, dar Vandîşev nu se mai uita în direcţia mea. Sonia ! strigă el încă o dată, înciudat.

în fund de tot am auzit trîntindu-se o uşă şi paşii cuiva ce se apropiau în fugă. Apăru Sonia, ca o pasăre mare, albă, în halatul ei fîlfîitor — de la o vreme sora de serviciu purta totdeauna halat alb ; avea însă unul singur şi îl purtau cu rîndul ; curat nu era, asta se înţelege, dar, cu tot sîngele care-l pătase, ni se părea totuşi, neobişnuiţi cum eram, orbitor de alb.

Sonia intră în goană în camera de gardă, se opri brusc şi bătu din palme de bucurie :

— Seriojenka ! N-ai plecat ? Vandîşev aruncă o privire stînjenită militarului roşcovan care-l însoţea, apoi se uită sever la Sonia ; ea se zăpăci : Adică, am vrut să zic... n-aţi plecat, tovarăşe comisar ?

— Plec mîine. Uite cearşafuri şi pansamente, ia-le. Iar a trebuit să ne împrumutăm pe la burjui... Vandîşev îi arătă balotul, apoi o privi îmblînzit şi continuă cu glas domol : Am trecut şi pe la bătrînul tău. Plînge. Mi-a zis : „Dacă mi-aţi luat fata, luaţi-mi tot, nu-mi pasă". Minte, ticălosul ! Sonia se apucă îndată să desfacă balotul, dar comisarul o opri : Lasă, mai pe urmă. Cheamă-l incoar oe cîinele ăla.

— Pe cine ?...

— Pe Sustov [1]

Şustov lucra în spitalul nostru. Trebuie să spun că în ultimele săptămîni toţi se obişnuiseră cu chirurgul, se obişnuiseră să se supună firii lui autoritare. Şi nu numai medicii şi surorile. Chiar şi bolnavii cei mai recalcitranţi ştiau acum de frica acestei namile vîn- joase care se uita la toţi şi toate cu boieresc dispreţ.Era respectat şi pentru că avea faima de chirurg neîntrecut.
— Unde-i ? întrebă iar Vandîşev.
— Acolo — răspunse fata, arătînd spre interiorul spitalului.
— rt operat astăzi ?
— Nu. Zice că nu ştie de ce i s-a interzis de la comitetul judeţean. E furios. „Lasă-i să putrezească", zice... Şi doar sînt unii în stare gravă...
— Cheamă-l încoace! o întrerupse comisarul.
Sala de operaţie era într-o altă aripă a casei, ast- fel că în salonul nostru nu se auzeau gemetele sau ţipetele nici chiar în timpul celor mai grele operaţii.
Sonia ieşi.
Credeam că Vandîşev o să se apropie acum de mine ; nu spusese chiar el că pleacă mîine ? j,Să plece fără să-şi ia rămas bun de la mine ?!" Dar comisarul rămase nemişcat, tăcut, cu ochii lui negri ca tăciunele aţintiţi în gol.
Toţi cei douăzeci de bolnavi cîţi eram în salonul nostru ciulirăm urechile. Tăceam. Numai soldatul cel tînăr, cu fruntea boltită, bîiguia în delir :
— Pune-ţi schiurile. doar ştii că în taiga, fără schiuri...
În sfîrşit, în salonul vecin răsunară paşii grei ai lui Şustov : l-am recunoscut după mers. Chirurgul străbătu, cu poalele halatului fluturînd, salonul nostru, fără să arunce nimănui o privire. Intră în camera de gardă, înclinînd puţin capul în direcţia lui Vandîşev, şi întrebă autoritar :
— Ei, unde-s anestezicele ?
Credeam că Vandîşev o să înceapă, aşa cum se mai întîmplase altă dată, să-i explice de ce nu le-a adus, care-i cauza întîrzierii, dar de data aceasta comisarul nu scoase o vorbă. M-am uitat la el şi m-am speriat, atîta ură citeam în ochii lui.
Vandîşev desfăcu tocul revolverului, mîrîind :
— Leapădă halatul, năpîrcă !

Toţi bolnavii din salonul nostru care erau în stare să umble se apropiară de uşa camerei; chiar şi cei ce se simţeau rău se ridicară în capul oaselor : prea înfricoşător era glasul „Comisarului turbat", prea multă ură fierbea în cele trei vorbe pe care le rostise.

— Cum ? Aici eu... — bîigui Şustov, cu vocea lui sonoră de bas, care şi ea îţi amintea de Şaliapin, dar Vandîşev nu-l lăsă să isprăvească ; se repezi la el răcnind :

— Leapădă halatul cînd îţi zic, ticălosule !

De la locul meu vedeam spinarea lată a lui Şustov, vedeam cum dă din umeri, cum îşi scoate după cîteva clipe halatul şi-l azvîrle cu un gest dispreţuitor pe taburet.

— Şi acum ? întrebă el, trufaş. Tot mă veţi mai ruga să lucrez pentru voi ?

— Nu — replică Vandîşev — n-o să te mai rugăm. Se înfipse în faţa lui Şustov. Acesta stătea calm şi aştepta; era cu un cap mai înalt decît comisarul şi încă şi mai lat în spete; aveai impresia că e destul să mişte o mînă, ca să nu mai rămînă nici urmă din „Comisarul turbat". Vino încoa' — zisa iar Vandîşev şi intră în salonul nostru, unde toţi bolnavii, dîndu-şi seama că se petrece ceva neobişnuit, se ridicaseră în paturile lor. După o scurtă ezitare, Şustov îl urmă şi se opri în mijlocul salonului ; mersul, expresia feţei lui îngrijite, proaspăt rase, trădau nesiguranţa; asta era ceva cu totul neobişnuit. Uite ce e — reluă Vandîşev — vreau ca toţi (şi făcu un gest larg), toţi să audă ultima mea discuţie cu dumneata. Se întrerupse, se dădu iarăşi aproape de Şustov şi-i şuieră în faţă, clocotind de furie : De ce i-ai tăiat lui Legostaev piciorul, năpîrcă ?

Şustov păli uşor.Tăcerea era atît de adîncă, încît auzeam desluşit ciripitul vrăbiilor din grădină. În afară de Legostaev, alţi trei bolnavi din salonul nostru fuseseră operaţi de Şustov — mîini şi picioare degerate, cangrenă. Auzindu-l pe Vandîşev, tresăriră. Cu ochii holbaţi, cu gura deschisă, Legostaev se aşeză pe pat, mişcînd a neputinţă mîna. Sonia, care stătea în uşa camerei de gardă, scoase un ţipăt înfundat şi îşi duse mîinile la piept.

— De vreme ce-am tăiat, înseamnă că aşa trebuia — răspunse Şustov, cu vădit efort. Sînt chirurg. Treaba mea este să tai.

— Treaba ta e să tai oameni sănătoşi ? Piciorul putea fi salvat [1]

— De unde ştii dumneata ? îi vorbi de sus Şustov, calmîndu-se deodată. După cîte ştiu, nu eşti nici măcar veterinar ! Eu i-am salvat viaţa, iar...

Cu un gest pripit, Vandîşev smulse din buzunarul hainei de piele o foaie de hîrtie:

— Poftim ! Medicii şi surorile care au asistat la operaţie mi-au scris... Au încercat să te convingă să pui piciorul în ghips. Nu-s nici medic, nici veterinar. Dar aici, uite, scrie un medic, e o doctoriţă care lucrează de treizeci de ani în meseria asta. Cum să n-o cred ? Uite ce scrie, citeşte !

Cu un gest obosit şi moale. Şustov dădu în lături scrisoarea pe care i-o întindea Vandîşev.

— Să-l vindece ea ! spuse Şustov, nepăsător. E medic internist Eu sînt chirurg. Treaba mea este...

— îţi pare bine, ticălosule, că ai avut ocazia să tai piciorul unui ostaş roşu ? Asa-i ? şuieră Vandîşev, dîndu-se şi mai aproape de chirurg : era negru-vînăt la fată. Şustov începu să se retragă pas cu pas. Vedeam cum îi tremură mina albă, mare. Dar nu numai asta vreau să te-ntreb. lepădătură. Poate că şi celorlalţi — continuă Vandîşev. arătîndu-i pe cei ce fuseseră operaţi tot de Şustov — leai luat jumătate din viaţă pe degeaba, ai ? în salon tăcerea era mormîntală. Răspunde !

Şustov tăcea.

Atunci Legostaevr'al* cărui pat se afla între Şustov şi uşă, apucă pe furiş cîrja rezemată de pat; îndoindu-se şi clătinîndu-se, îşi făcu vint şi, cu toată puterea, îl pocni din spate pe Şustov cu cîrja în ţeastă. Acesta răcni, duse mîinile la cap şi se întoarse. Dar Legostaev îl lovi a doua oară peste faţă. Medicul tină din nou, acooerindu-şi faţa cu palmele.

'Alţi bolnavi începură să se ridice, vociferînd. de pe paturile lor, unul prinse a se uri în genunchi pe jos. Şustov o luă la fugă. Cînd ajunse în pragul camerei de gardă, Legostaev izbuti să-i vîre cîrja între picioare şi, oprit brusc din goana lui, Şustov căzu cu faţa în jos.

înecîndu-se şi ţopăind în jurul patului pe unicul lui picior, Legostaev urla:

— Lăsaţi-mă... lăsaţi-mă... Sufletul i-l scot !

Dar Vandîşev îi tăie calea.

— Opriţi-vă ! strigă el. Ticălosul ăsta va fi judecat de tribunalul revoluţionar. Voi toţi veţi fi procurori la proces. Aşa! Vandîşev se întoarse, ştergîndu-şi cu palma faţa asudată, şi făcu semn roşcovanului şchiop din camera de gardă să se apropie ; acesta se opri în prag, încruntat, clipind. Şi acum, iată-l pe noul chirurg : Ivan Silîci Panaev — sfîrşi comisarul ; apoi strigă soldatului de lîngă uşă, arătîndu-i-l pe Şustov, care se ridicase anevoie: Du-l pe ticălosul ăsta la Ceka, Sidorov. Dacă încearcă să fugă, un glonţ în spate. Ai înţeles ?

— înţeles ! Am eu grijă de el ! răspunse aproape bucuros soldatul pistruiat, luînd puşca în cumpănire. N-o să-mi scape, ticălosul ! Hai, dă-i drumul, lepădătură burgheză !

Cu capul în jos, Şustov ieşi.

Vandîşev plecă şi el, fără să se fi apropiat de patul meu.

Multă vreme bolnavii din salonul nostru n-au izbutit să adoarmă în noaptea aceea. Cei răniţi sau degeraţi care trecuseră prin mîna lui Şustov îşi ziceau că fuseseră tăiaţi degeaba, că mîna sau piciorul care le lipsea acum ar fi putut fi salvate. Sub pătura lui, trasă pînă peste cap, Legostaev se foia, ofta tot timpul şi pare-mi-se că plîngea. Lampa prinsă de uşorul uşii abia mai pîlpîia, dar prin ferestre îşi revărsa în salon lumina aurie, tainică luna, care plutea lin peste vîrfurile golaşe ale copacilor.

în cele din urmă am aţipit. Am visat că galopez pe un murg pe strada Prolomnaia; îl urmăream pe Şustov, care fugea înaintea mea, mai bine zis nu fugea, ci zbura peste caldarîmul solzos, şi poalele albe ale halatului îi fluturau ca nişte aripi. Din cînd în cînd întorcea capul şi se uita la mine cu ochi holbaţi de spaimă. Ţinea la subsuoară piciorul lui Legostaev, iar eu voiam neapărat să-l ajung ca să iau piciorul şi să i-l pun la loc lui Legostaev. Apoi se făcu deodată că nu era Şustov, ci Sonia, care se oprise în mijlocul drumului şi plîngea cu

hohote, întrebînd : „Şi eu ? Şi eu ce-am să mă fac?"
M-am trezit. Luna trecuse de ferestrele noastre şi salonul era cufundat în întuneric. Numai în camera de gardă ardea lampa de pe măsuţă. La lumina ei slabă am văzut-o pe Sonia : stătea în picioare şi plîngea, cu ochii aţintiţi la cineva pe care nu-l vedeam — Şi eu ? întreba ea.
M-am ridicat cu multă grijă, ca să nu fac zgomot, în capul oaselor şi m-am uitat pe furiş în camera de gardă. Pe taburet, cu picioarele depărtate şi cu mîinile negre sprijinite pe genunchi, şedea Vandîşev. O privea pe Sonia pe sub sprîncene, lung, stăruitor, cu aerul omului care îşi ia rămas bun.
—■ Tu ai să î-ămîi aici — zise el în sfîrşit. După ce-i vom bate pe polonezii albi, am să mă întorc. Dacă ai să mai ţii la mine şi dacă n-ai să te dai cu contrarevoluţionarii, o să ne căsătorim. Dar dacă te dai cu ceilalţi, te omor cu mîna mea. Ai înţeles ?
—■ Nu rămîn !
— Ba ai să rămîi !
— Ba nu ! Tu o ţii morţiş pe-a ta, încăpăţînatule ! Nu te întrebi ce e în sufletul meu ? Seriojenkâ, dragul meu, nu pot trăi fără tine ! Unde te duci tu, merg şi eu. Ce, pe front nu e nevoie de surori de caritate ?
— Ba bine că nu...
— Ei, vezi?' De ce-aş rămîne aici? Gîndeşte-te şi tu ! Tata mă ameninţă că mă omoară dacă nu mă întorc acasă Dar pot eu să fac una ca asta ? Şi doar ştii că în afară de tine... nu mai am pe nimeni. Poţi să mă goneşti, am să mă ţin de tine ca un cîine. Cine ştie cu ce-ţi pot fi de folos la nevoie ?!
Vandîşev nu răspunse ; o lumină ciudată, blinda plutea pe faţa lui.
— Sonia, dacă toate astea mi le-ai fi spus ieri, ar fi fost altceva, te-aş fi luat fără discuţie — rosti el încetişor şi îşi scoase punga cu tutun. Acum însă nu pot.
— De ce ? Din cauza lui Şustov ?

— Vezi şi tu ce adînc e înrădăcinat năravul vostru blestemat. Nici puşcăria, nici riscul de a fi împuşcaţi nu-i împiedică să facă rău !

Seriojenka ! Dar eu am venit singură la voi. Nimic nu m-a silit, nu-i aşa ? Dragul meu, fără tine am să mor... îmi pun capăt zilelor..

— .Nu vorbi prostii !

— Ba să ştii că da ! Sonia îşi şterse cu un gest hotărît ochii şi obrajii. Plec cu tine şi gata ! Şi dacă nu- mă iei, ne Dumnezeul meu, pe răposata maică-mea că plec singură !

— Taci !

— Una şi bună ştii : ,,Taci, taci şi iar taci !" Ce, crezi că sînt la Ceka, la interogatoriu?! Deodată Sonia îngenunchie în faţa lui : Numai pe tine te am pe lume. Nu înţelegi ? Vandîşev tăcea şi se uita ţintă în jos. Atunci fata se ridică în picioare ; se stăpînea, dar glasul îi tremura de mînie : Bine... Cum vrei... N-am să te mai plictisesc cu dragostea mea. Dar pe front voi pleca chiar mîine. Mă vor primi, n-ai grijă. Nu-s toţi haini ca tine... Vandîşev se sculă, îşi încheie haina de piele ; faţa îi era liniştită.

— Sărută-mă ! rosti el scurt.

— Mîine, în vagon — răspunse fata şi întoarse îndată capul spre salonul nostru, căci soldatul cu fruntea boltită strigase în somn ; Sonia intră cu pas uşor în salon şi se aplecă deasupra lui : Vrei apă, dragul meu ? îndată...

Am auzit cealaltă uşă a camerei de gardă trîn-tindu-se : Vandîşev plecase.

Ziua următoare a fost prima zi de primăvară adevărată. Totui parcă era pătruns de căldură şi .lumină. Sonia scoase în salonul nostru un rînd de geamuri şi acum răzbătea pînă la noi, cu putere, tulburîndu-ne, viaţa de afară : şuierul locomotivelor care manevrau în gară, zbenguitul graurilor în vîr- ful plopilor, susurul unui nevăzut pîrîu, ciripitul vrăbiilor, glasuri de copii pierdute în depărtare. Soarele ajunsese chiar în faţa ferestrei din dreptul patului meu şi tare-mi plăcea să simt pe mîini şi pe obraji mîngîierea lui fierbinte. Mugurii crăpau pe crengi, iar acolo unde soarele bătea mai tare se şi iviseră frunzuliţe verzi, mici ca nişte jucării. Sub buza de piatră crăpată a havuzului îşi înălţau penajul verde primele fire ale ierbii.

După-masă veni Kicighin ; purta o haină neîn-chipuit de zdrenţăroasă şi o şp.pcă înaltă, încă şi mai prăpădită ; se învîrti un timp pe la intrare,

uitîndu-se cu sfială pe fereastră, fără a îndrăzni să spună cuiva s-o cheme pe Sonia. Se înţelege că pe mine, care slăbisem şi mă lungisem atîta, încît cămaşa atîrna pe mine ca pe o sperietoare, n-avea cum să mă recunoască. La drept vorbind, nici eu nu l-aş fi recunoscut pe Kicighin dacă n-ar mai fi venit de cîteva ori pe la spital. Unde era omul bine hrănit şi plin de sine de odinioară ? Gîrbov, cu peri cărunţi, murdari, lipiţi parcă la întîmplare de bărbia ţuguiată, cu un toiag noduros de cerşetor în mînă, semăna cu uhul din nenumăraţii vagabonzi pe care foametea îi mîna în acel timp din- tr-un capăt în altul al ţării.

Ducîndu-se să ia ceva din camera de gardă, Sonia îl zări pe geam pe tatăl ei şi îndată zîmbetul voios îi pieri. Cînd ieşi în capul scării de afară, faţa îi era aspră, împietrită.

Fereastra era larg deschisă şi puteam auzi tot ce-şi spuneau.

—■ De ce-ai mai venit, tată ? întrebă Sonia, cu glas scăzut. Doar te-am rugat să nu mai vii.

— Cum să nu vin ? Nu eşti tu fiica mea ? Numai tu şi cu Anisim mi-aţi mai rămas. Sînteţi singurii mei, ca să zic aşa...

— Şi pentru că sînt singura ta fiică, vrei să mă măriţi cu ramolitul acela de Guskov ?

— Bine, bine, să lăsăm asta. Nu vrei să fii fericită, treaba ta, ce să-ţi fac ! Şi doar ştii că are o pereche de case, o mîndreţe... Şi ce magazie cu făină !... Cu dînsul n-ai şti niciodată ce-i lipsa, ai trăi ca o regină ! Că toate revoluţiile astea nu duc la nimic, trec de nici nu ştii c-au fost. Negoţul însă, aşa cum e de veacuri, aşa o să rămînă. Fără negoţ nu poate trăi nici un stat, lumea întreagă are la temelia ei negoţul... Ai duce-o ca-n rai...

— Iar începi, tată ?!

— Uite că nu mai zic nimic. Am venit să te rog să vii acasă, să-ţi iei haine, încălţări, că, uite, umbli ca un pui de bogdaproste. Şi-apoi vreau să şi mănînci ca lumea. Ştiu că aici capeţi numai zeamă lungă.

— Nu-mi trebuie nimic — îl întrerupse iar Sonia. Şi după ce stătu o clipă pe gînduri, adăugă încet : Plec pe front.

— Dumnezeule, pe front ! exclamă Kicighin, înălţînd braţele desperat şi scăpînd toiagul de cerşetor. Pe front?! repetă el, ridicîndu-l de jos. Îi tremurau mîinile şi buzele, ochiul drept, cu pleoapele roşii şi umflate, îi lăcrima. Se uita la Sonia şi nu-i venea să creadă. Iar fata îl privea calmă şi neînduplecată. încredinţat, în sfîrşit, că nu glumeşte, bătrînul scăpă din nou toiagul şi se lăsă neputincios pe o treaptă.

Sonia se uita la el, neştiind probabil ce să facă, dar în clipa aceea glasul Marinei Nikolaevna răsună din spital:

— So-o-nia !

Fata dădu să plece.

— Stai puţin! strigă cu neaşteptată vioiciune Kicighin, sărind în sus. Vreau să te rog ceva, fata mea... Glasul lui suna aproape a implorare : L-au prins pe Anisim. E la Ceka. Cu siguranţă c-o să fie condamnat. Cică s-ar fi purtat urît cu roşii. Ce zici, n-ai putea să-l rogi pe drăguţul tău... ?

— Drăguţul meu ? repetă Sonia, împietrită.

— Păi ăla, „Turbatul..."

Cîteva clipe Sonia nu ştiu ce să răspundă, apoi vorbi rar şi răspicat :

— Mi-e soţ, nu drăguţ ! S-o ştii ! Şi te rog, tată, de acum înainte să nu mai vii aici.

Şi Anisim ? şuieră Kicighin, apropiindu-se mult de Sonia. Vino-ţi în fire, teme-te de Dumnezeu ! Doar ţi-e frate. Nu ţi-e milă c-o să piară pentru nimica toată ?— Nimica toată ? Dar cîţi oameni a trimis el pe lumea cealaltă ? ripostă tot în şoaptă Sonia. Crezi că nu ştiu...

Se îndreptă cît era de înaltă şi intră în spital. Negustorul se aşeză din nou pe trepte şi rămase acolo multă vreme nemişcat, cu faţa ascunsă în palme. Din cînd în cînd strecura cîte o privire spre ferestre, spre uşă, nădăjduind probabil că Sonia o să se răzgîndească şi o să se întoarcă. Dar Sonia nu mai veni.' Se întuneca. Kicighin îşi luă toiagul şi se îndepărtă cu pas şovăitor, ca un cîine bătut.Nopatea făgăduia din nou să fie cu lună. Acum, cînd gheaţa nu mai acoperea geamurile, o dată cu căderea nopţii luna scălda salonul în lumina-i tulburătoare, încremenită. Şi totul devenea ireal, iluzoriu, ca în vis : paharul de pe masa din camera de gardă scînteia şi parcă plutea în aer, bilele metalice de la căpătîiul patului se preschimbau în două scîntei albăstrii, mari ca două stele uriaşe, umplînd cu strălucirea lor sala, care căpăta proporţii fantastice. Şi părea ciudat ca în salonul acesta, luminat feeric, să-l auzi pe neconsolatul Legostaev cum oftează amarnic, şuierător, cum delirează în somn vecinul meu :

— Ei, hai, omoară... Omoară, cîine !...

Pe la miezul nopţii însă liniştea era deplină. Chiar şi cei mai grav bolnavi aţipiseră. Sonia, cu ochii plînşi, intră în camera de gardă şi se aşeză la masă. Tot atunci am zărit pe geam ivindu-se o umbră ; se apropie de fereastra camerei de gardă şi bătu uşor în geam.

Sonia zvîcni ca o pasăre speriată şi se repezi la geam ; o auzii şoptind :

— Serioja?!

După cîteva clipe îi răspunse o voce înfundată :

— Eu sînt, Anisim. Ieşi, te rog, puţin....

Ei, drăcie ! Va să zică Anisim era ! Fratele Soniei, acela care se purtase ca un călău cu comuniştii ce-i încăpuseră pe mînă. Dar parcă bă- trînul

Kicighin spunea după-amiază că Anisim a fost prins şi închis la Ceka... Prin urmare, izbutise să fugă şi primul lui gînd a fost să vină aici, la sora lui, de cum s-o înnopta. Brusc, neîncrederea mea în Sonia răbufni cu tăria dinainte. Probabil că se prefăcea numai că e cu noi şi, în realitate, ţinea mereu legătura cu albii. M-am aşezat pe marginea patului şi mi-am lungit gitul spre fereastră, avînd însă grijă să nu fiu văzut din curte.
Scîrţîi o uşă, apoi alta, mai stins, şi în capul scării apăru Sonia : halatul alb se desluşea foarte bine pe fondul zidului de cărămidă, părul ei roşcat strălucea ca arama curată în bătaia lunii. Dar pe dată silueta întunecată a lui Anisim, care stătea cu spatele la mine, acoperi halatul alb. M-am uitat cu atenţie : Anisim purta o cămaşă neagră, ruptă în mai multe locuri, pantaloni tot negri şi era desculţ. Mi-am încordat auzul atît de tare, încît urechile începură să-mi vîjîie. Discuţia răzbătea pînă la mine, înfundat, totuşi am izbutit s-o desluşesc cuvînt cu cuvînt.
— Il aşteptai pe Seriojka, blestemato ? întrebă fierbînd de mînie Anisim. Te culci cu comisarul ?
— Pleacă ! răspunse Sonia, cu glas sugrumat.
— Plec, n-ai teamă... — Anisim se întrerupse ca să continue pe alt ton, blînd şi rugător : Surioară, am venit ca să te rog ceva. Dă-mi vreo tunică ruptă, o manta şi nişte ghete. Vă rămîn multe de la morţi... Mai dă-mi şi o bucată de pîine. La bătrînul nu pot să mă duc, fiindcă au pus casa sub supraveghere. Au tras în mine cînd am sărit pe fereastra de la closet. M-au atins puţin la umăr. Dar nu-i nimic, mai avem noi de trăit. Hai, du-te şi adu-mi !
— Pleacă ! repetă Sonia pe acelaşi ton.

Va să zică nu vrei să-l ajuţi pe fratele tău bun ? şuieră Anisim.

Va să zică vrei să pier ? Asta vrei ? Sonia tăcea. Bine... Atunci las' că şi ţie... Du-te şi adu', îţi zic, dacă ţii la viaţă. Sîntem o droaie, te-om dibui oriunde te-ai ascunde

.Sonia însă repetă mai tare :
— Pleacă ! Dacă nu pleci, strig !
Abia atunci am băgat de seamă că Anisim ascunde la spate, în mîna-i dreaptă,- o bară grea de fier. Cînd a ridicat mîna să lovească, m-am repezit la fereastră, am izbit din toate puterile cu pumnul în geam şi am strigat :
— Sonia !
Zgomotul geamului spart l-a făcut pe Anisim să se întoarcă, dar nu l-a împiedicat să lovească. Sonia a ţipat şi s-a tras înapoi, spre zid. Umbra neagră a lui Anisim s-a mistuit printre copaci. Saloanele erau în fierbere : surorile alergau înspăimîntate. Panaev, împreună cu alţii, venea şchiopătînd şi bocănind cu piciorul lui de lemn. Tamara şi Marina Nikolaevna o duseseră pe Sonia în camera de gardă şi o aşezară pe taburet, sprijinind-o. Din fericire nu fusese lovită în cap, ci în umăr : pe mîneca stîngă a halatului apărură pete de sînge. Sonia plîngea, muşcîndu-şi buzele şi strîm- bîndu-se de durere ca un copil.
— Cine ? Cine te-a lovit ? o întreba stăruitor Panaev.
Aşteptam cu inima la gură să văd dacă Sonia îşi va trăda fratele.
— -Cine, cine... un contrarevoluţionar... — rosti ea anevoie.
Panaev dădu fuga la telefon ca să cheme Ceka.
Dar noaptea aceea ne mai rezerva surprize. Deodată izbucniră în curte alte strigăte de spaimă şi salonul fu luminat de flăcări; reflexul lor, din ce în ce mai puternic, se tîra pe paturi, pe feţele oamenilor, pe tavan.
Bolnavii începură să ţipe care mai de care :
— Ardem ! Ardem ! Fraţilor, nu ne lăsaţi! Ce mă fac eu fără picior !
M-am căţărat pe pervaz, m-am aşezat în genunchi şi am deschis larg fereastra. Ardea o magazie aflată destul de departe de spital, dincolo de arbori.
Surorile, speriate, alergau prin saloane de colocolo, de la un bolnav la altul. Uitînd de braţul

rănit, Sonia căra o targă de pe coridor. Intră însă Panaev şi ne dojeni pe toţi :

— De ce-aţi sărit din pat ? Ce-i panica asta ? ! Arde magazia. Spitalul e din piatră, n-o să se aprindă. Se întoarse apoi spre Sonia şi-i spuse : Acuşi vine şi Vandîşev.

Mai spuse că în noaptea aceea fugiseră de la Ceka şase arestaţi, că în oraş era razie.

Peste vreo zece minute, zărirăm alergînd prin parcul luminat de flăcări nişte umbre întunecate. Nu fu prins însă nimeni.

În zori veni Vandîşev. Era tare obosit. Se aşeză pe taburetul din camera de gardă şi o întrebă aspru pe Sonia :

— Cine a fost ?

— Anisim.

— îmi închipuiam eu ! Şi cum se face că a dat greş?

— A ţipat Danka, Anisim s-a întors spre el şi nu m-a nimerit în cap.

— Bravo, Danka !

Eu stăteam întins în pat şi ţineam ochii închişi, prefăcîndu-mă că dorm.

— Te vor ucide, Seriojenka — zise Sonia şi glasul îi tremura de îngrijorare.

— Asta vom vedea. Eu îs greu de ucis, fiindcă-s din cei cu şapte vieţi. Tu însă ai putea s-o păţeşti.

— M-a ameninţat...

— Mda ! făcu Vandîşev, aprinzîndu-şi o ţigară. E o bandă întreagă — adăugă el, gînditor. Am întredeschis pleoapele ca să mă uit la faţa lui negricioasă care mi-era atît de dragă. Deodată Vandîşev se ridică. Văd că trebuie să-ţi fac pe voie — zise el. Dacă nu mi-ai fi spus că a fost Anisim, nu te-aş fi luat. Aşa însă vom pleca. Mă duc acum la şeful vostru, ca să-i spun să te înlocuiască. Altfel te omoară degeaba.

A doua zi, Sonia plecă împreună cu Vandîşev pe front. Credeam că n-am să-i mai revăd niciodată şi-mi spuneam : „Uite, Danii, încă doi oameni pe care i-ai îndrăgit — Vandîşev cel neînfricat şi Sonia cea bună şi frumoasă — şi care au ieşit din viaţa ta, au plecat, ca să nu se mai întoarcă nici-

odată"... Mă înşelam însă, aşa cum se înşală uneori oamenii cînd se gîndesc la viitor. Aveam să ne mai întîlnim, şi nu o singură dată.După două săptămîni am ieşit şi eu din spital. Mi-am luat rămas bun de la Legostaev, de la ostaşul cu fruntea boltită, care între timp îşi revenise în simţiri, şi de la alţi tovarăşi din salon.
Era o zi senină, păsările ciripeau în parc. M-am aşezat pe o bancă în bătaia soarelui, lîngă zidul spitalului, chiar în faţa havuzului. Băieţaşul de bronz strîngea în mînuţele-i dolofane peştele lui, tot de bronz. Prin crăpăturile dintre pietrele fîntînii se iţeau gingaşe fire de iarbă. O adiere caldă agita frunza crudă a plopilor şi teilor, şuşotea în crengile salcîmilor şi printre tulpinile zmeurişului încă golaşe. Cărărui înguste se întindeau dinspre treptele spitalului către parc. Dincolo de trunchiurile întunecate ale copacilor se zărea, ca o pată albăstrie, iazul.
Am căutat un băţ şi am pornit sprijinit în el spre fundul parcului. M-am întins la poalele unui copac, cu faţa în jos, în iarba bătrînă şi uscată, şi din nou mi s-au perindat prin minte toate nenorocirile care se abătuseră asupra mea în ultimul timp, din nou m-a cuprins amărăciunea la gîndul că n-aveam pe nimeni pe lume. Am siat multă vreme aşa, întins pe iarbă.
Deodată am auzit zgomot de paşi şi glasul Marinei Nikolaevna plin de mirare :
— Cine-i acolo ? Danea ? Braţele ei puternice mă cuprinseră şi mă răsuciră cu faţa în sus : Ce-i asta, dragul meu ? Ai să răceşti şi ai să te prăpădeşti. Scoală, hai scoală ! Doamne, Dumnezeule !
Mai bine te-ai duce acasă, nu vezi că te clatini ca o trestioară ?
Iarăşi am simţit că mi se umezesc ochii. îmi venea să strig: „Dar n-am casă ! N-am unde să mă duc !" N-am spus însă nimic. Marina Nikolaevna m-a însoţit pe aleea de cărămidă joşie pînă la poartă, ţinîndu-mă de braţ. Faţa ei urîţică şi plină de zbîrcituri, care trăda o mare oboseală, îmi zîmbea blînd.
^— Bucură-te — îmi spuse dînsa, sîsîind niţel, căci aşa îi era vorba — bucură-te că eşti viu. Nici

nu mai trăgeam nădejde că ai să te pui pe picioare. Doamne, cîţi ochi am închis cu mîna mea în iarna asta... Cînd am ajuns la poartă, m-a îmboldit uşor şi mi-a zis pentru ultima oară : Du-te cu bine, băiete !

N-aş putea să jur, dar mi s-a părut că a făcut în urma niea, pe furiş, semnul crucii.

Peste iazul lui Kaletin nu era nici un pod, aşa că am fost nevoit s-o iau pe lîngă cimitir. Nu m-am putut stăpîni să nu intru. Pe mormîntul Floricicăi-soarelui încolţise prima iarbă. M-am aşezat la căpătîiul gropii, am rupt un braţ de ro- maniţe şi le-am pus pe moviliţă : „Adio, Floricica- soareiui. N-ai avut parte şi tu să trăieşti omeneşte, n-ai avut parte să mănînci pe săturate". Parcă nu mai ştiam să plîng, nu mai ştiam să jelesc. Ochii îmi erau uscaţi, în piept simţeam o greutate de nedescris.

Am pornit mai departe spre oraş, la comitetul judeţean.

Dar n-aveam să ajung dintr-o dată acolo. Cînd să ies pe poarta de fier forjat a cimitirului, pe care erau bătute două icoane ovale cu imaginea întunecată, aproape cu neputinţă de desluşit, am auzit în depărtare glasul de aramă al fanfarei şi vuietul solemn şi voios totodată al mulţimii, care semăna cu zgomotul fluxului. Iar peste cîteva clipe, o rafală de vînt aduse pînă la mine, desluşit, binecunoscutele cuvinte : „Hai la lupta cea mare"...

M-am uitat în jur : la porţile caselor şi pe acoperişuri fîlfîiau steaguri roşii, înjghebate din ce putuse fiecare — unele erau pur şi simplu fîşii rupte dintr-o rubaşcă sau dintr-o fustă. Am băgat de seamă că oamenii care treceau pe lîngă mine erau îmbrăcaţi ca de sărbătoare, mulţi aveau cocarde roşii prinse în piept. Abia atunci mi-am amintit că era 1 Mai. Cum de-am fost în stare să uit?! Doar şi în spital aşteptam cu nerăbdare ziua aceasta şi mă pregăteam s-o întîmpin.

Din nou mă năpădi valul cald şi totodată întristător al amintirilor. Anul trecut, de 7 Noiembrie, eram toţi împreună : mama, Floricica-soarelui şi cu mine. De multe ori mama se ducea şi în zilele obişnuite, pe furiş, în Piaţa Luptătorilor Că-

zuţi pentru Patrie, ca să stea cîteva clipe la mormîntul tatii, iar în ziua aceea, cînd în piaţă avea loc mitingul consacrat celei de-a doua aniversări a Revoluţiei, ea adusese un ghiveci cu muşcată, pe care o îngrijise Floricica-soarelui.

Îmi dădeam seama că mama, oricît de bigotă era, simţea o amară bucurie ori de cîte ori vedea că memoria tatii este cinstită în oraş, că la aniversarea revoluţiei era pusă pe mormîntul comun o coroană uriaşă din crengi verzi de pin, împletite cu panglici roşii pe care scria : „Veşnică amintire luptătorilor pentru libertate". Era ceva ce-mi mergea şi mie la inimă, cu toate că, ţin minte, ce mă mai întristam apoi cînd vedeam coroana spălată de ploile reci, neîntrerupte, iar mai tîrziu acoperită de zăpadă. Priveliştea asta mi-era atît de nesuferită, încît, în 1919, la sfîrşitul lui noiembrie, după ce coroana fusese fără milă biciuită de vînturile toamnei, am luat-o acasă. Mama a atîrnat-o sub icoană ; m-am oţărît şi i-am spus că nu se cuvine s-o pună la icoane, dar ea nici n-a vrut să audă.

Zilele acelea mi s-au întipărit adînc în suflet nu numai pentru că amintirea tatii mă îndurera atît de mult pe-atunci, ci şi din pricina unei stări de spirit, aş zice solemne, care parcă mă înălţa deasupra pămîntului şi mă purta nu ştiu unde, împotriva voinţei mele. Ori de cîte ori auzeam sunetele sărbătoreşti ale marşului, abia îmi stăpîneam lacrimile de bucurie care mă podideau, emoţia şi mîndria îmi umflau pieptul să mi-l spargă, buzele — pare-mi-se că am mai spus-o cîndva — prindeau de la sine a rosti, ca pe un jurămînt, cuvintele cîntecelor care se cîntau pe-atunci. Feţele celor ce mă înconjurau în asemenea zile străluceau de bucurie : toţi zîmbeau şi cîntau. Oameni care nu se cunoşteau de loc se salutau şi chiar se îmbrăţişau, ca şi cînd toate formele convenţionale ale vieţii ar fi încetat să mai existe, iar pe pămînt s-ar fi instaurat adevărata înfrăţire. Şi toţi se îm- brăcau ca de sărbătoare, curat, îngrijit ; cămaşa sau bluza ce şi-o punea fiecare, chiar veche, decolorată sau

cîrpită, era tot ce-i rămăsese mai bun după anii războiului şi ai ruinei economice

Am grăbit pasul. Sunetele fanfarei se auzeau tot mai puternic, alama lucioasă a tromoetelor scînteia orbitor în soarp

Fanfară bună, se-nţelege, n-aveam pe-atunci în tîrgul nostru, iar de fastul, abundenţa, strălucirea, pitorescul prin care se deosebesc astăzi festivităţile de 1 Mai şi celelalte sărbători revoluţionare, nici pomeneală. Ceea ce nu făcea însă ca sărbătorile să fie aşteptate cu mai puţină înfrigurare, sau bucuria să fie mai mică. Lipsa de strălucire şi abundenţă erau compensate prin entuziasmul fără margini, alimentat de recentele biruinţe asupra duşmanilor revoluţiei. Sau poate că explicaţia era şi mai simplă : pe atunci sărbătorile nu deveniseră obişnuite, noutatea lor emoţiona mai mult şi producea o impresie mai puternică.

Zoream cît puteam, dar mă clătinam pe picioare din pricina slăbiciunii ; aşa că oamenii care se îndreptau spre piaţă mergeau mai repede decît mine, mă întreceau. Sărind şi ţopăind, o zbugheau pe lîngă mine băieţandri pistruiaţi şi arşi de soare, desculţi, zdrenţăroşi. Solemni, cu căştile lor de alamă lucioase ca oglinda, trecură pompierii. Dinspre fostul azil se ivi un pluton al comenduirii, format din invalizi întorşi de pe front şi înarmaţi cu ce se nimerise. Mi se păru că zăresc şi feţe cunoscute, dar n-apucam să-mi dau seama cine erau, pentru că se perindau pe dinaintea mea, una luînd locul alteia cu repeziciunea cu care se succed imaginile în vis, şi îndată dispăreau.

Piaţa gemea de lume. Erau acolo şi muncitori — bărbaţi şi femei — şi soldaţi — invalizi de război — şi copii, şi ţărani veniţi la piaţă. Cîteva căruţe se buluciseră într-o margine a pieţei. Soarele lumina totul cu razele-i puternice.

Pe atunci, în piaţa din tîrgul nostru ca şi la răspîntiile drumurilor principale existau nişte rezervoare mari de apă pentru stingerea eventualelor incendii. **În** zilele de sărbătoare, fanfara se instala pe unul din aceste rezervoare, acoperit cu scînduri groase.

Aşa şi acum. Pe marginile podiumului astfel închegbat, la picioarele muzicanţilor, şedea o droaie de băieţandri, cu ţurloaiele goale atîrnînd în jos. Mormîntul comun era străjuit de o gardă de onoare, alcătuită doar din doi ostaşi din plutonul comenduirii : un flăcăiandru bălai, imberb, cu ochi căprui, mari, parcă speriaţi, alături de un soldat mai în vîrstă, roşcovan, cu fruntea brăzdată de la o tîmplă la alta de o cicatrice purpurie. între cei .doi zăceau, la picioarele obeliscului de lemn, proaspăt vopsit în cinstea sărbătorii, o imensă coroană din cetină verde şi buchetele de flori de cîmp.
În alt capăt al podiumului şedeau, la o tribună de scînduri improvizată, cîteva persoane. Am recunoscut îndată printre acestea pe nenea Kolea şi pe Alexandra Vasilievna Morozova ; cum îmi erau oamenii cei mai apropiaţi, am simţit că ghearele amărăciunii care-mi strîngeau tot timpul inima parcă se desfac. „Nu, nu-s chiar singur pe lume, mi-am zis. Uite-i aici, alături de tine, pe tovarăşii tatălui tău !" Nenea Kolea se afla mai aproape de mine şi-l vedeam bine. Slăbise şi mai mult, era tras la faţă, zbîrciturile verticale de pe obraji se săpaseră şi mai adînc. Balustrada tribunei îl ascundea pînă la piept şi-mi ziceam că, olog cum e, probabil se suise pe un scăunaş. Morozova, în rochie de culoare deschisă şi cu basma albă pe cap, şedea lîngă nenea Kolea, rezemîndu-se cu ambele mîini de balustradă.
Tare aş fi vrut să fiu lîngă ei. Am căutat să-mi fac drum spre tribună şi în vremea asta nu scăpăm nici un cuvînt din ceea ce spunea nenea Kolea, agitînd pumnul Vorbea despre polonezii albi, care se năpustiseră din nou asupra tinerei noastre republici. Nenea Kolea făcea apel la cei ce nu erau mobilizabili, dar puteau să tină o armă în mînă, să se înroleze chiar acum, la miting, în detaşamentul de voluntari care avea să plece în aceeaşi zi spre apus.
Vedeam şi auzeam totul ca prin ceaţă, capul ini se învîrtea, simţeam un leşin la inimă, picioarele mi se îndoiau de la genunchi. Din cînd în cînd parcă mi-era dor de patul meu de spital : ce m-aş

mai fi întins acum pe el, ca să trag un pui de somn ! O întîmplare neaşteptată mă trezi însă la realitate, smulgîndu-mă din piroteala aceea şi obli- gîndu-mă să fiu atent la cele ce se petreceau în piaţă.

Cum spuneam, ceva mai încolo şedeau în căruţele lor — mai toate erau trase de vaci — cîţiva ţăran: veniţi la piaţă. întunecaţi, încruntaţi, ascultau cu vădită neîncredere ce se spunea de la tribună, Cînd nenea Kolea tăcu, după ce repetase că datoria tuturor acelora cărora le este scumpă Puterea sovietică şi care sînt în stare să ţină o armă în mînă este să se înscrie pe loc în detaşamentul de voluntari, un ţăran cu aer impunător şi autoritar se ridică din căruţa lui şi, după ce-şi răsfiră **barba cît lopata pe cămaşa-i ruptă, strigă cît îl ţinură bojocii:**

— Hei, tu, drăguţule ! Feciorii noştri s-au prăpădit de mult pe front, da' 'mneata ce-ai de gînd ? Du-te dacă trebuie! Ei?!

În piaţă se aşternu o tăcere atît de adîncă, încît am auzit desluşit cum ciripeau vrăbiile în curtea bisericii.

Nenea Kolea nu răspunse pe dată. Pălise şi se uita ţintă la bătrînul bărbos. Acesta, fără teamă, îşi proţăpea plin de ifose barba căruntă, cu sclipiri arămii, şi aştepta ; îi juca în ochi o pîlpîire hîtră şi răutăcioasă. Ţăranul cătă în jur, apoi continuă :

— Căci, ce mi-am zis eu, cetăţeni ? Mi-am zis că acela care ţine atît de mult la Puterea sovietică, apăi acela negreşit trebuie să meargă primul. Am sau n-am dreptate ? Da' eu, unul, văd că la război ne mînă pe noi, iar dumnealui dă dosul ! Asta nu-i bine Bunul Dumnezeu vede tot !

Moşul nu ştia, se vede. că nenea Kolea nu are picioare. Aşteptam cu sufletul la gură, să văd ce-o să răspundă nenea Kolea.

După cîteva clipe de tăcere, el începu să înainteze spre marginea tribunei, sprijinindu-se cu mîi- nile de balustradă. Nu înţelegeam cum poate să se mişte cînd este olog. Deodată apăru de după balustradă, pe podium, lîngă orchestră. Am ţipat de bucurie şi mirare : avea picioare! Ce-i

drept, nu prea era sigur pe ele, căci, după ce se îndepărtă o clipă de balustradă, se prinse din nou cu mîna. Privea în jur cu un aer nespus de încordat, ca şi cum ar fi căutat ceva ce-i trebuia negreşit. Mulţimea tăcea şi aştepta. Intorcîndu-se spre fanfară, fără o vorbă, întinse mîna către toboşar şi mişcă degetele ; toboşarul îi dădu nedumerit băţul cu care bătea toba. Nenea Kolea apucă băţul gros, cu bumb rotund la un capăt, apoi se întoarse către ţăranul bărbos, care tot mai aştepta răspunsul, şi-l privi cu ură.

— Hei, tu, coadă de topor chiaburesc ! Nu mai poti de bucurie că albii ridică iar capul ? Ai început să faci agitaţie?! strigă nenea Kolea, flutu- rînd mîna în care ţinea băţul. Ia uită-te aici, lup în piele de oaie ! Şi zicînd aşa, el lovi din toate puterile cu băţul mai întîi într-un picior, apoi în celălalt. Un sunet aspru, metalic răsună în întreaga piaţă. Ia uită-te aici ! Şi după ce aruncă înapoi băţul, pe care toboşarul îl prinse din zbor, nenea Kolea îşi sumese cu o mişcare bruscă pantalonii, sub care străluciră, în lumina soarelui, metalul alb şi lemnul roşu al protezelor noi : Ia uită-te aici ! Jumătate din viaţa mea am lăsat-o acolo unde le spun muncitorilor să se ducă. Nu ţie îţi spun, lipitoare ! Tu, pesemne, ţi-ai dosit grîul în cîteva gropi şi ai venit- aici să jupoi poporul muncitor, cu toate că ţi-ai pus o cămaşă ferfeniţită ! Ia uite medaliile mele ! Şi nenea Kolea ridică stîngaci piciorul drept, dar se clătină deodată şi îşi pierdu echilibrul, gata-gata să cadă ; dacă nu l-ar fi prins cineva la timp şi nu i-ar fi pus în mînă o cîrjă — şi ea nouă — de bună seamă că s-ar fi prăvălit pe scînduri.

Un potop de strigăte izbucni în piaţă. Muncitorii care erau mai aproape de căruţa bărbosului se năpustiră cu atîta furie la el, încît acesta îşi înfundă căciula pe cap şi se ghemui îndată în fundul căruţei, bombănind descumpănit :

— Păi n-am zis nimic... De un' să fi ştiut, Dumnezeu mi-i martor că n-am ştiut !

Dădu bici mîrţoagei, căutînd să se strecoare prin mulţime.

În vremea asta, în jurul tribunei, oamenii strigau care mai de care :

— Scrie-mă pe mine, Nikolai Stepanîci !
— Şi pe mine, Vaghin !
— Trebuie să înăbuşim contrarevoluţia, asta-i!
— Iar au ridicat capul...
— Aţi auzit ? Albii sînt lîngă Kiev !

Scrie-mă şi pe mine, Stepanîci

!Cînd am izbutit să ajung la tribună, nenea Kolea şedea pe o ladă răsturnată : zîmbea ciudat, nefiresc. Lîngă el, un flăcăiandru cu nas ascuţit şi părul ascuns sub o şapcă cu bumb în creştet îi scria pe cei ce voiau să plece pe front.

Se apropiau de el bătrîni care împliniseră de mult o jumătate de veac, precum şi flăcăi tineri de tot, aproape nişte copilandri. Veni şi unul fără o mînă ; mîneca mantalei era prinsă la şold sub centironul soldăţesc.

— Şi cu o singură mînă am să-i sfîrtec, blestemaţii ! Scrie-mă şi pe mine, îţi zic !

Fu trecut pe listă.

— înscrie-mă şi pe mine — i-am spus flăcăului, cînd mi-a venit rîndul.

Dar în clipa aceea mă văzu şi nenea Kolea :

— Danilka ! Tu ? Cînd ai ieşit ?

— Astăzi.

Flăcăiandrul cu lista se uita la mine şi aştepta.

— Treci la următorul — îi spuse nenea Kolea. Lasă-l pe el, abia a ieşit din spital, trebuie să se întremeze. Şezi colea, Danea...

M-am aşezat lîngă el, pe marginea lăzii. Dar am simţit deodată că cineva mă ţintuieşte cu o căutătură ascuţită şi rea. Am scormonit mulţimea cu privirea şi, în spatele celor din primele rînduri, am descoperit faţa schimonosită a lui Kicighin. Negustorul mă privea cu atîta ură, încît m-au trecut fiori. Mi-am amintit în clipa aceea neînchipuit de limpede înmormîntarea tatălui meu. Parcă mă vedeam după înmormîntare, întorcîndu-mă cu mama din Piaţa Luptătorilor Căzuţi pentru Patrie, şi eu, şi ea zdrobiţi de nenorocirea ce se abătuse asupra noastră. înaintea amîndurora ţopăia un individ, un bătrîn, şi cînta pe melodia unui cîntec vesel : „Coşciuge de brad... coşciuge de stejar ! Coşciuge de brad... coşciuge de stejar..." Era Kicighin.

M-am repezit la el, cu gînd să-l bat, dar, speriat, s-a ascuns într-o curte.. Ciudat lucru că nu

nomi-am amintit niciodată la spital, cînd. Kicighin venea s-o vadă pe Sonia. Probabil că boala îmi slăbise memoria. Acum însă mi-am adus aminte şi am vrut să mă reped iar la acela pe care-l uram.
— Ce-i cu tine ? mă întrebă mirat nenea Kolea.
—- Kicighin ! şoptii eu,
— Aha... Las' c-ajungem noi şi la ticăloşii de teapa lui.
Cînd m-am uitat din nou. Kicighin se şi făcuse nevăzut.Am plecat de la miting cu nenea Kolea, care, fără să mă întrebe dacă vreau, îmi spuse că voi locui la el.
— Sigur că da — întări tuşa Nastia — ai să-i ţii locul lui Iurka.
Tuşa Nastia se apropiase de noi îndată după miting. De cînd n-o mai văzusem, parcă se făcuse mai voinică, mai lată în umeri. îşi strînsese părul într-o basma roşie, decolorată, din acelea cum purtau de obicei muncitoarele. Devenise între timp delegată şi lucra în secţia femeilor, ocupîndu-se cu organizarea unor ateliere de confecţii.
Am întrebat-o dacă are veşti de la Iurka ; oftă şi clătină din cap :
— Nimic... De altfel, scrisorile fac acum luni de zile pe drum.
O întrebai din nou de ce a plecat Iurka la război cînd are un singur ochi.
— Să nu crezi că nu l-am întrebat şi eu — zise tuşa Nastia, zîmbind. Ştii ce mi-a răspuns ? „Las' că-i mai bine aşa : nu mai am nevoie să închid un ochi cînd trag." Poftim de te înţelege cu el ! Toţi sînt la fel !
Pornirăm împreună spre turnătoria de fontă a lui Hohreakov, unde lucrasem şi eu un timp, cu ani în urmă. Şi acolo trebuia să se ţină un miting.
— Ce-ar fi să nu te duci ? îi spuse neliniştită tuşa Nastasia lui nenea Kolea, făcînd un semn spre cîrjele lui.
— Trebuie, măicuţă ! răspunse acesta, încruntîn- du-se.
Băgasem de seamă că nenea Kolea merge ane-voie, aruneînd înainte cîrjele şi mişeîndu-şi greu corpul : pesemne nu se obişnuise încă cu protezele,
— Dar trăsura dumitale unde e. nene Kolea ? l-am întrebat eu.
— Şade în curtea comitetului judeţean.
— Şi dumneata de ce mergi pe jos ?

— Ce să-i faci, drăguţă, căluţii s-au dus la război '

La turnătorie domnea o curăţenie neobişnuită, totul avea un aer sărbătoresc. înainte puteai vedea pretutindeni mormane de pămînt ars pentru forme, grămezi de gunoi şi de fontă veche. Acum, curăţenia era desăvîrşită, aleile fuseseră presărate cu nisip. Vechea firmă de deasupra porţii — „Hoh- reakov şi fiul" — rămăsese, dar peste ea atîrna o bucată de pînză roşie pe care scria cu litere albe : „Aici stăpîn este proletariatul".

Nici festivitatea primei şarje de metal, nici mitingul organizat cu prilejul punerii în funcţiune a primei întreprinderi industriale refăcute din orăşelul nostru n-au durat prea mult. S-a topit puţin metal, din care s-a turnat doar o placă pătrată, care purta inscripţia : „Trăiască revoluţia mondială !" Toţi cei prezenţi, într-o tăcere solemnă, s-au strîns în jurul plăcii, care se înnegrea încet-încet. Din portocalie cum era cînd s-a spart forma, trecuse treptat la vişiniu închis ; pe acest fond jucau şi se accentuau toate culorile amurgului, întocmai aşa cum se întunecă cerul cînd soarele scapătă spre asfinţit. Mai întîi se întunecară literele săpate adînc, apoi colţurile plăcii pătrate, ca şi cînd le-ar fi rupt cineva. Placa se transformă într-un poligon, apoi în cerc. Soarele de mai îşi trimitea razele zglobii prin geamurile afumate din tavan şi, pe măsură ce placa se răcea, lumina devenea tot mai puternică, tot mai strălucitoare.

Apoi turnătorii se felicitară cu prilejul primei şarje şi-l felicitară şi pe nenea Kolea pentru picioarele lui noi.

— 3Acum n-o să te mai strici niciodată, Stepanîci!

— Ţi-ar prinde bine şi un cap la fel.

Oamenii rîdeau cu gura pînă la urechi, dar fără pic de răutate, şi-l băteau pe spate pe nenea Kolea. Cînd să ieşim, un turnător bătrîn, cu mîini noduroase şi pline de arsuri vechi, ne opri deodată. Faţa-i uscăţivă era nespus de mobilă, iar ochii negri, puţin pieziși. îl ştiam de pe vremea cînd lucram la turnătorie : el însă nu mă recunoscu.

— Vreau să vă spun ceva — zise bătrînul muncitor, stînd în pragul halei, în bătaia soarelui. Ce-ar fi să-i trimitem o telegramă lui Ilici ? Să se bucure şi el că am pornit fabrica...

Telegrama fu întocmită pe loc, „din iniţiativa participanţilor la miting", şi turnătorii se duseră cu toţii la gară. ca s-o expedieze. Eu am pornit cu nenea Kolea şi cu tuşa Nastia către casa lor.

Familia Vaghin locuia pe strada Prolomnaia, într-o vilă mai mică, părăsită de un bogătaş, nu mai ţin minte care. Vila se învecina cu prăvălia lui Kicighin. Spre mirarea mea. am văzut într-un colţ al holului spaţios un morman de resturi de mobilă — arcuri lucioase, fîşii de catifea roşie, picioare aurite de fotolii : ţăndările unei vechi oglinzi, azurii ca cerul, păreau găuri în podea.

— Ce-i asta, nene Kolea ? l-am întrebat eu.

— Asta-i, cum s-ar spune : „Nici eu să n-am, nici altuia să dau" ! S-a gîndit şi la noi stăpînul înainte de a fugi, să nu ne lase să ne legănăm pe bunătatea asta de arcuri... A vrut chiar să dea foc casei. Noroc că am apucat s-o stingem !

în odaia familiei Vaghin erau -întinse la uscat, pe pervazul a două ferestre, nişte pansamente vechi şi zdrenţe care trebuie să fi slujit probabil tot ca pansamente. între două tablouri, atîrna pe perete portretul lui Lenin, prins în cuie. Mantaua cu poalele tăiate a lui nenea Kolea spînzura la intrare de un corn de cerb. în cealaltă parte a uşii luceau stins globurile nichelate ale unui pat dublu de fier. Nenea Kolea, de cum intră, îşi aruncă iute cîr- jele şi se trînti pe pat. O clipă faţa i se schimonosi de durere, dar apoi deveni din nou zîmbitoare.

— Iartă-mă, Danilka ! se scuză el. Nu mă împac şi pace cu picioarele astea noi. Mă rod, afurisitele...

Se răsuci pe o parte, apoi pe cealaltă, şi îşi scoase pantalonii ajutat de tuşa Nastia. Acum îi puteam vedea mai bine protezele — o amestecătură de tije metalice argintii, de piele cafenie şi curele. Tuşa Nastia desprinse cataramele care legau curelele de coapse şi, cu zgomot sec, picioarele de metal căzură unul după altul pe podea.
— Mai cu milă, mai cu milă, măicuţă — o rugă în glumă nenea Kolea — că pe-astea am să dănţuiesc pîn' la moarte !... Cioturile picioarelor îi erau bandajate şi tuşa Nastia, cu multă precauţie, se apucă să desfacă pansamentele şi cîrpele. Abia acum. am priceput roitul pansamentelor întinse pe pervaz la uscat. Picioarele schiloade erau pline de vînătăi. Nu-i nimic, se vor învăţa — zise nenea Kolea. Ştii, Danea, ce rău e să te tîrîi pe pămînt, mereu cu ochii în buricul sau chiar în dosul oamenilor ?! Mi-e încă greu să merg, nu m-am obişnuit. Uite, bunăoară astăzi ar fi trebuit să mă duc şi la centrala electrică. Ştii, vrem să-i dăm drumul...
— Ba ia şezi binişor ! se oţărî tuşa Nastia. Nu-i destul că mîine dimineaţă pleci la Samara ?! Şi aşa mi-i inima grea, că nu ştiu cum ai s-ajungi...
— Las' c-ajung eu, n-ai grijă. Decît te-ai căina, nu crezi c-ar fi mai bine să ne dai ceva demîncare, măicuţă ?
în timp ce tuşa Nastia încălzea mîncarea la bucătărie, îl întrebai pe nenea Kolea de ce pleacă la Samara.
— Mă duc la conferinţa de partid, dragul meu, să hotărîm cum vom trăi de-acum înainte... Eh, păcat că n-a mai apucat şi taică-tu ziua de azi ! Uite cine s-ar fi priceput la treburile noastre! N-avem destui oameni pregătiţi, Danea, ai noştri au învăţat tare din greu, cu bani agonisiţi din sudoarea frunţii lor... Pe mulţi din cei mai buni i-au mîncat de vii temniţa şi ocna...
Tuşa Nastia îşi făcu apariţia : ne aduse o strachină cu supă aburindă, care umplu camera cu un miros plăcut, îmbietor
În această zi de sărbătoare, familia Vaghin se ospăta cu fiertură de scrumbie sărată, care avea avantajul că nu-i mai trebuia sare, şi, în plus, bucăţi de turtă de floarea-soarelui, niţeluş pră-]ite în untdelemn cu gust amărui.
Nenea Kolea mînca şi ne istorisea cu cîtă greutate a fost refăcută centrala electrică, distrusă de albi. Îi părea rău că nu se^ poate duce pînă acolo, dar

trebuia să-şi odihnească picioarele pentru drumul şi osteneala de a doua zi.
Din clipa cînd îl văzusem pe nenea Kolea, îmi tot venea să-l întreb de mama : cum se simte, cînd se întoarce ? Şi totuşi mi-era teamă să-l descos — cine ştie ce-aveam să mai aud! Prea mult ţineam la mama şi prea mi-era milă de ea. Deodată însă m-a cuprins o nelinişte ciudată : simţeam că nu mai pot sta la masă, că, nu mai pot mînca. Tuşa Nastia m-a privit cu luare-aminte, înduioşată.
— Vrei să-ntrebi de mama, Danea ?
— Da...
— Am auzit că nu recunoaşte pe nimeni, nu înţelege ce i se spune... Tot timpul se roagă.
. M-am uitat la nenea Kolea: încruntat, privea în lături, pe fereastră.
— Dar dacă m-aş duce acolo ? am zis eu. Aş avea voie s-o văd ?
Nenea Kolea trînti lingura pe masă şi rosti cu voce fermă :
— Nu trebuie să te duci... N-o mai zgîndări... Îi e mai uşor aşa... înţelegi ?.
De data asta nu m-am mai putut stăpîni : am izbucnit în plîns. Nenea Kolea şi tuşa Nastia se prefăcură că nu bagă de seamă.
Cînd să isprăvim masa, ne treziră deodată cu... Kicighin. Intrase pe nesimţite şi se oprise lîngă uşă. Îşi scosese şapca uzată şi slinoasă şi ne privea şiret. Ţinea în mînă toiagul pe care şi-l făcuse el singur şi de care nu se mai despărţea. După ce ne cercetă fără grabă, îşi aţinti privirea asupra protezelor lui nenea Kolea, care rămăseseră pe pat ; păru mirat, dar şi satisfăcut; atinse cu vîrful toiagului protezele şi clătină din cap, cu prefăcută uimire :
— Ia te uită ce sculă bună au făcut pentru un olog ca tine ! Deşteaptă chestie ! Înseamnă că acum nu-ţi mai e teamă că te mănîncă cîinii, hai ?
Nenea Kolea pusese lingura deoparte şi se uita încruntat la fostul negustor :
— Dar dumneata cum ai fi vrut, cetăţene Kicighin ? Să mă mănînce cîinii, hai ? Te-ai fi bucurat, nu glumă ?
După o clipă de tăcere, Kicighin schiţă un gest de împotrivire, întinzînd mîna în care ţinea bastonul şi care-i tremura :
— Ferească Dumnezeu ! Ferească Dumnezeu ! Ce sînt eu ? Fiară, care va să zică ? Eu, Mikola

Stepanîci, sînt om cu frica lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu ce zice ? Zice că toată puterea e de la Domnul, aşa că trebuie să i te supui şi să-ţi calci trufia, care va să zică...

— Bine, lasă trufia ! i-o reteză nenea Kolea. Spune de ce-ai venit !

— Nu striga la mine, Mikola Stepanîci — zise Kicighin, clătinînd din cap a dojană. Nu la tine am venit, poate, ci la Putere^, sovietică. Am auzit că e dreaptă, că nu-l lasă în năpastă pe acela care munceşte, de-aia am venit...

— Acela care munceşte... — pufni nenea Kolea. Hai, dă-i drumul, ce vrei ?

—• Nimica toată, Mikola Stepanîci. Şi cum eşti om drept, n-ai să poţi să nu mă mulţumeşti .. N-ai să poţi, care va să zică... Nenea Kolea aştepta, mutînd din loc în loc lingura soldăţească de aluminiu şi încruntînd ameninţător sprîncenele.

După ce se mai codi cîteva clipe, Kicighin urmă : Dreptatea e a mea, Mikola Stepanîci... Socot că de-ar fi fost chiar Karla Marş... — şi Kicighin arătă spre portretul lui Lenin.

Nenea Kolea bătu mînios cu lingura în masă :

— Ce vrei în <jlefinitiv ?!

Kicighin se trase parcă niţel mai spre uşă, dar privirea îi căzu din nou pe protezele de pe pat şi se opri rin jind :

— Nu mi se dă raţia. Mikola Stepanîci.

— Ce raţie °

— Cum ce raţie ?! se miră sincer Kicighin. N-a hotărît Puterea sovietică să se dea raţii bătrînilor care au copii în Armata Roşie ? A hotărît ! Am văzut chiar pe strada noastră, pe Prolomnaia. Cine are copii în Armata Roşie capătă raţie. Acum trei zile s-a dat sare... Şi am auzit că cei care au cartele pentru copii au să capete şi făină albă... Este ? Apoi şi săpunul, chiar dacă-i din grăsime de cîine, tot săpun e ; la talcioc i-am văzut pe mulţi schim- bîndu-l pe crupe. Ce zici ?

Kicighin tăcu şi se uita acum întrebător la nenea Kolea.

— Dar pentru cine să ţi se dea ţie raţie ? întrebă acesta.

— Da' pe Sonia ai uitat-o ? exclamă Kicighin, aproape încîntat. Este fata mea ? Este ! I-am dat eu de mîncare ? I-am dat ! Am crescut-o ? Am crescut-o ! Luptă ea pentru voi, fir-aţi... Asta... luptă, care va să zică. Şi nu fiindcă ar fi fost mobilizată, ci aşa, voluntară, de bună voie. Ei, acum ce mai zici ? Şi Kicighin îl pironea pe nenea Kolea

cu ochii lui iscoditori, care păreau naivi şi tîmpi. Pe urmă — continuă el — nu uitaţi cine mi-a luat orice putinţă de a-mi cîştiga existenţa. Voi mi-aţi luat... Ce să fac, să crăp de foame, să mor cu zile ? Am să mă plîng chiar lui Lenin, chiar lui Lenin !

Kicighin, care se înfierbîntase treptat, sfîrşi prin a se înfuria de-a binelea : bătea cu băţul în podea. Nenea Kolea se uita la el şi îşi muşca buzele. Dacă n-ar fi fost olog, cu siguranţă că ar fi tăbărît pe el. Aşa însă şedea nemişcat; numai sîngele i se suia tot mai tare la cap.

— Ai vrea poate să-ţi dăm raţie şi pentru Anisim, care scotea comuniştilor ochii, ticălosule! Ieşi afară cît mai eşti întreg !

Dar Kicighin, care vedea protezele zăcînd pe pat, nici nu se gîndea să plece.

— Anisim e de capul lui, nu răspund eu pentru el, ce vină am dacă-i dobitoc ?! Şi nu de el e vorba. De Sonia. Luptă ea pentru voi ? Luptă, care va să zică...

— Tu singur, vampirule, ai făcut-o să plece deacasă. Ce fel de fiică îţi mai este ?!

— Asta-i treaba noastră... chestiune de familie, care va să zică. Tu să-mi spui numai atît: cum e cu sfînta dreptate ?

Nenea Kolea se uită lung şi trist la protezele sale.

— Eh ! oftă el cu amărăciune. Danka, băiete, arde-i tu una la moacă, rogu-te...

M-am ridicat de ia masă, dar m-am clătinat. Kicighin aruncă o privire temătoare tuşii Nastia, iar pe mine mă învrednici cu un semn dispreţuitor din cap :

— Dar cu ăsta ce mai e ?... L-ai angajat să-i dea afară pe musafirii nepoftiţi? Aşa, care va să zică ! Şi pentru asta o să-i daţi raţie, care va să zică ?

Nastia se ridică de la masă şi se îndreptă spre Kicighin ; acesta începu să dea înapoi, ţinînd toiagul în faţă.

— Stai puţin, femeie, stai... Mai am ceva cu comisarul tău... Ceva de cea mai mare însemnătate, să n-am parte...

Nastia întoarse capul spre noi. Nenea Kolea se uita cu ură la Kicighin, totuşi se stăpîni şi întrebă •

— Ce mai vrei ?

— Păi, uite, de negustorie voiam să vorbesc... Kicighin îşi îndulci glasul, deveni confidenţial: Am

fost la magazinul vostru, m-am uitat şi pot să-ţi spun că flăcăii voştri nu ştiu ce-i negustoria, habar n-au... Doar asta am făcut o viaţă întreagă, mi-am lăsat dinţii la tejghea. Uite ! Şi Kicighin căscă gura de i se văzură gingiile albe, fără sînge. Cine să ştie cum se face negustoria dacă nu eu?! Negustoria trebuie să aducă cîştig. Ce negustorie mai e aceea care n-aduce cîştig ? Bătaie de joc, nu negustorie ! Aşa cum o faceţi voi, tot nepricopsiţi rămîneţi... Şi doar aveţi şi voi nevoie să beţi, să mîncaţi, las' că ştiu eu... De aia, zic. să mă pui pe mine în slujbă la negustoria voastră. N-o să-ţi pară rău ! Tot cîşt.igul pe din două. Să n-am parte...

De astă dată Nastia fu aceea care-şi pierdu cumpătul. Se repezi la Kicighin, îl înşfăcă de umeri cu mîinile ei puternice, îl răsuci şi-i trase una zdravănă cu genunchiul în spate :

— Broască rîioasă ! Hoţoman fără dinţi !

Îi mai arse una şi cu piciorul, de-l făcu pe Kicighin să zboare şi să se izbească de uşorul uşii.

— De ce ?! strigă ticălosul, cu lacrimi în ochi, întorcînd spre noi faţa zbîrcită. Doar v-am luat cu binele, cu frumosul...

Tuşa Nastia dădu să se apropie din nou de el, dar Kicighin o luă la fugă pe coridor, uitîndu-se speriat înapoi.

închide uşa ! strigă nenea Kolea. Că altfel iar vine. Şi apoi către mine : Of, ce de necazuri o să ne mai căşune tîlharii ăştia dinlăuntru !A doua zi dimineaţa, nenea Kolea a plecat la Samara, iar eu m-am dus la comitetul judeţean, să-mi găsesc ceva de lucru. Aici, la masa cu picioare în formă de labe de leu, şedea o fată vioaie pe care n-o cunoşteam, cu părul blond numai cîrlionţi. Fata bătea asurzitor la o maşină de scris. Un bărbat înalt, stîngaci, ciung, într-o haină de piele, îi dicta ceva umblînd de colo-colo prin cameră. Omul mă privi — avea un chip sever, ciuoit de vărsat — şi mă întrebă aspru :

— Ce vrei, tovarăşe ?

M-am zăpăcit. Nu ştiam ce să-i răspund. Credeam că voi întîlni la comitetul judeţean numai cunoscuţi. În clipa aceea însă apăru din odaia vecină, unde înainte era tipografia, Morozova. Era şi mai slabă decît o ştiam, şi mai severă, dar purta aceeaşi rochie de culoare închisă. Nici ea nu mă recunoscu dintr-o dată, cînd însă îşi dădu seama cine sînt, se repezi la mine :

— Danea, tu eşti ?

— Eu sînt.

Ciungul nu ne mai acordă atenţie şi începu din nou să dicteze şi să se plimbe prin odaie. Morozova mă duse în încăperea alăturată, unde m-am aşezat pe o canapea. Mi-a spus ceea ce ştiam : că nenea Kolea fusese chemat de urgenţă la conferinţă la Samara, iar tovarăşii mei, cei opt inşi din celula comunistă de tineret, plecaseră cu toţii pe front. Se organiza acum o celulă nouă, lucru de care se ocupa fata aceea care bătea la maşină.

— Ce-ai de gînd, Danea ? mă întrebă Morozova, mîngîindu-mă pe genunchi cu mîna ei zbîrcită.

— Plec pe front.

— Pe front ? Dar nu vezi că nici nu te poţi ţine pe picioare ? Nu, nu, trebuie să găsim altceva. Pe front e nevoie de oameni zdraveni, nu ca tine.

Alexandra Vasilievna conducea Casele copilului şi singura cantină din oraş, la care mă şi repartiză. După o jumătate de ceas, m-a dus ea însăşi la cantină, unde mi s-a dat să mănînc o fiertură neagră de linte şi o caşă cam apoasă. Mi s-a spus să vin la lucru a doua zi de dimineaţă.

Morozova m-a luat apoi de mînă ca pe un copil mic şi m-a dus la ea acasă. N-am s-o uit niciodată pe femeia aceasta, care părea slabă de înger, dar în realitate avea o voinţă de fier, faţa blîndă şi în acelaşi timp severă. N-am să uit niciodată ochii ei. Ochii aceştia — pe care mi-i amintesc atît de bine — erau limpezi, netulburaţi, atenţi, mă priveau cu duioşie, cu adîncă bunătate, dar şi cu exigenţă.
La început n-am vrut să merg, căci mi se părea un fel de pomană, ceva înjositor pentru mine. Dar n-a fost chip s-o contrazic.
Morozova locuia într-o căsuţă în fundul unei grădini pline de liliac, cu un mezanin ciudat, vopsit în albastru, care-mi amintea de castelele medievale, cu un balconaş ce dădea într-o curticică curată şi cu o verandă pătrată, închisă cu geamuri albastre, galbene, roşii — de toate culorile — adăpostind un fotoliu şi o masă rotundă din pai.
— Să nu crezi că te chem la mine din milă — spuse Alexandra Vasilievna, ghicindu-mi parcă gîn- durile. Dimpotrivă, eu am nevoie de tine, de ajutorul tău. Am o fetiţă, Danea, foarte bolnavă, e bolnavă de multă vreme şi stă tot timpul singură, ştii doar că toată ziua-s în oraş. Se plictiseşte singură, cu toate că s-a mai obişnuit. Cînd ai să vii acasă de la lucru, are să se mai înveselească şi ea. Primeşti ? Iar după ce-ai să te înzdrăveneşti, ai să pleci pe front. Eşti de acord, dragul meu ?
Intrarăm în casă. Am străbătut mai întîi un antreu micuţ, plin cu lucruri vechi, apoi o cameră avînd în mijloc o rnasă rotundă, aşternută cu o faţă albă ca zăpada, şi am ajuns în dormitor. Pe pat, lîngă fereastra deschisă, stătea întinsă o fată. Faţa ei gravă mă impresionă prin frumuseţea-i austeră, cum nu mai văzusem niciodată. Abia :uai tîrziu aveam să admir astfel de chipuri în tablourile italiene. Razele soarelui, anevoie pătrunzînd prin frunzişul des de afară, aşterneau nuanţe verzi şi aurii pe acest chip, însufleţindu-l şi înfrumuseţîndu-l într-un fel ciudat. Ochii mari, albaştri, semănînd puţin cu ai mamei sale, priveau duios şi blînd. mîngîind parcă tot ce vedeau; gura mare, dar nu dizgraţioasă, părea sculptată de dalta unui artist viguros şi totodată plin de gingăşie. Odaia era plină de cărţi ce zăceau pe pervazul ferestrei, pe un dulăpior scund, în rafturile care acopereau doi pereţi, pe noptieră şi chiar pe jos.

O găsirăm pe fată citind: ţinea cartea pe un mic suport de lemn şi făcea pe filele ei însemnări cu creionul.

— Tu eşti, mamă ? întrebă ea, mirată, lăsînd cartea deoparte. Cum, aşa devreme astăzi ?

— Eu sînt. Xenocika, uite-l şi pe Danea, ţi-am vorbit de el, îţi aduci aminte ?

— Sigur că da.

— A ieşit din spital şi l-ara rugat să stea la noi pînă pleacă pe front.

— Foarte bine! Vino mai aproape, Danea. Mămico. ia, te rog, lucrurile de pe scaunul ăsta. Te mai duci în oraş ?

— Da, fata mamei.

Aşa am cunoscut-o pe Xenia Morozova. Îmi amintea oarecum, prin încrederea ei aproape mistică într-un viitor senin şi fericit, de atmosfera scrierilor lui G r i n d e ale sale *Pînze purpurii*. Cunoştea la perfecţie franceza şi engleza, citise în original tot ce se putea găsi în orăşelul nostru. M-au surprins cunoştinţele ei în domeniul istoriei şi al medicinei. Ştia pe de rost toate răscoalele şi revoluţiile, de care se simţea atrasă, după cum m-a mărturisit ea singură, fiindcă era vital interesată în victoria definitivă a revoluţiei : era încredinţată că numai după victoria revoluţiei medicina va deveni atotputernică şi va fi în stare să vindece orice boală, chiar şi pe aceea de care suferea dînsa.

Deasupra patului atîrna portretul unui tînăr în uniformă militară, cu ochi mari şi păr cîrlionţat : era fratele ei, Vladimir ; fusese împuşcat în 1916 pe front, pentru că încercase să organizeze o „rebeliune" în armată.

La început m-am simţit tare stînjenit în prezenţa Xeniei, aşa cum se întîmplă întotdeauna omului sănătos cînd se află lîngă un bolnav. M-am convins însă curînd că fata nu trebuia să-mi inspire compasiune, fiindcă trăia totuşi intens, în felul ei, într-o lume aparte, plină de speranţe, de aşteptarea bucuriilor viitoare. Era în stare să-mi vorbească ceasuri în şir despre călătorii îndrăzneţe şi descoperiri surprinzătoare, despre felul de trai al oamenilor din cine ştie ce ţări îndepărtate, al căror nume nici măcar nu-l auzisem. Şi poate că pentru prima oară în viaţă îndepărtatele insule Hawaii mi se părură nu o

născocire, nu un basm feeric, ci o realitate, un meleag pe care-l voi vizita cîndva fără îndoială.

Cît am stat în casa familiei Morozov, parcă eram tot timpul ameţit. Aveam capul plin de nume, date[1]

***Alexandr Grin* (1880—1932) — scriitor sovietic, yi.r.)** şi evenimente care se învălmăşeau în mintea mea, şi în fiecare zi mai aflam cîte ceva nou care mă uluia. Pentru prima oară am văzut cu ochii minţii întinderile de necuprins, scăldate în sînge. ale imperiului lui Ginghis-Han, drumurile bolovănoase şi colbăite pe care s-au întors în patrie, ţinîndu-se de mîini, zecile de mii de bulgari orbiţi de turci, pe Spartacus, înconjurat de ultimii tovarăşi de luptă, croindu-şi drum spre ţărmul salvator al Mării Adriatice. plugurile romane arînd solul Cartaginei amestecat cu molozul dărîmăturilor...

Tot în familia Morozov am cunoscut o altă femeie simpatică şi de o bunătate excepţională — pe mătuşa Vasilisa sau, mai scurt, tuşa Vasia, cum îi spunea toată lumea. Era un zdrahon de femeie, cît soba de mare şi grasă, cu toată foametea care bîn- tuia, nemaipomenit de săritoare şi de milostivă ; nu degeaba o poreclise Alexandra Vasilievna „mama tuturor". „Mama tuturor" nu putea rămîne niciodată nepăsătoare la nenorocirea altuia. Mereu aduna de pe stradă copiii murdari pe care-i găsea plîngînd sau cine ştie ce bătrîn neputincios, îi ducea de-a dreptul în bucătărie şi le dădea ceai de morcovi şi ce mai putea rupe din sărăcăcioasa raţie a familiei. Copilărise pe malurile Volgăi, lucrase în tinereţe la plutărit, apoi ca pescăriţă, ba chiar şi într-un artei de hamali în Samara. Toate acestea mi s-au părut atît de neverosimile şi de puţin potrivite cu ea, încît la început nici n-am crezut ce-mi spune Xenia.

Tuşa Vasia ştia o sumedenie de cîntece, de basme şi avea felul ei, puţin obişnuit, de a le zice ; bunăoară, cîntecele ea nu le cînta, ci le declama, dar melodios, ceea ce le făcea şi mai impresionante, şi mai mişcătoare. Din istorioarele ei nu lipseau niciodată oamenii puternici şi buni, care nu-şi pierd în nici o împrejurare voia bună şi curajul.

Cînd Alexandra Vasilievna m-a adus acasă la ea, mătuşa Vasia era plecată, probabil pe la vreo coadă interminabilă, după pîine sau scrumbii. S-a întors abia pe înserat şi, cînd m-a văzut ea, voinică, dolofană, plină de viaţă, pe mine, pricăjitul, gălbejitul, pe loc s-a înduioşat şi m-a luat sub aripa-i ocrotitoare.

Şi nu mi-a trebuit mult ca să descopăr de unde izvora curajul Xeniei : tuşa Vasia trăia în casa lor de paisprezece ani ; numai ea, cu bunătatea şi cu milostenia ei ce nu avea nimic jignitor, numai ea cu sacu-i fără fund de cîntece şi istorioare era în stare să-i tină moralul ridicat în vremurile acelea grele. Tuşa Vasia nu era dintr-acelea care să se văicărească la căpătîiul bolnavei, căinînd-o. Nu ; în felul ei de a compătimi era şi oarecare asprime, probabil intenţionată, o încredere nestrămutată în necesitatea de a fi curajos. Iată de ce. cu toată boala Xeniei, atmosfera părea totdeauna luminoasă şi plăcută în casa familiei Morozov, nimeni nu se tînguia şi nu-şi plîngea soarta. Tuşa Vasia sădise în inima Xeniei convingerea că boala ei va fi negreşit tămăduită după ce va învinge revoluţia, cînd medicina va sluji cu adevărat poporului. Pe atunci, nici eu nu eram surprins că fata aceea, care avea în domeniul medicinei poate tot atîtea cunoştinţe teoretice cît şi un medic, socotea vindecabilă suferinţa ei. Şi Alexandra Vasilievna nădăjduia că Xenocika ei se va vindeca într-o bună zi. Ce-; drept, o spunea însă cu oarecare amărăciune.

Cînd, după ani şi ani de zile, mi-a fost dat iar să trec prin momente grele, mi-am zis nu o dată că omul e nefericit numai pentru că el însuşi este convins de nefericirea lui.

Cred că, dacă s-ar fi considerat nefericită, Xenia n-ar fi trăit nici măcar un an. Dar ea nu şi-a pierdut curajul, învăţa mult, lucra mult. Nu numai că citea, dar şi scria, ba chiar şi versuri ; din păcate, nu le mai ţin minte, probabil fiindcă mi-a citit prea multe într-un răstimp prea scurt. - Am rămas doar cu amintirea impresiei pe care o produceau

asupra mea, a „atmosferei" lor cum s-ar spune : era vorba în ele de oameni bravi şi puternici care nu ştiau ce-i teama în luptă

.A doua zi m-am dus la cantină. Am fost pus să ajut la bucătărie. Căram apă, aruncam lăturile, spărgeam lemne, făceam focul — muncă destul de urea chiar şi peruru un om vounc şi sănătos, dară-mite pentru un slăbănog ca mine, care abia ridicam braţul. Şi n-am să uit niciodată cu ce compătimire dispreţuitoare se uita la mine bucătarul-şef Semijn Pctrovici Zolotuhin, un bătrîn gras şi chel, cu m.s- taţă rară, ţepoasă şi căruntă ; el, care înainte ae revoluţie fusese bucătar-şef într-un restaurant de mîna a treia la Moscova, nutrea un dispreţ suveran faţă de supele chioare şi caşa apoasă pe care îe prepara acum ; a prins pică pe mine de cum m-a văzut, şi nu ştiu de ce : poate pentru că ştia că am luat şi eu parte, cît m-au ajutat puterile, la revoluţia pe care dînsul o ura fără margini, căci revoluţia, zicea el, „a mîncat viaţa fiecărui om nobil".
Zolotuhin, după cum am mai spus, m-a luat la ochi chiar din prima zi: sta proţăpit în uşa bucătăriei şi se uita batjocoritor la mine cum mînuiam toporul fără a fi în stare să sparg un lemn, cum căram şi deşertam în cazan găleata numai pe jumătate plină.

— Mde... mde — făcea el, schimonosindu-se răutăcios — asta, tinere, nu-i totuna cu a tipări fiţuici şi a prăda morile altora.

Dacă după vreo două ore n-ar fi venit la cantină Morozova, cu siguranţă că m-aş fi dus la gară, m-

aş fi urcat în tren şi aş fi plecat pe front. Dar cum a venit Alexandra Vasilievna, moşulică s-a potolit: se vede că se temea din cale-afară de politicoasa şi blajina „comisăreasă". Spre norocul meu, după două zile i s-a dat răvaş de drum, pentru că a fost prins furînd alimente. Ce uşurat am răsuflat eu !

Treburile cu care mă îndeletniceam erau plicticoase, dar, fie că spărgeam lemne sau căram apă, tot timpul îmi reveneau în minte lucrurile noi, uluitoare pe care le aflam de la Xenia, glasul ei îmi răsuna în urechi, ochii ei mă priveau din adîncul răcoros al puţului de unde scoteam apa, pînă şi din strachina cu supă de linte ce-o primeam suplimentar, fiindcă aşa dăduse dispoziţie Morozova. Nu pricepeam cum de-am putut trăi atîta timp în tîrgul ăsta fără să bănuiesc cel puţin că în căsuţa aceea din fundul grădinii zăcea în pat o fată atît de frumoasă şi atît de deşteaptă. Şi de cîte ori nu trecusem pe lîngă casa ei cînd mă duceam la Cearmîş...

La cantină mîncau muncitori şi funcţionari care lucrau şi locuiau prin apropiere; aici veneau şi membrii comitetului judeţean. Il vedeam cîteodată prin uşa deschisă, prin fumul gros din bucătărie, pe ciungul cu haină de piele cărămizie, însoţit aproape totdeauna de fata cîrlionţată care lucra ca dactilogr-afă la comitetul judeţean şi activa pe linie de Comsomol. De fiecare dată voiam nespus de mult să mă apropii de ea, să intru în vorbă, dar mi-era ruşine foc. într-o zi însă a venit chiar ea la mine.

Ziua de muncă era pe sfîrşite, ieşeam îh curte cu ultima găleată de lături. Fata se ivi în pragul bucătăriei. Nu mi-a venit de loc la îndemînă că mă vede şi am vărsat neatent zoile, stropindu-mă pe picioare. Mi-am mai făcut de lucru prin curte, doar-doar o pleca, dar ţi-ai găsit : şedea mai departe în uşă, tare subţirică, trasă prin inel şi drăguţă la faţă — o porumbiţă, nu alta. O băsmăluţă roşie ca para focului îi ascundea cîrlionţii; bluza şi fusta i se cam decoloraseră de mult ce fuseseră spălate, în picioare purta, ca şi mine, ghete englezeşti maro.

O aud deodată că-mi spune :

— Bună ziua.

— Bună ziua — am răspuns.

— Vreau să-ţi spun ceva. Ţi-ai isprăvit treaba ?

— Am isprăvit.

Nu prea aveam chef să vorbesc cu ea, fiindcă socoteam că nu merit decît reproşuri; eram încre-

dinţat că n-am ce căuta la bucătărie, dar nici nu-mi venea să plec, pentru că primeam o strachină de fiertură în plus şi, cum pe atunci eram peste măsură de slăbit şi de flămînd, tare bine îmi mai prindea.

Pornirăm. Cînd am ieşit pe poartă, fata se opri şi, întorcîndu-se spre mine, îmi întinse mîna şi se prezentă :

— Mă cheamă Nadejda.

Soarele în asfinţit îi lumina faţa ; ochii verzi, piezişi, cu sclipiri aurii, dispăreau aproape sub genele lungi şi drepte.

Am strîns stingherit mîna slăbuţă şi uscată ca o surcea.

— Mi-a vorbit de dumneata nenea Kolea. A spus să mă ajuţi, fiindcă singură nu mă descurc de loc.

Era atîta părere de rău în vorbele ei, mi s-a părut în clipa aceea atît de neajutorată, încît rezerva mea s-a topit ca prin farmec :

— Numai să pot.

— Ai să poţi, nu-i aşa ?

— Bine. Numai că... plec curînd.

— Unde ?

— Pe front.

— Şi eu aş pleca, dar nu mă lasă comitetul judeţean.

Mergeam pe stradă la oarecare distanţă unul de altul.

. Nadia a început să spună că îi e greu să organizeze activitatea comsomolistă, că toţi băieţii buni au plecat pe front; şi totuşi munca trebuia dusă, trebuia organizate şezători pentru tineret, discuţii, spectacole.

— Mie îmi cere socoteală comitetul judeţean, înţelegi ? sfîrşi ea, încruntîndu-se. E o muncă foarte necesară. Dar ce pot să fac de una singură ?

Cîttva cute abia vizibile îi umbreau fruntea albă, încă neatinsă de razele soarelui.

Nu, acum pînd mă uitam mai bine la ea, nu mi se mai părea antipatică : încrederea şi neputinţa pe care mi le dezvăluia mă măguleau ; mă simţeam mai puternic decît ea.

— Ştii ce ne-ar trebui acum, Danea ? urmă fata, privindurmă cu ochii ei ciudaţi, migdalaţi. Ne-ar ţrehui o piesă despre revoluţie, despre toată viaţa noastră... Am promisiuni de la Samara că ni se va trimite, dar cine ştie cînd o vom primi. Spune-mi : tu n-ai putea să scrii o piesă ?

Şi Nadia se opri şi mă apucă de mînă.
— Ce idee ! Dar ce, eu mă pricep ? !
Mi-am amintit însă brusc de Xenia, de versurile şi istorisirile ei : avea darul de. a povesti frumos şi ştia atît de multe... I-am vorbit fetei de Xenia :
— Ea cu siguranţă că ar putea.
— Haidem atunci la ea !
După o jumătate de ceas eram în odaia Xeniei, care o asculta pe Nadia, cu obrajii învăpăiaţi ; niciodată n-o mai văzusem aşa. Nadia îi istorisi viaţa ei : albii îi omorîseră tatăl, ca şi mie, mama murise şi ea de mult, o cunoştea doar din fotografii : taică-său fusese cantonier de cale ferată undeva oe lîngă Orenburg ; în inima stepei tăiată în două de linia ferată au locuit o vreme într-o căsuţă, apoi, cînd a început revoluţia, s-au mutat la oraş.
Xenia primi cu dragă inimă să scrie piesa ; ne asigură că va încerca, îşi va da silinţa, chiar dacă nu era sigură de reuşită.
Seara tîrziu, stînd pe treptele de la intrarea casei, Alexandra Vasilievna m-a dojenit blînd, cu lacrimi în ochi :
—■ Of, Danea, Danea... De ce nu vrei să înţelegi că toată viaţa am ferit-o dinadins de contactul cu realitatea... Tot timpul a trăit în lumea pe care şi-a făurit-o singură, şi acum, cînd o va chema viaţa adevărată, oare nu-ţi dai seama cît va fi de nenorocită ? !
Piesa Xeniei n-am mai apucat s-o citesc, fiindcă după patru zile am plecat pe front. Ceea ce rri-a făcut să plec chiar atunci a fost o ciocnire cu bătrînul Kicighin.
în ziua aceea, tocmai îmi isprăvisem treaba ' mă aşezasem pe treptele.de la intrarea bucătăriei, ¿u strachina de lut pe genunchi, şi-mi mîncam fie'r-ţura ; aveam lîngă mine găleţile goale, căci măi trebuia să umplu cu apă cazânele. Poarta dinspre stradă era larg deschisă ; tocmai ni se aduseseră de la depozit alimentele pentru a doua zi şi oamenii încă n-o închiseseră.
Trecu atunci pe lîngă cantină, tîrîndu-şi picioarele pe trotuarul de lemn, Kicighin : mergea anevoie, sprijinit în toiag, şi cătă în jur cu ochi lăcri-

moşi, dar iscoditori.
M-a văzut, s-a oprit în poartă, a dat din cap şi gura-i ştirbă a început să sîsîie:
— Bună siua.
Se gîrbovise şi îmbătrînise îngrozitor, nici de vorbit nu mai vorbea ca înainte, ci ca un moşneag de nouăzeci de ani; bărbuţa îi încărunţise de tot.

— Bună ziua — am răspuns eu.

— Te-mbuibi ? făcu iar Kicighin. Tosi au plecat pe front, numai tu, aici, şi-ai găsit să-şi serbesi revolusia ta. Te-mbuibi de pomană. Eh, eroilor!

Aşteptă cîteva clipe să vadă ce spun, apoi reluă pe alt ton : Da' fiertura are sare ?

Văzînd că nu-i răspund, scuipă şi îşi văzu de drum, tîrîndu-şi picioarele pe scîndurile crăpate ale trotuarului şi bocănind înfundat cu bătui.

Am pus pe o treaptă strachina cu restul de fiertură şi m-am ridicat : parcă mă scuipase cineva în obraz. Ticălosul ăsta, care toată viaţa a supt sîngele părinţilor noştri, îndrăzneşte să mă acuze că am trădat revoluţia pentru o strachină de fiertură ? ! Am alergat în stradă, l-am ajuns din urmă şi l-am apucat de umăr.

Kicighin se întoarse spre mine : ochii îi sclipeau de triumf şi viclenie ; nu-i era de loc teamă.

— Ce vrei ? făcu el şi-mi rînji în nas.

— Ce-ai spus ? am şuierat eu.

— Ce-ai auzit — răspunse Kicighin, jubilînd. Ei, ce-i ? Te doare ? Asta e. Luasi de la alsii, furaşi. Ghetele de pe care mort le-ai scos ?

Nu ştiu de ce am dat fuga după ticălosul ăsta, căci stăteam fără rost în faţa lui, cu braţele bălăbănind şi uitîndu-mă în ochii săi răi şi lăcrimoşi. îmi făcu triumfător cu ochiul:

— Du-te, du-te şi isprăveşte fiertura furată. Se răceşte.

îmi întoarse fără pic de teamă spatele şi pomi cătinel mai departe, tîrîndu-şi bocancii şi bocănind cu băţul.

Am lăsat naibii fiertura şi am plecat de la cantină. Un nod mi se pusese în gît şi parcă aveam un bolovan pe inimă.

. De cîteva ori m-am apropiat de casa Morozovilor, cu gînd să-mi iau rămas bun, dar nu m-am putut hotărî să intru, fiindcă ştiam că nu mă vor lăsa să plec. ^

Am hoinărit pe străzile binecunoscute, am intrat în cimitir, apoi am zăbovit *un* timp lîngă mormîntul comun din Piaţa Luptătorilor Căzuţi pentru Patrie; pe iarba verde, cineva lăsase un buchet modest de flori de cîmp ofilite. Lîngă mormîntul comun se mai ivise o moviliţă proaspătă : tatălui meu i se mai alăturase un tovarăş.

O locomotivă şuieră şi mă trezi din

amorţeala care mă cuprinsese în timp ce colindam oraşul. Mi se păru că aud un glas poruncitor care mă îndeamnă să merg acolo unde nu se cuvenea s-ajung prea tîrziu

.Pe înserate şedeam într-un vagon de marfă afu-mat, ticsit de ostaşi roşii, şi ascultam glasuri răzleţe cîntînd târe şi fals povestea unui vagabond fugit din insula Sahalin. Cineva îi zicea din armonică.- Prin duduitul în ritm de marş al roţilor prindeam din cînd în cînd cuvinte ciudate, al căror tîlc nu-l pătrundeam şi care mă neliniştean : „...nevasta... o să-şi găsească... altul..."

Locomotiva gîfîia din greu la urcuş, învăluindu-se în nori albi şi cenuşii, prin faţa uşilor deschise ale vagonului goneau înapoi ogoare şi păduri, albastre, îmbietoare lacuri şi pîraie, mesteceni legănîndu-şi frunzişul peste mlaş- lini şi aplecîndu-se de parcă ar fi vrut să-ngenun- cheze, pini singuratici cu vîrfurile înfipte în cer.

Mergeam pentru prima oară cu trenul şi tot - pentru prima oară ieşeam din lumea mică unde copilărisem şi unde lăsasem — vii sau morţi — pe aceia la care ţineam. Bucuria că, în sfîrşit, plecam pe. front era umbrită de durerea despărţirii de meleagurile natale ; şi durerea asta îmi dădea o stare de nelinişte nelămurită, neînţeleasă.

La apus, văpăile mureau pe boltă, nori portocalii şi roşii aprindeau parcă tot ce atingeau cu muchia lor incandescentă : şi pădurea sinilie, crenelată,

care umbrea zarea, şi pămîntul, şi crucile, şi clopotniţele bisericilor.
Noaptea am dormit prost, tulburat de coşmaruri... Oameni care fugeau mă urmăreau... Clopote cu glas de aramă ce vesteau pojare... Roţile vagonului ţiu iau. La opriri mă trezeam din pricina liniştei ce se aşternea pe neaşteptate ; mă sculam în capul oaselor şi mă uitam mult timp pe uşa deschisă a vagonului; nu ştiam unde mă aflu ; numai colo, deasupra ochiului verde al semaforului, pîlpîia o stea. Mă întindeam apoi din nou, aţipeam şi visam că mă întorc acasă bărbat în toată legea, cu haină de piele neagră şi pistol la cingătoare, iar ticălosul acela de Kicighin tremură înspăimîntat de moarte.
De o parte şi de alta a uşii vagonului erau rîn-duite în două şiruri suprapuse paturi, ocupate de noii mei tovarăşi, ostaşii din Divizia siberiană. Ziua cîntau, îşi povesteau unul altuia cum trăiseră înainte, luptele la care au luat parte. Căutau pă-duchii prin cusăturile cămăşilor şi ale izmenelor, se aşezau cu schimbul în uşa vagonului, lăsînd să le-atîrne picioarele încălţate cu cizme scîlciate, cu ghete englezeşti luate de la duşmani sau, pur şi simplu, cu opinci.
Şi mie îmi plăcea să stau în uşă, cu picioarde atîrnate afară, să trag în piept aerul cald, cu miros de fier şi păcură, să văd cum zboară pe dinaintea mea pămîntul, cum şerpuiesc pîraiele şi se mistuie în stufăriş, să aud cum duduie parapetul de oţel al podurilor.
Ici, colo zăream femei, copii lucrînd la cîmp. Cînd se apropia trenul, îşi îndreptau spinările şi, cu mîna streaşină la ochi, urmăreau vagoanele cu priviri abătute.
La curbe, trenul se încolăcea ca un gigantic şarpe roşu şi abia atuihci puteam să-i văd coada. Pe pe-nultima platformă fumegau bucătăriile de campania verzi, cu cazanele turtite, iar pe ultima se înălţau, ca un munte cenuşiu, maldăre de fîn presat. în cîteva vagoane se aflau cai ; scoteau capetele printre scîndurile care ţinea.u loc de uşă,, îşi mişcau coamele de toate culorile şi, cînd zăreau albind prin apropiere apa, nechezau jalnic, rugător.
în vagonul nostru cînta fără încetare!, din zori şi pînă-n noapte, o armonică ; multe nunţi şi şezători trebuie să fi înveselit ea pînă atunci. Era ,,de prin partea locului", cum zicea Kostea Ragulin, vecinul meu de pat, adică a tuturor. Tovarăşii mei[1] <î

găsiseră azvîrlită sub un pat, într-un colţ al vagonului, cînd urcaseră în tren la Irkutsk.
La armonica asta cîntau toţi ostaşii, dar numai vecinul meu Kostea îi ştia rostul cu adevărat
Kostea era un flăcăiaş chipeş şi sfios, cu buze pline şi frumos arcuite, de om bun, cu ochi alhaştri-cenuşii, îngânduraţi şi parca mereu plini de mirare. Avea sprâncene blonde ca spicul de grîu, expresive şi mobile, păr lălăi şi moale ca mătasea
Kostea era de-o vîrstă cu mine, dar luase parte la lupte cu prilejul cuceririi oraşelor Ceremhovo şi Irkutsk. Era de fel din Anjero-Sudjensk, unde taică-său, miner, se spetise toată viaţa muncind, până ce, în urmă eu cinci ani, galeria minei se prăbuşise peste el. I-a luat locul, în subteran, mama lui Kostea, apoi şi lui Kostea i-au apărut pe mîini, de la vîrsta de doisprezece ani, zdreliturile şi semnele albăstrii, ca de tatuaj, ale rănilor pricinuite de munca în mină Lăsase acasă şi o surioară de şapte anişori, Liolia sau lolka[1], cum Îi spunea el. Ţinea atît de mult la ea, încît mi-a devenit şi mie dragă, deşi n-o cunoşteam ; pe atunci insă toate fetiţele mi se păreau că seamănă cu Floricica-soa- relui; mă înduioşam şi-mi dădeau lacrimile cînd vedeam vreuna.
Nu mi-a trebuit mult ca să mă împrietenesc cu Kostea.
Ţin minte că odată trenul a oprit într-o haltă. Locomotiva, de care nu ne despărţeau decît cîteva vagoane, gîfîia din greu, scântei zburau pe dinaintea uşii. Scândurile rupte ale peronului erau umede de rouă ca şi acoperişul de tablă ruginit, cu urme de vopsea cărămizie, al magaziilor ce se înşirau de-a lungul liniei.
Pe lîngă eşalon trecu în fugă un soldăţel ciufulit din echipa gospodărească, dînd din mîini anapoda **f.i** strigînd muqalit prin uşa deschisă a vagoanelor :

— Haleala ! Haleala, nobili scăpătaţi! Ce ? Aşteptaţi

---

[1] ***lolka*** **în limba rusă înseamnă brad. (n.r.)**

cumva invitaţie
specială ?

!Ostaşii săreau unul după altul din vagoane, zor- năindu-şi străchinile şi gamelele ; i-am imitat, dar m-am oprit descumpănit, neştiind - ce să fac, căci n-aveam gamelă şi mi-era ruşine să cer una comisarului militar care mă urcase în ajun în tren. Şi mai mult ca sigur că aş fi rămas nemîncat în dimineaţa aceea, dacă n-ar fi fost Kostea ; se îndepărtase de vagon, dar cînd m-a văzut că stau, s-a oprit şi eL

— Ce stai ? mi-a strigat.

I-am arătat mîinîle goale.

— N-ai gamelă? Las* că iau eu şi porţia ta.

Peste un sfert de ceas şedeam alături pe pat şi,

trecîndu-ne unul altuia o lingură de lemn împodobită cu înflorituri, dar cu marginile roase de îndelungată folosinţă, înfulecam din gamela soldăţească turtită o caşă groasă de arpacaş care, cu toate că nu avea sare cît îi trebuia, ni se părea cum nu se poate mai gustoasă.

— De ce eşti aşa slab şi galben ? mă întrebă Kostea. Ai fost bolnav ?

— Am avut tifos.

— Aha ! La Celeaba l-au scos pe unul din vagonul nostru care s-a îmbolnăvit de tifos. Dormea chiar pe locul tău. Pesmeti n-ai ?

— Nu.

— Mie mi-au rămas cîţiva. Ia şi tu !

După ce am golit gamela, am şters-o cu degeţel o şi ni le-am lins. între timp locomotiva şuieră mînios, tampoanele şi cuplele zornăiră ca nişte lanţuri scuturate, şi trenul se urni. Cineva rămas jos alerga de-a lungul vagoanelor, încheindu-se din mers la nădragi, în hohotele de rîs şi îndemnurile celorlalţi.

Ceasuri întregi am stat cu Kostea în uşa vagonului sau întinşi pe paturi şi ne-am istorisit viaţa. Copilăria noastră fusese cam la fel — copilărie

necăjită, ca de feciori de muncitori, zgîrcită în bucurii şi darnică în necazuri, de timpuriu trudită pentru agonisirea pîinii, copilărie visînd necontenit . o viaţă liberă şi îndestulată, copilărie plină de aspiraţii nebuloase.

Trenul gonea, învăluit în nori de fum, fără să oprească în halte, zăbovind în schimb mult la nodurile de cale ferată, pline de eşaloane, de vagoane sfărîmate, de locomotive arse, de mulţimi de oameni flămînzi şi zdrenţăroşi. Într-un orăşel al cărui nume nu mi-l mai amintesc au ieşit în întîmpinarea eşalonului nostru muncitorii de la o uzină constructoare de maşini, cîntînd şi purtînd steaguri roşii pe care scria : „Moarte Antantei burgheze !" ; ne aduceau daruri modeste, pe care le putuseră aduna ei în pripă. Cîte unul se urca pe un cărucior de bagaje- uitat pe peron şi, agitîndu-şi pumnul numai oase, rostea cuvinte înflăcărate, iar noi îi răspundeam strigînd „ura". Am cîntat cu toţii *Internaţionala.* Apoi din nou trenul prinse să alerge, cu coama ele seîntei răsfirată pe spinarea vagoanelor, făcînd podurile să duduie, sforăind şi şuierînd neliniştit, poruncitor.

În fiecare zi trecea pe la noi tovarăşul Slepakov, comandantul nostru, un om negricios, ras în cap, cu fruntea brăzdată de o cicatrice proaspătă. înainte fusese muncitor metalurgist şi avea şi acum mîinile pătate de ulei ; cîteodată ne aducea mahorcă, alteori cerea el însuşi de la soldaţi. Se aşeza pe marginea unui prici şi, în timp ce îs.i bălăbănea ca un băieţandru picioarele încălţate cu cizme bune, ofiţereşti, începea să n>e spună, învăluit în norii groşi şi rău mirositori de fum, ce mai era nou prin lumie. De la dînsul am aflat că divizia noastră, care la început trebuia să ajungă pe frontul unde se dădeau luptele cu polonezii, fusese „deviată spre sud". Prima grijă a lui Kostea a fost ca, la staţin următoare, să

coboare şi să scrie cu cretă, mare de tot, pe uşa vagonului : „Moarte lui Vrănghel !" ■■

Încet-încet m-am obişnuit cu noua mea viaţă, am legat prietenie cu oamenii lîngă care aveam să lupt. Erau fel şi fel: şi ţărani bărboşi în puterea vîrstei, oameni gravi şi, cumpătaţi care lăsaseră la vetrele lor neveste şi copii şi care.priveau lung, cu jale, la cîmpurile pustii ce se perindau pe dinaintea noastră, la colibele jalnice, la măicuţa Rusie înfometată, urgisită de război ; erau şi băieţandri care încă nu ştiau ce-i briciul ; aceştia glumeau «i cîntau cît era ziulica de mare, iar cînd aveau prilejul, se mai hîrjoneau şi cu cîte o fată sau nevastă tînără. În vagonul nostru mai erau şi doi chinezi ; pe unul, tare adus de spate, neînchipuit de slab şi pămîntiu la faţă, îl chema Van Di-sian şi lucrase înainte de război la o spălătorie din Irkutsk ; celălalt — nu-i mai ţin minte numele — muncise la minele de aur din Bodaibo. Amîndoi erau înaintaţi în vîrstă, cu feţele pungite şi brăzdate de zbîrcituri, şi toată ziua nu scoteau o vorbă ; se ţineau mai la o parte de ceilalţi, de cele mai multe ori şedeau pe pat unul lîngă altul, fumîndu-şi pipele nepăsători şi schimbînd numai arareori cîte o vorbă-două. La început mi s-au părut a fi nişte străini în vagonul nostru şi, în general, în eşalon, neputînd pricepe ce legătură aveau chinezii aceia cu revoluţia noastră. Tot Kostea mi-a deschis însă ochii, spunîn- du-mi că se arătaseră neînchipuit de curajoşi în luptele de la Irkutsk şi că nu degeaba purtau cămăs.i roşii, din cele pe care divizia noastră le primise în dar de la muncitorii Moscovei după ce fusese înfrînt Kolceak.

Trenul gonea mereu.

Zburau pe dinaintea noastră crînguri de mesteceni, semănînd unul cu altul şi totuşi atît de deosebiţi, cînd muiaţi în lumina sîngerie a amurgului, cînd scăldaţi în razele soarelui puternic al lunii lui cuptor, cînd învăluiţi în mrejele piezişe şi tremurătoare ale ploilor de

vară. Zburau cocioabe cu acoperiş de paie, pe jumătate dărîmate, şi copiii care alergau după vagoane şi ne făceau semn cu mîna. Zburau oraşe — mari îngrămădiri de case din cărămidă roşie, cu coşuri de fabrici cătînd la cer, fără însă a-l înnegri, căci mai toăte erau stinse, castele de apă în ruină. Zburau, de o parte şi de alta a liniei, resturi de vagoane, locomotive mutilate, mormane de fier ars, şine răsucite.

Şi peste tot pe" unde treceam, femeile cătau întristate în urma noastră. La popasuri, cîte una ne aducea o doniţă cu lapte şi se uita cu ochi de mamă îndurerată la soldaţi cum beau.

Abia atunci am văzut şi eu, pentru prima oară, cît de mare este ţara mea, abia atunci am priceput cîtă durere şi mizerie era pretutindeni. „Doamne, îmi ziceam, poate că şi acum sub vreun acoperiş se prăpădeşte de foame o Floricica-soarelui, îşi pierde minţile o mamă." Numai victoria noastră definitivă putea pune capăt la toate acestea. Şi mi se părea că trenul înaintează prea încet, opreşte prea des, stă prea mult în gări.Dacă memoria nu mă înşală, eşalonul nostru a sosit în gara Apostolovo pe la 19 iulie. Trenul opri în stepă, la marginea oraşului.

Era mare zăpuşeală. În văzduhul încins, fără pic de vîrft, o pîclă tremura peste ogoarele pierdute în zare, peste acoperişurile de tablă prăfuite ale magaziilor din staţie, peste drumurile şerpuitoare. Plopii piramidali, ca nişte facle verzi, ciudate, morile de vînt încremenite pe colnice, casele albe de la marginea oraşului — nimic nu-ţi apărea desluşit, ci ca prin pînza unei ape repezi. Şi peste toate străjuia, neclintit şi neîndurător pe cerul alburiu, fără un nor, soarele de iulie.

Undeva la sud şi sud-est de Apostolovo se dădeau lupte. Din cînd în cînd răbufnea, parcă de la marginile lumii, un vuiet surd, metalic, şi inima ţi se strîngea de îngrijorare, fiindcă nu puteai să desluşeşti dacă e tunetul furtunii îndepărtate sau al canonadei. Cînd am sărit pe rambleu, am văzut

pe acoperişul vagoanelor noastre mitraliere, şi lîngă ele, întinşi, soldaţi din eşalon moleşiţi de arşiţă.
începu debarcarea. Fură descărcate de pe platforme bucătăriile de campanie şi tunurile, pînă atunci învelite cu foi de cort verzi ; oamenii îndemnau şi suduiau caii, care, neliniştiţi, azvîrleau din copite şi nu voiau să coboare. Pe cîmp, departe, acol® unde şinele se pierdeau în zare, am desluşit siluetele unor călăreţi. Se ivi un automobil verde, plin de praf, tîrînd după el un vîrtej de colb : în picioare, cu o mînă sprijinită de portieră şi cu ochii ţintă la convoi, stătea un ofiţer mai bătrîior, cu chipiu negru de piele ; după maşină goneau cîţiva călăreţi.
Trenul l-am descărcat noi repede, dar de plecat mai departe n-am putut să plecăm numai decît : n-aveam destui cai, iar de strîns căruţe de la populaţie nu era lucru prea us.or. Abia pe înserat am izbutit să adunăm caii de care aveam nevoie, după' ce-am răscolit tot oraşul, cătunele şi fermele de prin împrejurimi.
Kostea, cei doi chinezi şi cu mine ne-am suit în aceeaşi căruţă. Mîna un ţăran mărunţel, cu ochiul drept acoperit de albeaţă, din care cauză, după cum ne-a lămurit el cu răutăcioasă bucurie, „nici albii şi nici roşii nu mă iau în armată, numai cu căruţa îmi scot sufletul, arde-i-ar focul !"... Faţa îi' era mică şi ascuţită, avea o ţăcălie roşcată, rară, mîini mari şi noduroase, nepotrivite cu statura lui;
Pe înserat, arşiţa se mai potoli. Soarelei, stacojiu, imens, atingea vîrfurile ascuţite ale plopilor, care" străpungeau cerul. Drumul străbătea acum porum- bişti, deasupra noastră zburau, cîrduri-cîrduri, păsări. Pe alocuri vedeam femei şi copii lucrînd cîte o palmă de ogor ; la auzul huruitului de pe drum, îşi dezdoiau spinările, ne petreceau o vreme cu priviri pline de îngrijorare, apoi îşi vedeau mai cu zor de treabă.

— Of, păcatele mele ! oftă căruţaşul, trăgîndu-şi pe ochi pălăria de pai. Nu-ţi dau răgaz să strîn'gi' grînele. Şi nici n-are cine le strînge. Eh, de-ar veni mai repede nopţile cu lună, că măcar noaptea om. mai putea s.i noi lucra. Ziua, cum ieşi pe-ogor, numai ce-auzi că încep să tragă. Nu-ş de- unde mai răsar, necuratu' îi aduce. Şi la ce s-or fi războind; la ce? oftă el iar şi îşi linse buzele crăpate; cu- ochii căta la Van, care-şi aprindea, pipa.

— La tine fumat ? îl întrebă chinezul, prietenos,

— Ce fumat ? Care fumat ? De cînd n-am mai. fumat — răspunse ţăranul, pipăindu-şi pe furiş bu-, zunarul pantalonilor lui largi, de pînză : pesemne că avea totuşi tutun.

Van scoase o chisea rotundă de cauciuc şi i-o întinse :

— Trebuie fumat.

După ce-şi răsuci o ţigară cît toate zilele, cărăuşul nostru trase cu lăcomie fumul în piept; pe dată deveni şi mai guraliv :

— Şi cum ziceam : la ce s-or fi războind ? urmă el, înveselit. De-i pentru pămînt, păi şi Vranghel, zice-se, a făgăduit că o să ne dea pămînt...

— Trei arşini de căciulă ! glumi Kostea.

— De ce trei arşini ? Trei arşini, drăguţule, îs buni pentru mort, nu pentru cel viu. Că mie, de pildă, dacă m-aş apuca de gospodărie, nici treizeci de deseatine nu mi-ar ajunge. Bătrînul cătă cu grijă în jur, apoi se scotoci prin buzunare ^i dădu lă iveală un ziar împăturit şi ros pe la îndoituri : era *Velikaia Rossia*[1] pe care o scotea în Crimeea guvernul lui Vranghel. Iacă, citeşte ici... Şi mijindu-şi ochii ca să-i ferească de fumul ţigării, cărăuşul puse degetul pe un loc anume al paginii, ros, aproape găurit de mult ce fusese cercetat.

Scria, pare-mi-se, că „nu vom lăsa ca pămîntul să fie jefuit de gloatele de la ţarfi, ci va fi dat cu plată la bunii gospodari".

, — Ei, aţi văzut ? zise iar cărăuşul, ridicînd sprîncenele. Va să zică...
—"Da' pămîntul cu ce-o să-l plăteşti, moşule? l^am întrebat eu.
— Păi, drăguţule, în altă gazetă scrie că se dă în rate pe douăzeci şi cinci de ani. Şi oare în vremea asta n-o să-l pot plăti, hai, ce zici? Doar poţi să iei pînă la o sută de deseatine ! Asta-i pămînt, nu glumă ! Numai sănătate şi putere să-ţi dea Dumnezeu, că de muncit ai avea ce munci ! făcu el, privind lung cîmpul. Cumperi cinci cai şi vreo zece boi şi... să tot trăieşti ! E-he... aşa viaţă zic şi eu ! Am patru feciori şi, dacă-i mai şi însor, ia gîndi-
[1] ***Rusia mare.*** (n.t.) ţi-vă : noi toţi laolaltă, fiecare cu nevasta lui, are sau n-are cine: munci ?
— Dar feciorii unde-s, pe front ?
— Unu-i dezertor, s-a pitit pe undeva prin stufăriş. Din pricina lui erau să-mi ia zilele : cică să le spun unde-i. Dar parcă pot eu să ştiu ? Da' ce, el, prostul, n-are capul lui ? ! Doi sînt la generalul Slaşcev de cînd cu mobilizarea, iar al patrulea, arde-l-ar focul, luptă pentru ai voştri.
— Dar dumneata, moşule, cu cine-mi eşti? îl întrebă Kostea.
— Eu ? făcu însoţitorul nostru, dindu-şi pălăria pe ceafă şi rînjind sub mustaţa-i căruntă, îngălbenită de tutun. Eu zic aşa : patria ţăranului i-acolo unde i-e mai cald.
: Kostea se încruntă şi se uită în zare, dar nu vru să-l slăbească :
— îmi închipui, moşule, că nici pe vremea lui Stolîpin nu ţi-a fost prea frig, aşa-i ?
— Păi de ce să-mi fie? răspunse moşul, colţos, încruntînd sprîncenele dese, roşcovane. N-aveam de ce mă plînge. Am avut şi cai, şi boi, şi pămînt, de toate, ca la oameni.
— Aha, ai luat pămînt de la ob?,te, ţi-ai făcut conac... *
— Chiar aşa.
— Care va să zică, dintre chiaburi îmi eşti ?

< — Poftim ! se supără moşul. Eu îmi deschid sufletul ca între oameni, şi dumneata... Privi într-o parte şi sfîrşi mormăind : Nici nu i s-a uscat bine laptele supt de la ţîţa mă-şi, şi gata, se şi crede comisar, arde-l-ar focul !... Sări jos din căruţă, înciudat, şi o luă pe lîngă cai. Dar.

supărarea nu ţinu mult; se înapoie, ca să ,şe uite.de data asta cu neascunsă curiozitate la Van şi la celălalt chinez. Aceştia, cu nepăsarea lor obişnuită, nu se amestecaseră în discuţie şi tot timpul trăgeau din pipele lor subţiri şi lungi. Iaca, nici trebşoara asta n-o pricep, o

dată cu capii! — începu iar cărăuşul, sprijiriindu-se cu mîna de lottră -şi întorcîndu-se către Van. 'mneata, ăsta; cum îţi zice..

— .Van Di-sian.

— Aha, Ivan care va să zică. Da' 'mneata, Iva- nuşka, cine-mi eşti ? De unde eşti de fel ?,

— La mine chinez.

— Aha, asta-i — făcu moşul, dînd din cap. Acu' am priceput. Sigur, sigur, ceai chinezesc am băut odată, înainte de revoluţie... fir-ar... Păi uite, Iva- nuşka, spune-mi dumneata, că pe mine nu mă taie capul şi pace. Să zicem că ăştia se războiesc — şi cărăuşul arătă cu biciul înainte, spre alte căruţe — asta pricep. Fiecare vrea să rupă ceva din avutul altuia. Da' dumneata şi cu tovarăşul dumitale, cum îi zice şi ce hram o fi purtînd... vouă ce vă pasă de necazurile altora ? Poţi să-ţi laşi oasele pe-aici, ce, parcă-i mare lucru ?! Iar dacă mai încapi şi pe mîna ălora din Brigada indigenă, a ălora cu firea lor aprigă, să ştii că te jupoaie de viu. Cum vine lina ca asta ? Iar cînd s-o sfîrşi războiul, vouă, chinezilor, n-o să vă dăm pămînt, ţi-o spun eu. Te-i supăra, nu te-i supăra, Ivanuşka, da' eu tot ţi-o spun, aşa, de la obraz. Abia dacă ne-ajimg'e nouă, ruşilor, să mîncăm pe săturate.

— La mine nu pricep — răspunse Van, clătinînd din cap.

— Sigur, cum să-l pricepi dumneata pe un rus... Ce pricepeţi voi, asiaticii ?... Am zis : ce rost are să te răz'ooieşti tu pentru pămîntul altora? Ai să pieri degeaba, ţi-o spun eu. Acu' ai priceput ? Tot nu ? Prostule !

Van, desigur, înţelegea prea bine ce-i spunea vorbăreţul nostru cărăuş, dar n-avea poftă să-i răspundă : cu buzele subţiri crispate, căta în zare printre pleoapele atît de strînse, încît ochii abia i se mai vedeau, şi din cînd în cînd trăgea din pipa lui cu tutun parfumat.

Moşul îşi udă degetele cu scuipat, stinse grijuliu ţigara şi o ascunse în buzunar, apoi, rînjind şiret şi duşmănos, i-o trînti lui Van :

— Oricum ai lua-o, Ivanuşka, iese că mare proot mai eşti. Trăieşti şi tu fără nici un rost.

1-15 Van tăcea netulburat. Kostea, în schimb, sări deodată din căruţă şi-l în.=,făcă de umăr pe căruţaş, care se opri buimac. Cînd m-am uitat la Kostea, să nu-l mai recunosc ! Era alb ca varul la faţă, buzele îi tremurau, iar ochii, ochii lui totdeauna blînzi şi prietenoşi, scăpărau de atîta ură, că nici nu te puteai uita în ei.

— Nu-ţi mai tace fleanca, chiabur afurisit ? şuieră el moşului în faţă.

Acesta se sperie de-a binelea ; se feri într-o parte, adună de pe jos hăţurile care-i scăpaseră din mînă, strigă la cai şi o luă înainte. Tot drumul n-a mai scos o vorbă.

Soarele scăpăta departe, în stepă. Pe un colnic se. profilă întunecată silueta unei mori de vînt cu aripile negre nemişcate, ca o femeie care înalţă braţele a implorare. Fierăria căruţelor, roţile tacean- celor, bucătăriile de campanie din coada convoiului zdrăngăneau şi zornăiau. De o parte şi de alta a drumului galopau cercetaşii.

Am înnoptat într-un cătun de pe malul unui pîrîu năpădit de stuf. Peste toate acoperişurile se înălţa, ca un deget arătînd spre cer, o clopotniţă albă, cu o cruce palid lucitoare în vîrf.

Cînd am intrat pe uliţa satului, soarele apusese de-a binelea, nori liliachii, cu marginile purpuriu tivite de ultimele raze ale asfinţitului, se ridicau ca nişte munţi deasupra pămîntului. Femei abătute stăteau pe la porţi; o droaie de copii alerga în marginea drumului, ţipînd şi răscolind praful cu picioarele lor goale ; vacile mugeau, cumpenele fîntînilor scîrţîiau subţire.

Kostea şi cu mine eram rînduiţi de cu seară să facem de planton în noaptea aceea, la marginea satului. Ne-am întins deci pe acoperişul aproape drept al unui şopron de lîngă o casă pustie, mai de mult părăsită ; bălării de un stat de om năpădiseră ograda. Kostea, care era deprins cu plantoa- nele, căsca plictisit «i fluiera într-o doară. Pentru mine însă era ceva nou şi aveam impresia că misiunea încredinţată e din cale-afară de importantă ; mă chinuiam să scrutez stepa

învăluită în întuneric, trăgeam cu urechea, tresărind la fiecare foşnet, şi nu lăsam o clipă arma din mînă.
După o vreme, Kostea se plictisi să tot tacă şi se puse pe şuşotit cu mine.
— Ce-ai să faci după război, Danii ?
— Habar n-am.
Se sprijini într-un cot ; ochii îi luceau :
— Ştii ceva ? Vino la noi, în Siberia. Vrei ? în definitiv, tu n-ai pe nimeni, iar mămuca şi cu Iolka
 s-ar bucura cînd te-ar vedea. Am merge amîndoî să lucrăm în mină. Ştii ce interesant e acolo ?"! Şi ai să stai la noi.
'— De, ştiu eu ?... Trebuie să mă duc s-o văd pe mama. Iar după aceea... M-aş duce pe mare. M-aş angaja marinar pe un vas, să colind mările şi oceanele.
— Eh, grozav ar fi — zise Kostea, oftînd. Şi eu aş vrea... Dar mi-e milă de Iolka şi de mămuca. Ce-or fi*" făcînd acolo singure-singurele ? Se răsuci, se întinse iar pe spate şi privi cerul mult, mult timp. Ia uite, Danii, ce stele mari sînt aici. Mai cu seamă aceea de colo, uite, deasupra morii de vînt. Cum zice Puşkin ? *„Măreaţa stea..."*
— *„Măreaţa stea a fericirii*[1]*"*...
— Aşa, afja... Măreaţă... Te pomeneşti că tocmai despre steaua asta a scris ! S-a uitat, s-a uitat şi pe urmă a scris.
— Mai ştii!
— Şi acum ne uităm noi la ea, iar peste cincizeci de ani noi o să fim bătrîni, n-o să mai rămînă nici urmă de burjui, dar ea va fi la fel. Nu-i aşa ?
— Aşa-i. Stelele trăiesc milioane de ani.
Tăcurăm.
— Ştii • ce versuri îmi mai plac mie ? reîncepu Kostea, cu ochii tot la cer aţintiţi; rosti rar, înceti-

1 Vers din poezia *Către Ceaaăaev,* de A. S. Puşkin, în romîneşte de George Lesnea. Vezi A. S. Puşkin, *Lirice,* Cartea rusă, 1957, pag. 60. (n.r.)

şor, ascultînd cu luare-aminte parcă fiecare cuvînt:

„Eu te-am iubit şi poate că iubirea În suflet încă nu s-a stins de tot[1]*..."* Se întoarse iar spre mine : Ei, Danea, ce zici? Nu-i aşa că e frumos ? Uite, vorbele astea le ştii şi tu, le ştiu şi eu, dar el le-a rînduit altfel, în aşa fel încît parcă ar fi altele, minune, nu alta. Luna se ivi deasupra stepei, scăldînd-o într-o lumină aurie, plină de vrajă. Rostea oftă adînc. *„Eu te-am mbit şi poate că iubirea..."* Dragostea... Ce-o fi şi dragostea ? Tu ai iubit vreodată, Danea ? Bineînţeles, nu pe maică-ta sau pe Florieica-soarelui, ci aşa... o fată...

Mii-a venit În minte CMia, cea care arsese pe pod. Dar parcă puteam numi dragoste simţământul acela nelămurit, sfielnic, gingaş care mă stăpânise o vreme ?

— Nu ştiu, Kostea...

— Nici eu nu ştiu... Dar de sărutat te-ai sărutat ?

— Cu cine ?

— Cu a iată.

— Nu.

— Nici eu. Dar nu-i aşa că ai vrea ?

În clipa aceea am desluşit departe de tot un scirţîit stins de căruţă şi un glas de femeie îndemnînd :

— Hăis... Hă-ăis...

Am sărit amîndoi jos de pe acoperiş, ne-am furişat pînă la drum şi ne-am tupilat acolo ; cînd scirţîitul roţilor răsună aproape de tot, Kostea strigă :

— Stai că trag !

— Ne-nturnăm acasă — răspunse glasul acela de femeie, trudit şi trist, dar fără teamă. Ptrru ! Ieşirăm la drum.

1 **Din poezia *Eu te-am iubit şi poate că iubirea... de* A. S. Puşkin, în romîneşte de Maria Banuş. Vezi A. S. Puşkin, *Lirice,* Cartea rusă, 1957, pag. 218 (n;r.)**

O căruţă trasă de o vacă bălţată se ivi în calea noastră ; în căruţă, pe un maldăr de snopi, şedeau doi copilaşi înveliţi pînă la subsuori cu o zdreanţă, alături păşea o femeie slabă şi potrivită de stat; tulpanul tras pe ochi mă împiedica să-i desluşesc chipul.

— De unde vii ? o întrebă aspru Kostea.

— De la cîmp... Am strîns griul... — răspunse cu acelap.i glas ostenit femeia şi oftă. Dar voi cine sînteţi ? Roşii, sau tot albi ?

— Roşii...

— Slavă Domnului ! Femeia îşi potrivi tulpanul, apoi îndemnă iar vita, cu nuieluşa din mînă: Hă-ăis, boală !

Ne-am dat la o parte instinctiv şi am lăsat căruţa să treacă, petrecînd-o multă vreme cu privirea.

Pe la miezul nopţii izbucni foc mare la o moară de vînt de pe un deal mai răsărit, cam la vreo trei kilometri depărtare. Vîlvătaia lumina cîmpul, copacii din marginea satului şi casele care păreau acum albe ca de zahăr, cu găvanele ferestrelor întunecate.

În cîteva clipe flăcările au cuprins moara toată, şi aripile aprinse începură a se roti în chip ciudat, cu toate că nu bătea nici pic

de vînt. Pete roşii se aşterneau cînd şi cînd deasupra stepei, smulgînd fugar din întuneric talgere de floarea-soarelui mari cît roata carului, drumul sur ce se pierdea în zare. În vreo două rînduri am zărit siluetele întunecate ale unor călăreţi : se

întorceau cercetaşii noştri

.Schimbul ne-a venit la miezul nopţii. Am dormit cam prost şi m-am trezit devreme, în zori. C.înd am ieşit pe prispa scundă a casei în care înnop-tasem, am văzut dincolo de gardul aplecat pe o rînă o vacă bălţată, O femeie slabă, cu părul ascuns sub o basma albă, şedea pe vine lîngă ea şi o mulgea. Alături, cu degetele în gură, aştepta, cu o cană goală de lut în mînă, o fetiţă bălaie, desculţă.

După ce isprăvi mulsul, femeia turnă lapte în cană şi-l dădu fetiţei ; mititica bău cu nesaţ, îşi linse buzele şi, spunîndu-i înviorată „Mulţumesc, mămică !", fugi iute spre casă, ţopăind într-un picior.

Femeia duse doniţa cu lapte în casă, apoi ieşi din nou, curăţă un colţ din bătătură şi se apucă să treiere snopii aduşi peste noapte. Dar nu prea avea putere şi se oprea mereu să se odihnească, lăsînd îmblăciul la o parte şi ştergîndu-şi de sudoare faţa şi gîtul.

Deodată se ivi Kostea. Am schimbat o privire între noi şi, fără o vorbă, am sărit gardul.

— Ia lasă-ne pe noi să încercăm, mătuşă ! zise Kostea.

Femeia ne privi tăcută, un zîmbet chinuit îi crispă faţa. Cu toate că nici eu, nici Kostea nu ştiam să treierăm, n-am lăsat nici un grăunte în snopi.

Pe femeie o chema Ganna. Gospodăria ei ajunsese de izbelişte, acoperişul staulului se lăsase, gardul din jurul curţii stătea să cadă. Am dres pe ici-pe colo, după priceperea şi puterea noastră, am ajutat-o pe femeie să vînture grînele. Cînd să plecăm, Ganna izbucni în plîns şi ne pofti în casă.

— Nici măcar n-am cu ce să vă ospătez — spuse ea, desfăcînd braţele a deznădejde.

Două fetiţe cu păr bălai, cu ochi albaştri ca cerul, şedeau la. masă şi mîncau din aceeaşi strachină

fiertura pregătită chiar atunci din grăunţele treierate. Pîine nu era pe masă. Noi însă primisem pîine şi zahăr înainte de a pleca din Apostolovo şi ne mai rămăsese cîte ceva prin raniţe.

Am sărit din nou gardul şi am dat o fugă pînă la easa unde dormisem.

— Doamne ! De ce ai făcut asta ? şopti femeia cînd am pus pe masă, în faţa fetiţelor, zahărul şi pîinea.

M-ara aşezat lîngă fetiţa cea mare şi am întrebai-© :

— Cum te cheamă ?

— Galiu — răspunse ea încetişor de tot.

— Mănîncă, Galiu — am zis eu, întinzîndu-i pîinea fa zahărul. Spune şi surioarei tale să mănînce...

Mezina se uita ţintă la zahăr, cuprinsă de mirare.

— Ce e asta ? întrebă ea. ridicînd spre mine ochii limpezi, încrezători.

— Zahăr.

— E bun ?

— Da.

— Ca sarea ?

— Nu, nu ca sarea, altfel... Mănîncă...

Femeia ne dădu şi nouă o strachină cu fiertură şi, în timp ce, neîndrăznind s-o refuzăm, mîncam, ne spuse povestea ei tristă. Vorbea cu glas moale, cîntător, eu accent tipic ueramean. De plîns n-a mai plîns, s-a uitat tot timpul cu dragoste şi milă la fetiţele ei :

— Am trăit şi noi ca oamenii, odată... Şi pîirfâ avsam întotdeauna, şi găini... Acum numai vaca ne-a rămas şi tare mi-i teamă să nu ne-o taie şi pe asta niscaiva tîlhari... Bine am trăit înainte, cum vă spuneam; Pavel era pentru mine ca un zid : n-am ştiut ce-i necazul sau barem grija... Dar mi l-a răpus războiul ăsta blestemat, dar-ar moartea în cei ce l-au pornit.

— Nu s-a mai întors din războiul cu nemţii ?

Ganna făcu un semn de deznădejde şi în ochii ei apăru luciul sidefiu al lacrimilor.

— Ba s-a întors : orb şi plin de răni... Gazele i-au mîncat ochii... Doi ani a zăcut pe patul ăsta, pînă ce a murit. Şi femeia întinse mîna spre patul de lîngă uşă, plin de boarfe. Mai mult de necaz a murit. Şedea cît şedea, apoi ieşea în ogradă şi se vînzolea de colo-colo... Tare-ar fi vrut să-mi dea o mînă de ajutor, dar cum să te-ajvte un orb ? ! Nici nu mai mînca, parcă îi era ruşine... îi dădeam ciorbă sau vreun terci, da' el lua vreo două-trei lingKri şi apoi zicea că nu mai vrea... Eu însă aveam ochi, vedeam...

Fetiţele şedeau tăcute. Mezina, încruntată, ronţăia zahărul, cea mare asculta, cu ochii în jos, ce spune mama.

înainte de a pleca din sat, l-am rugat pe bucătar să-mi mai dea o gamelă cu caşă ; am dus-o fetiţelor ; au mîncat-o toată, privindu-mă încrezătoare cu ochii lor minunat de limpezi

.Soarele dogorea năprasnic, roţile neunse scîrţîiau, . armele zăngăneau. Un nor uriaş, înecăcios, de" colb . plutea deasupra stepei, întunecînd pînă şi soarele arzător de august, care abia se mai întrezărea.
Aiuriserăm pe malul Niprului în seara de 3 sau . 4 august. în josul apei, la vreo jumătate de kilo- . metru de noi, se înălţau cupolele şi clopotniţele unei mănăstiri, scăldate în verdeaţa salcîmilor şi a plopilor. Colţul acesta arăta atît de paşnic, încît nici nu-ţi venea a crede că pe-aproape se dau lupte. Clopotul mănăstirii bătea pentru vecernie şi zvonul trist şi rar plutea lin peste maluri.
în aşteptarea ordinului de înaintare, unităţile ş.e opriră, ferindu-se să se arate pe mal. Ştiam că albii se retrăseseră dincolo de Nipru, distrugînd şi arzînd în u^ma lor toate podurile şi punctele de trecere.
Niprul ! Ah, cu ce dor şi poftă priveam la întinderea albastră mărginită de verdele ispititor al Iun- . cilor, la micile lacuri — frînturi de cer căzute pe pămînt — pe care le risipea în juru-i cu dărnicie . fluviul ! Ce ne-am mai fi smuls cămăşile, scoarţă de praf şi de sudoare, şi ne-am fi repezit la apă, ca să ne cufundăm în unda răcoroasă ! Căruţele, cărora le dădusem drumul, făceau un ocol şi se mistuiau zorite în stepă. Ofiţerii, alarmaţi probabil de ceva, se uitau la malul celălalt al Niprului, trecîndu-şi unul altuia binoclul. într-adevăr, dincolo, prin pîcla tremurătoare a arşiţei, se desluşea o ciudată frămîntare.
Şi-n vremea asta, clopotul mănăstirii suna, suna într-una, cînd mai rar, cînd mai grăbit.
— Se joacă cineva — zise Kostea. Nu ştie să tragă clopotul.
Deodată, dincolo de fluviu, din spatele coamelor verzi ale răchitelor, se iviţă unul după' altul în zarea aurie cîţiva noruleţi albi ; după cîteva

secunde trecură şuierînd peste capetele noastre primele două obuze : unul căzu departe în stepă. împroş- cînd spre cer o jerbă de pămînt negru, al doilea explodă printre căruţele trenului regimentar ; un cal rănit icni jalnic, tînguitor, ca un copil, în toate părţile zburară sfărîmăturile unei căruţe, oamenii se risipiră.
Clopotul bătea acum mai repede, parcă înviorat, şi am văzut pe doi dintre ofiţerii noştri, pe Slepakov şi cu încă cineva, sărind pe cai şi pornind în goană spre mănăstire.
Slepakov ne strigă din mers :
— După mine !
Mănăstirea era înconjurată cu zid înalt de cără- midă, iar porţile de fier forjat, făcute dintr-o îm- pletitură de cruci şi lănci, erau zăvorite. Băturăm o vreme cu paturile puştilor în poartă, pînă să se arate îndărătul ei o mutră roşcovană, înspăimîn- tată.
— Deschide ! strigă Slepakov, strecurînd printre zăbrele ţeava revolverului.
Clopotul amuţise, dar tunurile albilor de pe malul celălalt continuau să tragă, iar în vremea asta, unităţile noastre se deplasau trecînd prin spatele mănăstirii.
Călugărul, speriat, trase cu mîini tremurătoare zăvorul de fier şi am pătruns în curtea mănăstirii: pavată cu dale mari de piatră, amintea de curtea unei închisori; nicăieri nici o vegetaţie, cu excepţia unor biete tufe de salcîm pitic lîngă o chilie.
Călugărul care ne-a deschis poarta era gras şi buhăit, de parcă ar. fi fost făcut din aluat dospit; buzele şi obrajii îi tremurau. Căzu în genunchi în faţa lui Slepakov, plîngînd şi bolborosind mereu :
— Nu-s eu... nu-s eu... nu-s eu...
Se tîra în patru labe, făcînd ţemeneli în fata ofiţerului; bale i se scurgeau de pe buzele groase pe bărbie.

— Ptiu, broască rîioasă ! scuipă Slepakov; îl împinse la o parte pe călugăr şi alergă mai departe.
Alergarăm şi noi spre intrarea în clopotniţă —. o deschizătură scundă, boltită şi întunecoasă ca gura unei peşteri — dar deasupra noastră răsună un strigăt pătrunzător şi din clopotniţă căzu, răsucin- du-se în văzduh, ceva care aducea cu o sticlă. Abia cînd explodă în mijlocul curţii, mi-am dat seama că era o grenadă. Căzuse la doi paşi de călugărul acela gras, care, cu o clipă înainte, se ridicase ca împuns de ţipătul din clopotniţă şi rămăsese cu ochii pironiţi la grenadă, urmărindu-i căderea ; explozia îl doborî la pămînt.
Nici unul dintre ai noştri nu a fost atins, Strigătul din clopotniţă se stinse.
Cîteva clipe am stat nemişcaţi, uitîndu-ne ba unul la altul, ba la călugărul ucis, sub care se lăţea vertiginos o băltoacă de sînge întunecat.
Din gaura întunecoasă a intrării în clopotniţă porni un zgomot straniu ce creştea mereu : cineva cobora scara şi cînta tunător, cu o frumoasă voce de bas r
— înviat-a Domnul... deschisu-s-au porţile !...
Slepakov şopti:
— Poate mai are grenade !
Ne-am ascuns după zidurile măcinate de vreme, de o parte şi de alta a intrării.
Glasul celui care cînta devenea tot mai puternic. Aşteptam cu mîinile încleştate pe arme.Dar cînd omul cu pricina se ivi, am rămas atît de surprinşi, încît nici unul din noi nu s-a clintit: era un călugăr înalt, neînchipuit de slab, îmbrăcat într-o rasă neagră, veche, ruptă, dar avînd faţa însufleţită, o coamă de păr cărunt ce flutura în bătaia vîntului, ochi întunecaţi şi arzători ; mergea fără să se uite nici în dreapta, nici în stînga şi făcea gesturi largi cu o cruce de aur scînteietoare, bine- cuvîntînd parcă văzduhul. Abia cînd ajunse în mijlocul curţii, păru că vede cadavrul; se opri şi rămase îngîndurat, cu crucea ridicată.

în clipa aceea, Slepakov, care se furişase pe la spate, îl cuprinse în braţe. I-am smuls rasa şi i-am legat mîinile ; se lupta cu noi în tăcere, cuprins de o furie înfricoşătoare, ca de fiară, muşcîndu-ne de mîini şi de picioare.

După ce l-am legat şi l-am ridicat de jos, s-a îndreptat cît era de lung şi, aţintindu-şi ochii la cer, a grăit tare, cu glas în care desluşeam nebunia : — Şi pre mine, păcătosul tău rob... Am urcat cu multă atenţie treptele roase, oprin- du-ne mereu şi trăgînd cu urechea. Sus şuiera vîntul, cîteva perechi de hulubi gîngureau supăraţi, în clopotniţă nu era nimeni. Clopotul mare, coclit, vibra uşor ; pe buza lui am desluşit scris cu litere slavone : „Veniţi la mine, toţi cei oropsiţi şi umi-liţi..." Limba grea a clopotului, de care atîrna o funie înnegrită, se mai legăna ca vie.

Kostea şi cu mine am mai zăbovit în clopotniţă ; ne uitam în jos ; mi-am adus aminte de vremea copilăriei, cînd stăteam cu Iurka F,i priveam prin lucarna podului înalt al morii, de unde vedeam, ca şi acum, pămîntul încins de razele soarelui pierzîndu-se în zare.

Acum însă mă stăpînea şi un alt simţămînt. în faţa mea, dincolo de apele revărsate şi albastre ale Niprului, se afla duşmanul ce trebuia alungat de pe pămîntul patriei, azvîrlit în mare, ca niciodată piciorul lui să nu mai calce meleagurile strămoşeşti, pe care revoluţia le dezrobise.

Se întuneca, licăreau primele stele. Dintr-o dată totul deveni parcă ireal — şi zidurile de cărămidă ale mănăstirii, şi crucea care scînteia în vîrful clopotniţei, şi Niprul scăldat în razele lunii. Luna răsărea dincolo de Nipru şi, clipă de clipă, se făcei mai luminoasă şi mai mică, aşternîndu-şi la picioare un covor compact s.i siniliu de întuneric. Negru- albăstrui părea şi frunzişul de pe malul celălalt, în vreme ce Niprul se umplea din ce în ce de argint viu, tremurător, iar de la un mal la altul se întindea de-a curmezişul o mişcătoare punte.

Tunurile albilor amuţiseră. Bucătarii tîrîră pîriă în incinta mănăstirii calul ucis, legat cu frînghii de o teleagă pentru muniţii. Bucătăriile începură să fumege şi, curînd, Kostea şi cu mine şedeam sub zidul mănăstirii şi sorbeam supă fierbinte din carne de cal, niţel sărată, care, deşi avea un miros greu, ni s-a părut totuşi delicioasă.
Noaptea ne-am culcat pe o manta aşternută jos, chiar lîngă zid, care mirosea a cărămidă încinsă şi a praf. Zarva din tabără se potolea treptat. Curînd ne gîdilă nările mirosul amărui al pelinuluiîn iarba uscată prinseră a ţîrîi greierii. Cerul înalt, senin mă urmărea tăcut cu aceleaşi stele ştiute din copilărie, gonind neclintite şi neauzite peste întinsul lumii.
Pe malul celălalt al Niprului, de unde trăseseră tunurile albilor, era linişte. Nu zăream nici fum, nici focuri de tabără ; doar o singură dată se înălţă piezi?,, spre cer, stingîndu-se apoi, steaua roşie a unei rachete.
Multă vreme n-am izbutit să adormim. Cizmele lui Kostea se stricaseră de tot şi ultimii kilometri îi străbătuse desculţ ; iarba stepei, aspră şi tare ca fierul, îi rănise rău de tot picioarele. Cînd se apropie de noi Slepakov, care îşi făcea rondul prin tabără, Kostea se plînse : •
— Ce mă fac, tovarăşe comandant ?
Slepakov se lăsă pe vine, se uită la picioarele însîngerate ale lui Kostea şi clătină din cap. Apoi se ridică şi-i spuse scurt :
— Vino cu mine.
Ştiam că la trenul regimentar nu există nici urmă de încălţăminte şi, pe jumătate adormit, mă întrebam unde l-o fi dus comandantul pe Kostea. Am aflat mai tîrziu că pielea jupuită de pe calul ucis fusese tăiată în bucăţi şi împărţită ostaşilor care nu mai aveau încălţăminte, ca să-şi facă din ea opinci şi nojiţe. În zori, Kostea încălţă opincile meşterite de mîna lui.

Am pornit mai departe, în josul Niprului, ferin- du-ne să ne arătăm la loc deschis. Treceam prin sate cu nume neruseşti — Milgluzendorf, Slinghendorf — ale căror uliţe pustii coborau spre fluviu. Nici ţipenie de om, numai cîini care lătrau cu furie •şi se zbăteau în lanţ. Ceas cu ceas, Niprul se îndepărta de noi şi tot mai mult se lăţeau, în schimb, la stînga noastră, limbile verzi de pămînt cu bălţi şi lacuri.

Am ajuns la Berislav

.Acum, cînd îmi răsar în minte acei ani de neuitat, văd ca prin marama aurie a razelor de lună cele douăzeci .=i ceva de mori de vînt, cu aripile neclintite, risipite pe o întindere de mai mulţi kilometri, care înconjurau ca un şir de santinele, ca nişte turnuri de veghe întunecate Berislavul, dinspre hotarul stepei. Turlele înalte a două biserici, ridicîndu-şi cupolele mute peste acoperişurile caselor mai joase, păreau să comande oastea întunecată ce străjuia oraşul. Ciorile, cu miile, tulburate de ivirea noastră, se roteau ţipînd şi croncănind deasupra clopotniţelor şi a morilor, deasupra vălmăşagului de oameni, care, tunuri.

A doua zi, în zori, am primit ordin să ne răspîn-' dim şi să ne camuflăm, ca să nu atragem atenţia duşmanului. Nimeni nu ştia ce avea să urmeze, căci planul traversării Niprului în noaptea de 6 spre 7 august era ţinut secret, ca nu cumva să afle inamicul. Simţeam însă cu toţii că lupta se apropie,

— Eh ! Cred că ar fi timpul să scriu alor mei — spuse Kostea.

O nerăbdare ciudată pusese stăpînire pe mine," nu-mi mai găseam locul. Colo jos, sub povîrnişurile abrupte ale Niprului, se pregătea ceva, îmi dădeam seama prea bine după o mulţime de semne felurite : bunăoară, toată

noaptea s-au cărat într-acolo, cu boii şi cu caii, bîrne şi scînduri luate de la nişte, hambare din marginea tîrgului, dărîmate anume în acest scop ; au mai fost aduse şi ni^te pontoane mari, ruginite, care hodorogeau înfundat la orice hurducătură; şi-apoi era într-acolo un du-te-vino neîntrerupt de călăreţi, spre mal se coborau cu grijă tunuri şi teleguţe cu muniţii.

Dar regimentului nostru nu i-a fost dat să ia parte la luptele pentru trecerea fluviului. După cum am aflat mai tîrziu, în noaptea aceea, sub focul năprasnic al mitralierelor şi tunurilor inamice, ostaşii din divizia letonă şi din divizia nr. 51 au trecut Niprul în sute de bărci pescăreşti, pe plute şi pontoane şi s-au întărit pe malul .stîng. în revărsatul zorilor, podul de la sud de Berislav, pe care albii îl aruncaseră în aer după ce se retrăseseră, fusese înlocuit cu un pod de pontoane şi cam .tot atunci s-a mai făcut un altul, tot de pontoane, lîngă Bolşaia Kahovka.

Cînd am trecut noi fluviul, n-am mai văzut decît urmele luptelor : bărci răsturnate, sfărîmate, plute răzleţe sau legate cu

sîrmă ghimpată, pontoane sparte de obuze şi scufundate lîngă mal. Chiar lîngă pod, pe mal, zăceau soldaţi împuşcaţi, înecaţi ; zăceau unul lîngă altul, în bătaia soarelui puternic, cu faţa în sus şi cu picioarele în apă. Cîţiva ostaşi, fără bluze, cu spinările arse de soare şi

asudate, săpau de zor o groapă la vreo sută de paşi de apă. Pe pontoane am văzut mai în tot locul pete ruginii de sînge, care abia apucase a se usca, Curentul aducea spre noi din susul apei sfărîmături de bărci, vîsle şi un chipiu căzăcesc cu cozoroc lucios de lac

,La Kahovka aveam să-i revăd pe vechii mei prieteni.

Cum am ajuns acolo, am fost puşi la săpat tranşee şi la aşezat baraje de sîrmă ghimpată. Aşa a început crearea pe malul stîng al Niprului a micii zone fortificate, numită mai tîrziu capul de pod de la Kahovka.
Zile întregi, sub razele dogoritoare ale soarelui, am izbit cu rangile şi tîrnăcoapele pămîntul tare, bătătorit, şi am desfăcut sumedenie de colaci de sîrmă ghimpată. Lucram pe rupte, fiindcă în orice clipă puteau să apară din porumbiştea învecinată cavaleria şi mitralierele lui Vranghel.
În scurtele răgazuri, întins pe iarba prăfuită, printre tufişurile ţepoase, priveam îndelung, pînă mă dureau ochii, locurile necunoscute. Lîngă Liubimovka zăream aceleaşi paşnice mori de vînt cu aripile late, nemişcate, case cu acoperişuri de paie lipite cu lut albind ca bucăţile de zahăr printre grădinile înverzite. Popîndăi ni se strecurau printre picioare ; sus, pe cer, se rotea solemn un uliu.
Din cele ce ne spusese Slepakov ştiam că în faţa noastră se află corpul de armată al generalului vranghelist Slaşcev, iar mai spre miazănoapte, corpul de cavalerie al lui Barbovici şi Brigada indigenă. Despre cruzimea acestor unităţi ne istorisise cu năduf. şi amărăciune Ostap Ciumak, un ţăran chior şi. foarte cătrănit, de fel din Kahovka, alături de care am lucrat la săpatul tranşeelor. Cu mînie şi obidă ne-a istorisit cum de la vîrsta de zece ani muncise ca argat pe moşiile lui Falţfein, cum încărcase pe nimica toată grîne în portul Hor- lopka, cum furase sare pe Sivaş şi cum, într-o zi, Sofia Falţfein, pe atunci proprietăreasa moşiei Ascania-Nova, îl lovise cu cravaşa peste ochi, fiindcă nu ştiu de ce căşunase pe dînsul.
— N-o să i-o iert niciodată căţelei ! ameninţa el, ridicînd unicul ochi spre cer. Din pricina ochiului mi-am pierdut eu fericirea... Cui îi trebuia bărbat

chior ? Âm să-i scot amîndoi ochii, ţîrfa ! Dacă n-o fi şters-o cu baronul ei...
A doua zi am fost trimişi la lunca lacului Ploski, ca să tăiem pari pentru reţelele de sîrmă ghimpată. Abia îmi mai tîram picioarele şi nici nu pot să>vâ descriu ce fericit am fost cînd am putut să mă scald cîteva clipe în -apa clocită, plină de lintiţă. Ne-am întors pe înserat.
Soarele apunea pesté Nipru într-un nimb roşu de praf, apa lacurilor şi a fluviului se împurpurase, siluetele negre ale copacilor străpungeau apa pînă la fund. Călăreţi întunecaţi, cü arme lucitoare, galopau aplecaţi pe gîtul cailor, pe podul de pontoane.
Uliţele satului erau pline de cojbii cu păr bălai care . alergau de colo-colo, agitînd cu sîrg beţe, j oarde — se jucau de-a războiul. Femei cu cobiliţe şi găleţi, adunate la fîntîrtă, ne petrecură cu privirea.
Seara, Slepakov m-a trimis cu un raport la statul-major, încredinţîndu-mi această misiune nu pentru că aş fi fost mai răsărit decît ceilalţi, ci pur şi simplu pentru că îi ieşisem în cale la momentul potrivit.
li*
Statul-major era instalat într-o casă mai arătoasă din apropierea bisericii, înconjurată de sal- cîmi uriaşi, seculari. Caii priponiţi de gard băteau nerăbdători cu copita în solul tare, îşi frecau unul de altul coapsele ca să alunge muştele şi ţînţarii, iar scările scoteaü clinchete melodioase, argintii.
163
Deasupra Bitrarii atinsa nemişcat,, abia desltrşin-eîw-se în întuneric, steagul roşu ; pe uşa larg des-t-foisă, luminată dinăuntrul casei, cineva scrisese mare de tot ea cretă r „Comitetul revoluţionar". Am urcat treptele în fugi şi am intrat gîfîind. În odaia din faţă, la o masă de lemn dată la rindea, şedeau cinei sau şase oameni, diseutînd şi

urmărind ceva eu degetul pe harta despăturită, pe eare mutau «fel loc în loc o mică lampă cu gaz. M-am apropiat «te masă fără a căuta să le desluşesc feţele şi am spus :

— Din parteai tovarăşului Slepakov.

Abia după aceea am observat pe hartă © pereche de mlini negricioase^ pătate de albastrul tatuajului ; mi-a sărit inima din loc r unde mai văzusem mîinile astea ? Ana ridicat ochii şi privirea mea a intîlnit ochii întunecaţi ai lui "Vamdffşev, eare mă lisau. Mirare şi bucurie citeam pe chipul hri. Se sculă de la locul Ini şi veni spre nune:

— Baniika !

— Nene Seiioja f J

Am lăsat comandantului raportul s»-l citească şi am ieşit pe treptele de la intrare. Bolta cerului spuzită de stele mi se părea încă şi mai înaltă, peste din pricina unor fete care cîntau prin apropiere cu glas. subţire, cristalin :

, Qr&gă ***mi-eşti pe veei de veel, Moartea, doar ne-a despărţi..."***

Pe neaşteptate, Vandîşev mă cuprinse strîns în braţe :

— Daniîka ! Dragul meu ? Ce mai ncra pe-aeasă ?.

— Toate cum le ştii.

— Pe Anisim l-au prins ?

— Cred că nu.

i— Ai plecat de mult de acolo ?

De vreo lună

.«®e cîte ori ura-om zisesem, imamte de a-l ¡re.ve- dea : „Ce bine ar fi daca soarta m-ar ajuta sa-i ¿t»i- tiitiesc ;dm nou jje Vandisev !" Credeam ca wa -tre- hui sa-a apun ceva laane. ioane ales şi de seama, aar am constatat ca nu stiu sa rostesc decît vorbe lipsite de însemnata.te. Aveam sa ma conving, tie altfel, ca asa se iTitimpla de cele mai multe ori tn viata. Acum şedeam şi taceam. Beodata. o m¿na de temeie se ivi mn întuneric în raza de lamina ce se prefira prin usa ttescmsa «i se lasa Mmd pe mina negricioasa a lua "Variaisev de De balustrada scarn ; j e uJ m. o-a ¿anali ca fecne a c** e în msese mina din întuneric tmea tare mult ia Vanitisev.

— Vino la masa ! am ausit deodasa eiasui alind al Somei Kieiirmna.

M-am întors sare ea.-

— Doamne ! Danka'!

o or ia cobai *u* l pu braţele ei albe i vnpa mirosind a acid ierac. ma cuprmsera. strimştndu-ma la pient : am simtft şi mai puternic mirosul &e acid tenie, amestecat ca suaoare. care se degaia dun - rochie. Ma strmgea tare de tot şi plingea.

— Ei ha ispiavtste e o a j. | *i ^ v*

.Dai- Soina nu-i dadu ascultare :

— Ştia. .Daneerka. v©m avea un coml...

M-am -întors ;sp®e Vandtsev: nici om muşchi - nu se clintea pe fata lui. numai ®.chm ¿oşteau m ¡bezna ca doi cărbuni aprinşi. Puse mina -pe umărul Săniei cu >o blmdete nefireasca pentru ei.

— ©estul -! Du-4e ! ¥în şi eu indaîa.

IDar Sania coaimua sa .-se uite tirca la mane. m-fa-un clnp ciudat; ;ochn ai obrajii 11 «traluceau de ¡lacrimi, im ;hagat de seama ca slaaise şi ca la coltul buzelor rasarisei-a spate întunecate ca nişte vinatai,

— De -hatrinul aneu ştii ¿ceva •? Trăieşte ?

— Trăieşte.

— Iar îi dai ¡zor cu bătiinul ? se stropşi din nou W.andîşev. Parcă ;ae-am înţeles odată...
— Doar mi-e tată, Seriojenka, oricum ar fi, mi-e fată...
— Să fi rămas cu el, dacă ţi-e tată ! ripostă mî-nios Vandîşev şi se întoarse făcîndu-se nevăzut în casă.
Doi militari intrară în sediul statului-major, îm-brîncindu-ne. Sonia mă apucă de mînă şi mă trase la o parte :
— Stai puţin cu mine, Danea. Ne-am aşezat pe prispa casei ; ea îmi luă mîinile într-ale ei. Mi-e greu cu el, Danea... e neînduplecat ca fierul, nu ştie decît de revoluţie şi de război... Nu mai pot... Şi visez atît de urît... Numai morţi şi iar morţi... Mă tem să nu-i fac lui rău — şi Sonia îşi lipi încet palma de pîntece. Mă tem să nu iasă un om rău din pricina atîtor grozăvii pe care le văd eu. Nu crezi că s-ar putea întîmpla ? Femeile de la noi ziceau că o gravidă nu trebuie să se uite decît la flori, la lucruri frumoase, să aibă în minte numai tot ce e frumos şi bun... Aici însă, Doamne ! Nici acum nu pot uita ce-am văzut odată pe frontul celălalt : cînd am ocupat un sat .— nu mai ştiu care — am dat peste vreo douăzeci dintr-ai noştri, prizonieri... ceilalţi îi omorîseră în chinuri... le legaseră mîinile la spate cu sîrmă ghimpată... şi de gît tot sîrmă ghimpată, strînsă cu cleştele... Sonia vorbea, vorbea mereu, ca prin vis, fără să se poată opri. Doi mai trăiau. De ce, de ce atîta sălbăticie, dragă Da- necika ? Cum pot să se nască asemenea fiare ? Se întrerupse, îmi luă mîna şi o duse la faţa ei, ca să-şi şteargă lacrimile, apoi mi-o coborî în jos şi o lipi de pîntece. Nu mi-e de mine, Danea — şopti Sonia — ci de el, mititelul...
Nu ştiu dacă într-adevăr sau mi s-a părut numai că simt mişcînd ceva sub mîna mea. Am vrut s-o

îmbărbătez, să-i spun că totul va fi bine, să nu-şi facă atîtea griji, dar în clipa aceea se ivi o umbră în dreptunghiul luminos al uşii şi l-am auzit pa Vandîşev strigîndu-mă : — Danii !

Am strîns tare mîna Soniei şi am urcat în fugă treptele de la intrare. După cîteva minute alergam' pe uliţele satului, apăsîndu-mi bine palmele pa buzunarul bluzei în care vîrîsem răspunsul stătu'-" lui-major.Dimineaţa, regimentul nostru s-a deplasat în satul Liubimovka, situat la cinci sau şase kilometri depărtare de Kahovka, pe drumul către Melitopol.

Am înnoptat într-o izbă mai răsărită ; casa mare avea pereţii acoperiţi de icoane vechi — o mulţime de sfinţi bărboşi cu chipuri aspre şi triste — şi de litografii pestriţe, rudimentare, una înfăţişînd un peisaj marin, calm, liniştit, cu un vas cu pînze albe la orizont, alta traversarea Alpilor de către Suvo- rov, şi a treia, dacă nu mă înşel, Irodiada dănţuind, eu capul sfîntului Ioan Botezătorul în mîini.

Între două uşi atîrna o oglindă ieftină, despoleită pe alocuri ; soarele în asfinţit coborîse la nivelul ferestrei şi, la lumina lui, mi-am văzut în oglindă faţa slabă, arsă de soare şi de vînt — o faţă de adevărat soldat.

În cuptor ardeau cu pălălaie coceni de păpuşoi. O femeie cu chipul trist, resemnat, care odinioară trebuie să fi fost foarte frumoasă, mişca, încordîndu-şi mîinile vînoase şi trudite, nişte ceaune de tuci atîr- nate de prichici. Pe laviţa de lîngă masă şedea, cu mîinile sprijinite pe genunchi, un moşneag cărunt, tare bătrîn, cu cămaşă lungă şi pantaloni de pînză albaştri; ochii lui roşii lăcrimau neîncetat, dar moşneagul nu şi-i ştergea.

— Mai bine te-ai culca, tătucă — îi spuse de cîteva ori femeia care trebăluia la cuptor.

Dar bătrînul nu-i răspunse.

M-am aşezat pe laviţă şi am vrut să intru în vorbă cu el, dar femeia clătină din cap şi-mi aruncă o

privire ursuză : — Dă-i pace, băiete, trage să moară...

M-arn întins lîngă Kostea, pe un morman de paie, mulţumindu-mă să mă uit pe furiş cînd la bătrîn, cînd la femeia luminată de para cuptorului, cînd la viţeluşul eu ochi mari de lîngă uşă, priponit eu sfoară de piciorul patului ; viţeluşul, cu dîre subţiri de bale prelingîndu-i-se de pe botul crud şi umed, abia se ţinea pe picioruşele-i subţiri, tremurătoare, şi scotea din cînd în cînd un muget nesigur şi anemic, de parcă şi-ar fi încercat glasul ; venise pe lume chiar în dimineaţa aceea, după cum ne spuse stă^nna casei, şi mie, unuia, nu ştiu de ce, mi s-a părut teribil de nedrept ca o vită să aibă drept la viaţă, în timp ce săbiile şi gloanţele secerau r'tîtea vieţi de oameni minunaţi...

Kostea dormea dus, pe spate, sprîneenele bălaie ca spicul griului i se ridicaseră a mirare ca şi cum şi în somn l-ar fi frămîntat o întrebare cu răspuns greu de găsit.

Kostea şi cu mine am fost nedespărţiţi în tot acest timp. Mîncam din aceeaşi. gamelă, dormeam sub aceeaşi manta, căci n-aveam decît una pentru amîndoi Prietenul meu era de o blîndeţe negrăită şi nutrea o încredere copilărească în oameni. Mi-era tare drag.

În noaptea aceea îmi amintesc că mi s-au arătat în vis Xenia şi tuşa Vasia ; se făcea că erau aici, îri casa unde înnoptasem noi; tuşa Vasia trebăluia la cuptor, mişcînd mereu ceaunele, în vreme ce cînta încetişor, cu vocea ei cam spartă : *„Plecat-a cazacul departe, departe prin străini...",* iar Xenia era, întocmai ca viţelul, legată de piciorul patului cu o sfoară subţire, toarsă în casă. M-am trezit în ţoiul nopţii fără să deschid ochii, mi-am amintit visul şi m-am mustrat pentru faptul că nu mă învrednicisem să scriu acelor oameni buni, care mă ajutaseră odinioară.

Cînd s-a luminat bine, Kostea şi cu mine, goi pînă la brîu, ne-am bălăcit lîngă puţ, alături de troaca înnegrită din care se adăpau vitele; apa rece ca

gheaţa ne ardea trupurile, dîrdîiam, icneam şi ţopăiam ca nişte copilandri, mijind ochii la soare, care căta leneş la noi prin spărturile norilor subţiri.
Pe urmă am săpat din nou toată ziua la tranşei, am înfipt pari în pămînt şi am întins între ei sîrmă ghimpată : înălţăm al doilea brîu de fortificaţii, care cuprindea nu numai cele două Kahovce, Bolşaia şi Malaia, dar şi Liubimovka, Sofievka, precum şi un şir de cătune.
În stepă, de partea cealaltă a tranşeei, domnea liniştea. Numai în vreo două rînduri s-au ivit călăreţi pe un colnic îndepărtat, care abia se vedea prin vălul prafului. Seara a fost la fel, liniştită. Soarele asfinţea treptat printre norii stacojii, iar în zare, cu tot războiul, o moară de vînt îşi învîrtea cu sirg aripile, măcinînd grînele din noua recoltă.
Seara, Slepakov ne-a spus că Vranghel fortifică în mare grabă Crimeea, că la întăriturile de la Valul turcesc lucrează cei mai mari specialişti militari, ca bunăoară amiralii englezi Seymour, Percy şi Mac Malley, generalii francezi Keys şi Mangin, toate aceste lucrări fiind conduse de generalul Foch.
Guvernul francez expediase importante forţe maritime militare în Crimeea. Tot acolo se afla o misiune militară americană, în frunte cu amiralul Mac Kelly, iar prin intermediul Crucii Roşii americane soseau într-un torent nesfîrşit echipament militar, armament, muniţii. Vase de transport şi nave militare soseau neîncetat la Sevastopol, Feo- dosia, Eupatoria.
Ostaşii, istoviţi de munca de peste zi, erau acum strînşi roată în jurul lui Slepakov. Dincolo de Nipru, la apus, mai stăruia o geană purpurie, şerpuitoare ca un pîrîiaş!

— Aşadar, băieţi — încheie Slepakov —

după cum vedeţi, luptăm nu numai împotriva lui Vranghel. De era singur, de mult l-am fi înecat în Marea Neagră. Dar noi luptăm împotriva hidrei cu o mie şi unu de capete a burgheziei internaţionale. Să luptăm deci fără a ne precupeţi forţele, atîta timp cît mai

bate în pieptul
nostru o inimă de
proletar

!Ce fericit am fost, îmi amintesc, în clipa aceea, mai fericit ca niciodată pînă atunci, căci mă simţeam atît de bine printre tovarăşii mei, de care mă legau atîtea — şi trecutul, şi viitorul.

A fost o noapte agitată. La nord, cale de vreo zece kilometri depărtare, cerul ardea, iar pe fondul văpăii se profila neagră silueta unei troiţe înălţate la răspîntia drumurilor din faţa tranşeelor. Rachete sfîşiau mereu bolta dinspre apus, unde tunetul bubuia înfundat şi trăsnetele galbene biciuiau cu furie pămîntul. Se apropia furtuna.În dimineaţa zilei de 15 august am primit ordin să înaintăm. îmi amintesc, de parcă ar fi fost ieri, ziua aceea înăbuşitoare, cu cer alburiu, mistuit de arşiţă, pămîntul crăpat, porumbiştea galben-cafenie străjuind ca un zid înalt drumul de ambele părţi, soarele orbitor, tăunii roind ca un nor negru deasupra cailor, setea nemaipomenită, şi praf, praf, praf...

Cînd eram la vreo doi kilometri de Liubimovka, cercetaşii au dat peste - taceancele albilor, pitite în porumbişte. După prima rafală, trasă dintr-o vîlcea pe care n-o vedeam din drum, se năpusti asupra noastră, urlînd şi chiuind, cavaleria duşmană. De retras n-aveam cum, fiindcă, tot ne-ar fi trecut albii prin foc şi sabie, şi nici de trîntit la pămînt, ca să formăm linia de apărare, nu ne puteam trînti, căci drumul era îngust, iar dacă ne-am fi tîrît printre păpuşoii mai înalţi de un stat de om, n-am mai fi văzut nimic. Din pricina asta am rămas toţi în picioare, trăgînd de la cîţiva paşi în călăreţii care veneau spre noi mîncînd pămîntul, cu săbiile sclipitoare fluturînd deasupra capului.

N-am să uit niciodată ce-am simţit în timpul acelei lupte. Era atît de înspăimântător, încît inima mi se oprise în loc, dar şi mai îngrozitor mi se părea să întorc - spatele şi s-o rup la fugă. Trăgeam aproape fără să ţintesc, mîinile îmi tremurau. O siluetă neagră, cu sabia spintecînd văzduhul ca un trăsnet gata să se abată, se năpusti asupra mea. Urla. Vedeam gura larg

deschisă, dinţii albi, umezi, pata albă a cocardei
de la chipiul albastru. Dar
v 17

2deodată, la doi paşi de mine, călăreţul se răsuci în şa, căzu pe spate, sabia îi scăpă din mină cu vîrful în jos. Calul se întoarse şi o luă la fugă înapoi, du- cîndu-l pe mort în spinare. În faţa mea n-a rămas decît sabia înfiptă în pămînt, cu minerul argintiu, strălucitor, încă tremurînd. Albii se retraseră. După luptă am ridicat sabia de jos şi un gînd m-a fulgerat : „Pe oţelul albăstrui, curat ca oglinda, ar fi putut fi acuma sîngele meu". Ce ciudat!
Mi s-a întipărit în minte un amănunt neînsemnat, li-am să pot uita niciodată cum foşnea sec, ca foaia de tablă, păpuşoiul secerat de gloanţe. Nu ştiu de ce, clar dintre toate zgomotele luptei, cel mai tare şi mai înspăimîntător mi s-a părut foşnetul acela.
Am pornit mai departe.
Ardea o gospodărie izolată, căreia oamenii lui V?anghel, în retragere, îi dăduseră foc ; ardeau sto- gurile de grîu netreierat şi un fum înecăcios se tîra pe arie înspre noi. Focul mistuia parcă voios şi bucuros acoperişurile de paie ale şurei, magaziilor şi şoproaneior din jur. Uşa casei era larg deschisă, nicăieri nu se vedea ţipenie de om. Oare de bună voie să-şi fi părăsit ţăranii gospodăria, sau îi luaseră cu forţa oamenii lui Vranghel ? Cine şi ie ! Singura făptură vie era un cîine în bătătură, nu prea mare şi lăţos, o potaie ca toate potăile, legată cu lanţ de cuşcă. La cîţiva paşi de el ardea, ca un rug uriaş, hambarul; scînteile plouau cu nemiluita pe spinarea ciinelui şi blana începuse a-i fumega. Animalul smucea djn răsputeri de lanţ, ţopăia, se ridica în două labe. cădea, se tăvălea, se ridica iar şi urla, chelălăia înnebunit.
Urletul acesta m-a făcut să mă opresc din fugă, căci nu era numai un urlet dîntr-acelea cum scot cîinii noaptea, ci un strigăt de ajutor aproape omenesc.
Casa şi acareturile ardeau cu atîta furie, încît nu vedeam cum m-aş putea apropia de cîine. Şi doar

totdeauna mi-au fost dragi cîinii din cauza deşteptăciunii lor, a devotamentului faţă de om ; nu puteam trece nepăsător pe lîngă bietul animal care implora ajutor. Cînd m-am apropiat însă de casă, m-am tras înapoi înspăiipîntat: căldura era insuportabilă. Ce' să fac ? Să-l ucid ! Am îngenuncheat în faţa porţii, deschise, am ochit, am tras, dar am dat greş, căci animalul sărea în fel şi chip şi se răsucea. Am dus din nou puşca ,1a ochi. Cineva însă mă îmbrînci cu putere şi se năpusti pe. poartă. în ogradă.
Era Kostea. Turnase la puţ o găleată de apă pe el, fiindcă, de cum s-a apropiat de pojar, am văzut ridicîndu-se un nor de aburi din îmbrăcămintea lui. Incovoindu-se, Kostea lovi din toate puterile cu patul armei în peretele cuştii de care era prins lanţul. Cîinele încetă să se mai zbată şi, cu limba scoasă de un cot peste botul plin de spume, îl privea în. tăcere — dacă se poate spune astfel despre un cîine — pe Kostea.- Acesta îngenunche de-a binelea ca să se ferească de dogoare, se îndoi din şale şi izbi iar cu patul puştii din răsputeri. La a treia sau a patra lovitură izbuti să spargă scîn,dura ; trase cu toată puterea de lanţ şi o bucată de scîndură se rupse din cuşca cuprinsă de flăcări. După o clipă, omul şi cîinele erau în afară de pericol.
Kostea, cu gura larg deschisă, mai făcu cîţiva paşi şi, clătinîndu-se, căzu deodată ca trăsnit. M-ani repezit la el, l-am tras mai departe de casă şi, cu şapca-rni slinoasă, moştenită nu ştiu de la cine, am stins bluza ce începuse să ardă la spate şi pe umeri. Cîinele, tîrînd lanţul după el, se învîrtea în jurul lui Kostea şi chelălăia recunoscător. În ochii săi luceau lacrimi. Da, da, n-are decît să zîmbească cine nu m-o crede, dar, pe cinstea mea, l-am văzut pe acest cîine plîngînd !
În regiment, potaisr aceea albă cu pete gălbui, de loc arătoasă, salvată de Kostea, a fost poreclită Antantka şi a „luptat" alături de noi pînă ce a' murit. Se ţinea numai după Kostea de parcă ar fi

fost legaţi de acelaşi lanţ (lanţul i-l aruncasem în stepă, lîngă casa de unde-l salvasem), iar dacă cineva se repezea^ fie-şi în glumă, la Kostea, An^ tantka, zburlindu-şi părul şi rînjindu-şi colţii, , se - năpustea pe dată asupra agresorului şi, fără să dea atenţie ghionturilor, îl înşfăca de picioare, de poalele tunicii sau ale mantalei, de orice putea apuca cu colţii.

în ziua aceea, la cîţiva kilometri de gospodăria arsă, ne-am ciocnit iar cu albii. Atunci am fost rănit pentru prima dată. Rana era un fleac — glonţul străbătuse carnea braţului stîng, ceva mai sus de cot — dar Kostea n-a ştiut să mă bandajeze ca lumea, aşa că am pierdut mult sînge. Seara cînd, retrăgîndu-ne din faţa cavaleriei lui Barbovici, care ne atacase, ne-am întors la capul de pod de la Kahovka, am fost nevoit să mă duc la punctul sanitar. Kostea m-a însoţit.

Se înnopta. Pe la cîte o fereastră pîlpîiau, sfioase, luminiţe. O femeie mai în vîrstă şedea în poartă şi se uita la noi ; ţinea într-o mînă o găleată din care aburea laptele proaspăt.

— Te-au rănit, fiule ? mă întrebă ea.

— L-au rănit, maică — răspunse în locul meu Kostea.

— Nu vreţi puţin lapte ? ne îmbie gospodina.

Se înţelege că am primit ! O fată cu cozi bălaie bluză albă dădu fuga în casă şi ne aduse o cană de lut. Femeia o umplu cu lapte şi, cît timp am băut, nu-şi luă ochii de la mine.

— Da' maică-ta trăieşte ? mă descusu ea.

— Trăieşte...

— Şi-a pierdut minţile — ţinu s-o lămurească prietenul meu ; am plecat mai departe, auzind cum milostiva femeie bocea în urma noastră.

Mă năpădiră iarăşi amintirile : tata, mama, Floricica-soarelui... toată viaţa mea de odinioară, săracă în bucurii şi darnică în necazuri. Deodată, toate durerile pe care le îndurasem pînă atunci s-au strîns într-una singură, copleşitoare şi m-am simţit atît de abătut, încît am izbucnit în plîns. Mi-era ruşine că plîng în faţa lui Kostea şi mi-era ciudă pe el, din pricina asta, deşi îmi dădeam seama că lucrul acesta e absurd.Lîngă spitalul de campanie oprise o trăsură sanitară, din care fu coborît un mort. Unul din cei ce se aflau mai aproape lămuri în şoaptă că era comandantul de regiment Grudman, care avusese picioarele retezate de un obuz şi murise din pricina hemoragiei. Un medic ieşi din spital şi, fără a scoate o vorbă, cercetă încă o dată dacă pulsul noului adus nu mai bate, apoi făcu un semn. Grudman fu luat.

Mă bandajă chiar Sonia. Eu, unul, m-am mirat şi în acelaşi timp m-am bucurat, fiincă uitasem cu desăvîrşire că era şi ea pe aici, că, puteam s-o întîlnesc la spitalul de campanie. Cînd m-a văzut, s-a repezit la mine speriată :

— Danea ! Eşti rănit ?!

— Aş, fleac...

Am încercat să zîmbesc, dar cred că am rts cam strîmb.

Sonia tăie repede mîneca bluzei şi a cămăşii şi examină rana, care mai sîngera,

— Halal fleac ! bombăni ea, supărată. Aşa poţi să faci o cangrenă...

în timp ce mă bandaja, agitaţia din spital se mai potoli. Cei răniţi uşor au fost pansaţi şi apoi li se dădu drumul, cei mai grav răniţi fură trimişi la Kahovka. Un doctor trecut de prima tinereţe, cu bărbuţă căruntă, se aşeză la »masă şi începu să scrie ceva. Sonia ieşi să mă petreacă.

Am stat un pic împreună lîngă treptele de la intrare ; ferestrele luminate aşterneau pete galbene la picioarele noastre. Sonia, trasă la faţă de obo-

seală, părea că ascultă ceva ce eu nu puteam auzi.

— Ce visezi tu, Danea ? mă întrebă ea pe neaşteptate.

Nu i-am răspuns imediat. Visele mele erau un amestec de coşmaruri şi de imagini senine, liniştite, însorite, rămase din copilărie, în ele se împleteau naiv şi tot ce aveam mai scump, şi ceea ce mi se păruse mai înfricoşător.

— Cred că voi muri curînd, Danea — urmă încetişor Sonia, fără să aştepte răspunsul meu (mi s-a părut .că o văd zîmbind), Am avut un vis care...

În clipa aceea se ivi din întuneric Antantka, se gudură pe lîngă mine, o cercetă cu atenţie şi neîncredere pe Sonia, apoi se făcu iar nevăzută,

— Vorbeşti prostii! am spus eu.

— Se prea poate. Dar ştii ce-am visat ? Se făcea că eram la liceu, în oraşul nostru. Şedeam singură- singurică în clasă, numai eu şi cu profesorul nostru de geometrie „Haide"... Aşa-! poreclisem noi, fiindcă obişnuia să adauge mai după fiecare vorbă : „Haide, haide..." Cum îţi spun, „Haide" stătea la tablă, dar de fapt nu era tablă, ci un candelabru aurit, ca la biserică; avea^ vreo sută de lumînări subţiri,, de ceară, toate aprinse. Stăteam în faţa- candelabrului. iar „Haide" mă dojenea cu asprime: „Cum se poate, Kicighina, să nu fi în stare să pui nici o lumînare vertical ? Doar ţi-am explicat de o sută de ori ce este perpendiculara"... Şi deodată,s-a făcut că nu mai era „Haide", ci Serioja... Şi parcă a început să stingă o lumînare după alta. Le stingea şi se uita la mine, stingea şi iar se uita la mine.., Sonia tăcu şi oftă : Ce crezi că o fi însemnînd ?,

— Ştiu eu?!...

— N.ici eu nu ştiu.

Mai vorbirăm de una, de alta, apoi ne-am des-« părţit.

Prins în viitoarea luptelor fără sfîrşit, a ofensivelor şi retragerilor, nici n-am băgat de seamă că

venise toamna. La Liubimovka, unde regimentul nostru fusese trimis în refacere, unde ne aşteptau întăririle sosite din Siberia şi unde oamenii trebuia să se odihnească, să-şi mai tragă sufletul, am des- soperit-o într-o zi, pe neaşteptate : desprinzîndu-se din plopi, cădeau pieziş în ţărînă primele frunze îngălbenite. Trezit parcă dintr-un somn lung, am privit cu nedumerire în jurul meu, la dealurile ce se pierdeau în zare, la casele albe pitite în frunzişul de aramă al toamnei, la morile de vînt întunecate de pe colnice care-şi mişcau alene aripile late.
Regimentul nostru a plecat apoi din nou din Liubimovka, pe drumurile răsăritului.
în ziua aceea, cerul era din zori posomorit ; o ploaie măruntă cernea din cînd în cînd ; băltoace de apă luceau stinghere pe ogoarele de pe care recolta fusese aproape în întregime strînsă, prin po- rumbiştea îngălbenită, călcată în picioare. Vîntul rece, tăios, care se iscă deodată dinspre apus, smulgea din copaci frunzele ruginii şi mîna de-a rostogolul peste întinsul stepei cocoloaşe de scaieţi.
La cîţiva kilometri de Ciornaia Dolina am avut o ciocnire cu unităţile de ofiţeri ale lui Drozdov. Se încinse o luptă scurtă.

Nu-mi aduc aminte cum am fost despărţiţi de ai noştri în timpul acestei lupte. Ţin minte doar că ain alergat împreună cu Kostea pe un cîmp cu recolta încă nestrînsă, sărind rîpe şi pîraie, întorcîndu-ne din cînd în cînd ca să tragem cîte un foc.Cînd i-am lăsat în urmă pe albi, m-am trîntit pe pămîntul ud, cu faţa în jos, şi am rămas multă vreme aşa. Tulpinile de floarea-soarelui foşneau în bătaia vîntului, ploaia cernea fără încetare. Eram speriat, dar mai mult amărît. Eu care visasem vrednice fapte de armé, acte eroice în lupta cu duşmanii revoluţiei, eu care credeam că voi şti să privesc moartea în faţă, cînd se ivise primejdia adevărată, fugisem ca un laş, uitînd de toate ca să-mi scap pielea. Bine cel puţin că nu aruncasem puşca...

După ce mi-am venit în fire, m-am ridicat şi am privit în jur. în locul de unde fugisem se înălţa o vîlvătaie : ardea o moară de vînt. Morile în fl'ă-' cări ne-au însoţit de altfel în toată campania din toamna aceea. Fumul negru se tîra peste ogoarele mohorîte, bătute de ploaie.

Ne-am adunat pînă la urmă treisprezece oameni, printre care Kostea şi cu Van — pesemne că ceilalţi ' fuseseră ucişi.

Toată ziua am mers spre apus, ştiind că dincolo de pîcla ce se ridica din rîpe trebuie să fie capul de pod de la Kahovka. Cîteodată porneam tîrîş de-a dreptul peste cîmp, căci pe drum treceau mereu călăreţi în mantale negre. Ne aflam în inima dispozitivului inamic. Undeva, spre sud, bubuia înfundat tunul.

Cînd s-a întunecat, am dat de-o şură veche, lăsată într-o rînă, iar lîngă ea, un puţ ; am aplecat ciutura ferecată în cercuri de fier, care cobora şi cobora, izbindu-se de toţi pereţii, de credeam că n-o să mai ajungă niciodată pînă la apă ; în sfîrşit, ne-am potolit setea şi parcă ne-a mai venit inima la loc. O luminiţă pîlpîi pe aproape, şi în- acelaşi timp am auzit paşi şi o tuse bătrînească : venea

cineva la fîntînă, luminîndu-şi calea cu un felinar cu gaz, a cărui flăcăruie dănţuia în colivia-i fără. sticlă. O mînă uriaşă, vînoasă apăru din întuneric, ţinînd felinarul.. Cînd ajunse la doi paşi de fîntînă, omul cu felinarul se opri. ..

— Cine-i acolo ? întrebă o voce tremurătoare de bătrin.

— Oameni buni, moşule.

— Ce fel de oameni buni ?

Nu i-am răspuns. Bătrînul tăcu şi el îndelung, apoi glăsui:

— În numele lui Cristos, băieţi... Îi am pe nepoţei la mine... Dacă dau ceilalţi peste voi, îi omoară şi pe ei... Plecaţi, pentru numele lui Dumnezeu... Ei sînt la Matveevka...

— Cine ?

— Ai lui Kicighin, un detaşament de-al tătucului Mahno.

Am pornit. Dar nu ne-am îndepărtat prea mult — poate o sută sau două de metri, pînă la aria cu şire de paie de anul trecut — căci, istoviţi de tot, ne-am hotărît totuşi să înnoptăm acolo.

Van rămase de pază, Kostea şi cu mine făcurăm o adîncitură într-o şiră, unde era cald şi uscat, şi ne culcarăm lipiţi unul de altul. La picioare se întinse Antantka.

— Ce dandana! oftă Kostea cînd ne mai dezmorţirăm niţel trupurile pătrunse de frig. Crezi c-o să izbutim s-ajungem la ai noştri ?

Eu însă n-aveam chef de vorbă, prea greu mi-era sufletul. Am adormit curînd.

Lucru curios, în virtutea nu ştiu cărei legi a contrastelor, am avut numai vise frumoase, vesele. Am visat-o pe Floricica-soarelui şi pe mama, care făcea numai bunătăţi — vărzări, piroşti cu carne — şi-i spunea istorioare hazlii surioarei mele.

Cînd au răsunat împuşcăturile, am sărit ca muşcaţi din şiră, dar era prea tîrziu. O mitralieră ţăcănea furios. Van Di-sian scoase un răcnet înfricoşător, de moarte; cineva înjură cumplit, şi glasul mi se păru tare cunoscut. Geamurile de

prin cătun, luminate de fulgerele împuşcăturilor, scăpărau alarmant, rău prevestitor.

Cinci dintre noi au fost măcelăriţi, iar cei cîţiva care am scăpat cu viaţă am fost duşi de oamenii lui Mahno în curtea cu fîntîna.Mijeau zorile. La răsărit, cerul era curat ca cristalul. Ziua făgăduia să fie senină. Stăteam în mijlocul curţii, păziţi de cîţiva din oamenii lui Mahno, în timp ce alţi vreo douăzeci scormoneau cu săbiile prin şirele de paie. Un bărbos cu dinţii albi, rînjiţi, şi cu pantaloni căzăceşti cu lampasuri roşii arunca grenade prin gura căscată a pivniţei, înjurînd de mama focului. După colţul casei aşteptau nişte ¿răsuriei cu tăbliile pictate şi un pîlc de cai înşeuaţi.

Rămăsesem opt oameni : Kostea, eu şi alţi şase, al căror nume nu mi-l mai amintesc. Stăteam şi îmi aşteptam, moartea. Vedeam ciudat de limpede cum se scurg picături de sînge de pe tăişul săbiei unui cazac din dreapta mea. îngroziţi, ghemuiţi lîngă pridvor, îşi aşteptau soarta stăpînii casei: bătrînul cel cărunt, o băbuţă oacheşă şi doi băieţaşi de vreo şase-opt ani, în cămăşuţe lungi ţesiite din pînză de casă.

Ghionturi zdravene ne siliră să ne aliniem: venea căpetenia bandei. îmbrăcat pompos ca un personaj de operetă, cu şalvari roşii, tunică ungurească plină de fireturi de argint şi cu un cap de mort cusut pe mîneca dreaptă, se îndrepta spre noi — abia am izbutit să mă stăpînesc şi să nu scot un strigăt de uimire — Anisim Kicighin în persoană! Slăbise mult, soarele ii arsese faţa, ochii holbaţi, injectaţi sticleau flămînzi.'

Băieţaşul cel mic începu să smiorcăie. Anisim se întoarse şi porni spre prispă. Se opri în faţa bătrînului, care tremura atît de tare, încît vedeam de departe cum îi dîrdîie picioarele.

— Jidan ? îl întrebă Anisim.

— Nu... Cum să fiu jidan ? Doar vede şi luminăţia voastră...

— Pravoslavnic ?

— Pravoslavnic.:.

— Dar tu, fecior de căţea, nu cunoşti ordinul meu ca nici un pravoslavnic' să nu adăpostească jidani şi comunişti ?

— Păi ei singuri...

— Singuri! Dar tu unde ai fost ? Şi făcîndu-şi vînt, Anisim îl lovi cu cravaşa pieziş peste faţă ; o dungă roşie ca focul se aprinse pe obrajii livizi ai bătrînului, care însă nu ţipă, ci doar icni jalnic şi începu să se îndoaie încet în jos.

Anisim se întoarse spre noi şi trecu de-a lungul rîndului, examinîndu-ne încruntat. Am simţit că mi se strînge inima : mă va recunoaşte sau nu ? Mă cercetă însă cîteva clipe şi îşi întoarse apoi privirea nepăsător. Probabil că nu mai semănăm de loc cu băieţandrul care venea cîndva la magazinul Kici- ghinilor, să cumpere pîine şi sare.

— De ce trădaţi patria, mişeilor ? zbieră Anisim, schimonosit de furie.

Nu răspunse nimeni.

— Tăceţi ? Să iasă în faţă jidanii şi comuniştii.

Nici nu clintirăm.

— Dacă ies de bunăvoie — urmă Anisim — îi las în viaţă pe ceilalţi. El ridică mîna : pe două de- gete sclipeau inele masive de aur.

Ceva îmi dădea ghes să fac acest ultim pas al vieţii mele, să ies din front şi să-i arunc în obraz ticălosului că sînt comunist, cu toate că pe atunci încă nu eram, dar o forţă de neînvins mă ţintuia pe loc.

Nu mişcă nimeni. Atunci, Anisim înfipse cravaşa în pieptul lui Kostea :

— Ieşi tu ! Kostea, alb ca varul, părăsi rîndul. Mucosule, îmi pari cel mai necopt din banda asta - - spuse Anisim. Nu cumva ţi s-a urît cu viaţa ? Dar ai dormit tu măcar o dată cu o muiere ? Ai ? Vei muri fără să ştii ce-i aia... Buzele lui Kostea tresăriră, rostiră ceva, însă n-am desluşit ce anume. Ia spune tu care-i comunist ? îl îmbie Kicighin, mai blînd. Care ? Dacă spui, te iau ordonanţă. O să ai şi muieri, şi rachiu, şi tot ce vrei. Hai, spune ! Kostea tăcea. Vedeam cum îi

tremură spinarea şi braţele. Taci ? mîrîi Kicighin, ameninţător. N-ai decît, dobitocule ! Cu tine o să începem.
Făcu semn cu cravaşa şi cîţiva oameni se năpustiră asupra lui Kostea. Dar în aceeaşi clipă sări
Antantka, urlînd fioros ; îşi înfipse colţii în mîna unuia din cei ce-l în'şfacasera pe Kostea. Atacul fu atît de neaşteptat, încît călăii se zăpăciră. Unul o lovi pe Antantka, altul încercă s-o gonească, dar cîinele se repezea cu furie cînd la unul, cînd la altul.
Abia atunci am băgat de seamă că Anisim era beat. Stătea şi se uita la cîine rînjind stupid, d,a parcă furia animalului i-ar fi făcut plăcere, amirttindu-i de cine ştie ce întîmplare îndepărtâtă, ştearsă, însă dragă inimii lui. Şi cînd un om din. detaşamentul lui irişfăcă animalul de gît şi trase sabia din teacă, Anisim porunci aspru :
— Pei'.rionok ! Dă-i pace ! Făcu apoi cîţiva paşi clătinîndu-se şi se aşeză pe adăpătoarea fîntînii. Sa uită de acolo multă vreme cu ochii lui injectaţi, al căror alb strălucea ca porţelanul, cînd la noi, cînd la Antantka, ghemuită iarăşi la picioarele lui Kostea. Năpîrci'! zise în sfîrşit Anisim şi se ridică. Toţi sînteţi nişte năpîrci... (îmi părea că-i gata-gata să izbucnească în plîns.) Puteţi să-i mulţumiţi potăii voastre ! Eu, unul, m-am plictisit să vă tot spînzur. Las' să vă mai omoare şi tătucul. *

Peste cîteva minute, minaţi cu lovituri de bici, am pornit pe drumul pustiu : făgaşele pline cu apă de pe urma ploii străluceau ca nişte şine ce se pierdeau în zare.Căzusem pradă unei mute desperări. Păşeam în urma lui Koştea, abia mişcîndu-mi picioarele, fără a da atenţie băltoacelor şi gropilor, fără a simţi loviturile pe care ni le împărţeau oamenii din escortă. După o vreme ne mai slăbiră, rămaseră în urma noastră ca s-o fugărească pe Antantka, care urmărea. abătută, eu coada între picioare, convoiul. Cazacii fugăriră eîinele cu schimbul, biciuindu-şi caii şi încercînd să-l spintece eu săbiile; îl luară şi la ochi de eîteva ori, dar eîinele scăpă şi de gloanţe, şi de sabie, de parcă ar fi fost fermecat: fugea la marginea drumului, stătea puţin acolo, apoi alerga iarăşi după noi, chelălăind.

. Ziua era, aşa cum se vestise, limpede şi senină, soarele răsărit la marginea stepei strălucea şi ardea ea vara. Departe de drum albeau casele unor sate, ici-colo din hornuri se înălţau trîmbe de fum : oa menii îşi făceau de mîncare. Poate că în case mugeau viţei nou-născuţi, plîngeau copii, iar noi treceam pe lîngă toate aceste semne ale vieţii, chinuiţi cu toţii de aceeaşi întrebare : „Oare ne trăirn ultimele clipe ? Oare mîine soarele nu va mai răsări şi pentru noi ?"

Ne escortau acum numai doi cazaci; ceilalţi bandiţi o luaseră înainte împreună cu Anisim. Cazacii mergeau călare în spatele nostru, fumînd, rîzînd şi înjurîndu-l de mama focului pe un oarecare Fedka, vinovat de cumplita faptă de a fi spart în ajun o damigeană plină cu rachiu.

Mergeam, mergeam mereu, şi prin faţa ochilor se perinda întreaga-mi viaţă, cu visurile şi speranţele mele Ma> stapmea» nw gind :. .JI greazme sa mm îocmai acum.. m; a&unuli victomeii depline a> r.ewlui- ţiei,.. Sa^mi; închei tSoBmai acum- şi unea. far a« glose, seurta-mr

viaţa;:, mumiii dm, eei di'agi-, sa- na afia; nimodatâ cum; ama; muntr...

Du* **Girrd** în. **cînd** sCccsusam **pe/ de? latura* cîte ® privire, în> cautai'eas ^eoumxf posibilitate de.- a; fugi; Dar- de jjuh împrejur.. eiifc; vedeai, cu. ochir. numai; cmip> dfesehis unde: ii.-aiv.eai; ciansi sa;, te. ascunzi! oricine, ar. ii. îriceEeat; sa fuga., uis aiteva cupe ar m fost uel am meut.**

Supa vreo. două, ceasuri* am ajuns mtc-un sat. UlJtelw gemeau; de ealsEetfc,. dis scddaţi; carae **hoinasEeaii;** iura. rost. Agmoage căi mi era gard', de oace sa mi; fi iest priponiţi cai gata mşeuati. Femeii înspanmn- tate se uitau?/ la noi. de dupa rerestre împodobite cu mascate sau begonii. Piaţa de lîngă bisericuţa de cărămidă roşie; cu, ferestre mici. înguste,, era plina de taeeanc&. Doi cazaci, rîzind şi injurind. trageau de funie ® vaca balţata.. car©; presimţind probabil ce-o asteapta. se opintea: îofiguneh m pamant; capui cur csamne.- scurte. Ulii alb cazac an îmboldea- die la spase- cui sabia. Uşa de fier a bisericii era larg deschisa şi ausseams slugm- du-se un orohod. Aur fost duşii la-, un. hambaar mare lîragat o moara, de vint. Hambaoul avea 0: portita» scund»,, ca dfe puşcărie.. ferecata cui usc. lacat unaaş. Einga partita hambarului şetfea. pe- o. veche piatra de moara; un cazac parmntiu la faţa. ronţaind nepăsător seminţe: :. tot locul din iurul lui era, plin de cop. Ceva mai încolo zaceau doua cadavre : unul mtr-o manta prăpădită. celalalt, avea pe el doar o eamaşa. care. fusese circdva alba. iar acum: devenise cenuşie: amândoi erau desculţi. Mai la o oarte se aţinea, un: dulău, negru, costeliv şi jigărit, care ne: urmarea: cu ochi flămânzi.

Paznicul descuie lacătul şi am. fost vîrîţi în; hambar: Muîîtaii era întuneric, mirosea à grîne mn-

cede şi â şobolani. Am intrat îiripiedicîndă-ne de' pragul înalt şi împingîndu-n'e unii pe alţii.'
Cînd portiţa se închise, întunericul fu deplin. Numai jos, chiar lîngă prag, pe podeaua de lemn stricată, se aşternea o pată mică de lumină: sub por- ■ tiţă era o gaură pentru pisici.
. .
.
M-am aşezat jos, cu spatele lipit de bîrnele pere-; telui. Am pipăit în jur şi am descoperit alături de mine o lopată lată de lemn şi o mătură.
Auzeam răsuflări grele, şuierătoare prin diferita cotloane ale hambarului. Abia cînd m-am obişnuit cu întunericul, am desluşit de-a lungul pereţilor cî- teva siluete. Prin urmare, mai erau şi alţii aici.
— De unde veniţi, băieţi ? ionfăi din întuneric un glas răguşit.
Dar cum nimeni n-avea chef de vorbă, trecu un. timp pînă să i se răspundă :
— Din Kahovka.
— Ostasi roşii, care va să zică.
— Da.
— Vai şi amar de voi ! Au înnebunit de tot, bestiile, spînzură de-ai voştri şi de-ar noştri plin toate satele, în pieţe. Ca să bage spaima în oameni, care va să zică.
Lucrul acesta îl ştiam şi noi prea bine.
— Dar dumneata, moşule, de unde vii? întrebă Kostea, după o nouă tăcere apăsătoare.
— Nu-s chiar moş — răspunse fonfăitul. Ieri mi-au scos toţi dinţii şi am ajuns moşneag. Sini chiar de aici din sat — adăugă necunoscutul după altă pauză.
— Cine a ocupat satul ?
— Parcă poţi ştii ce hram poartă ? ! De-o săptă- mînă avem aici banda unui tătuc. Pe urmă au venit şi cavaleriştii generalului Barbovici.
Se lăsă iar tăcere.
— Da' dumitale de ce... ţi-au scos dinţii? am întrebat eu. • • . . .,,;..

— Păi, cum să-ţi spun.,. — începu necunoscutul,^ dar se întrerupse şi am auzit cum îşi umezea' buzele. Vezi dumneata... piciorul meu (bătu în duşumele şi mi-am dat seama că lovea cu un picior de lemn) pentru tătucul ţar l-am lăsat tocmai pe lîngă Pinsk. De atunci am scăpat de armată... invalid, care va să zică. Şi am dus-o aşa... Eh, să fi avut picior, ce le-aş mai fi tăiat eu gîtul la bandiţi ! Dar aşa...

Afară se auzea dangătul rar şi monoton al clopotului de îngropăciune. Pesemne că răposatul prohodit în biserică pornise pe ultimul său drum.

— Pe cine or fi îngropînd ? întrebă unul dintre ai noştri.

— îl îngroapă pe ăla pentru care eu şi nevastămea o să fim spînzuraţi mîine în piaţă. Şi necunoscutul oftă din nou. Iaca ce s-a întîmplat... Nevastă- mea, Xiuşa, i-a căzut cu tronc unui colonel de-al lor, naiba ştie cum îl chema... A văzut-o la fîntînă şi a făcut ce-a făcut de-a fost încartiruit la noi. Puteam eu să-l opresc ? într-o zi văd că mă trimite 3a statul lor major să duc un bileţel. M-am dus. Iar ticălosul, în vremea asta, a început să se dea 3a ea. Mi-am isprăvit repede treaba şi, cînd m-am întors, l-am găsit în tindă cu femeia mea : încerca s-o ia cu asalt ! Cînd m-a văzut, a slobozit-o şi s-a răţoit : „Ce mi te vîri printre picioare, cîine şchiop ? Ţi s-a făcut de spînzurătoare ?" Iar eu de colo : „Oi fi eu şchiop de un picior, dar sufletul tău ticălos, cu epoleţi de aur, şchioapătă de toate patru copitele". A scos pistolul şi s-a repezit la mine. Xiuşa avea tocmai pe cuptor ceaunul cu ciorbă fierbinte. A luat ceaunul şi i l-a turnat pe la spate în cap. Să-l fi auzit cum urla ca un porc înjunghiat... I-am mai ars şi eu o bleandă drept la lingurea şi, fiindcă am pumn greu — că eu îs fierar — l-am trimis de-a dreptul la Dumnezeu în ceruri. Ca un făcut,

tocmai atunci pică aghiotantul ăluia...
Povestitorul oftă iar şi scuipă cu năduf : De Xiuşa mi-e ce mi-e, că are plod... prnmil: de <şapte am Jie-am »hisft. 'dssr jtafi n-am awiit. şi-acum. eh... TaciaţEata im mm. ascultmâ alvngBtul prelung de îngropăciune

— E aici ? am întrebai eu. ser utind întunericul.

— IsTu. Au mehis-o un alt ¿hambar. .iLas' ca o fia va intilniţi voi mnne în piaţa ·, mi-au zis. Numai os nu şi-ar tace poftele cu ea pin la urma. Eh, ue-as izbuti sa scap de-ajci!... Fierarul se Tidica şi porni ae-a lungul pereţilor, bocanrrrd cu pictorul lui o.c lemn. ¡pipăind birmele. Apm *se* lasa paguhaş :şi .¿¡2 aşeza lunga sune. Uh — jfemu el — uite. -sirnc ca ma arde aici în piept !... Ei, flacaule. ian isxsmseste .şi Au ceva...

Ce-as fi puiui eu sa-i îsionsesc r Seaeam gne- muit şi ascultam ;cu inima stnnsa ce se petrecea a n 1 a Tiu p rtea cred m vai ,îi tns. T-refeuia .sa-om -vina de uncteva salvarea.

N a p a n e u Kos a n m n ku> och M aaom pe ¡podea. aproape iara sa ^schimbam o w ba zdrdhit d am^r ne Intr col neva se ruga, rep&trad .afm.tr-ama ...Maica Precista":: undeva pe aprobe .scheuma Aaataraka.

£>ar mei unui dintre prizonierat din .hambar n-av.ea .sa fie ucis. Spre sfârşitul nopin rasunara la •marginea de miazanoaDxe a satului focuri de puşca Şi de miti'ahera. apca tropoiul unei mulţimi de cai. trigate nr le Tir um a le noast e de ca ale aie-ş c o d m ptre trd Alb prins de pa mea, aia rapt-o la fuga fără a mai apuca -sa ne emoa -e Tot p ai face fost dea foc ham-feirolui şi de tî {fost braţele vm ase e f e -irairuliai. mai arnait \ca -sigiscr ¡ca am ii ass de w : sa-a n minctoua n mile gaur ktsa pe t o n-pa a d e o şi şi di t o sm t ra a Tirpt «o pnite >drai :sciraduTa amarginasa. sar ¡resftul a fost peratru *el iracaTie.-San d afa a d n hamba î e

an.d al t o i p dor şanţ c-şon±ic stngind me eu ca miin le p În e 3a gura : — Xiuşa ! Xiuşa ! !

Şi mi s-a părut că de undeva de departe i-a răspuns un strigăt de femeie, mai curînd un geamăt.

în lupta aceea au căzut prizonieri vreo douăzeci de albi şi, în zori, cînd au fost duşi prin sat, m-am uitat bine de tot, cu ură, la feţele lor schimonosite de spaimă. Dar, vai, Anisim nu se afla printre cei douăzeci

!Noaptea era rece, întunecoasă. Vîntul batca dinspre apus în rafale puternice, tăioase, spulberînd zăpada prăfuită. Nori zburliţi, ca nişte zdrenţe ude, goneau jos de tot peste cîmpie.

Kostea şi cu mine eram tot împreună. Pînă acum scăpasem, dar ne număram printre cei puţini: din

cei ce călătoriseră în vagonul de marfă care ne-k-dusese la Apostolovo mulţi odihneau în morminte săpate în pripă pe cîmpiile Ucrainei. De cîte ori ne retrăgeam la cs.pul de pod de la Kahovîta, regimentul nostru intra în refacere, primind întăriri — contigente din Tuia, Iaroslavl, Petrograd, Moscova. De multe ori însă nici n-apucam să ne cunoaştem bine, atît de repede eram aruncaţi în luptă la o nouă ofensivă ; pe cîţi dintre proaspeţii noştri tovarăşi nu i-am lăsat pe cîmp, neîngropaU.

În noaptea aceea eram în fundul tranşeei patru inşi, vîrîţi unul într-altul ca să ne încălzim.
Deodată, un zgomot neobişnuit răzbătu prin şuieratul vîntu- lui, crescînd din ce în ce, umplînd toată stepa : era un huruit metalic, de parcă un monstru fabulos cu trupul de oţel s-ar fi tîrît pe cîmp, zgîriindu-l, fă- rîmîndu-l.
Am sărit în picioare şi am pus mîna pe armă, aşteptînd cu încordare.
De undeva din întuneric Slepakov ne-a strigat:
— Tancurile! Pregătiţi grenadele!
Zgomotul devenea tot mai puternic. Pămînţul vuia şi tremura, transraiţînd mîinilor şi, trupului nostru vibraţia ; - ochii, de atîta cît scrutasem bezpa nopţii viforoase, începuseră a ne lăcrima.
În adîncul dispozitivului nostru de apărare bubui greu un tun. Obuzele trecură şuierînd pe deasupra noastră. La lumina primelor explozii am văzut silueta neagră a unui tanc îndreptîndu-se către tranşeea noastră. Din namila întunecată ţîşneau dîre ascuţite de foc, ca limbile unui şarpe.
Am auzit pe cineva strigînd :
— Cristoase ! Asta ne face piftie pe toţi deodată !
Slepakov alergă pe parapetul tranşeei, sări înăuntru şi, cu toată larma împuşcăturilor, l-am auzit în- jurînd.
Un obuz căzut sub parapet mă sili să mă aplec şi să mă lipesc de peretele îngheţat al tranşeei.
Cînd m-am ridicat din nou, am văzut mai multe

tancuri, luminate de un reflector care se aprinsese la vreo jumătate de kilometru depărtare, cum rupeau barajul de sîrmă ghimpată.
Artileria noastră deschise foc susţinut. Între tancuri ţîşneau conurile negre, răsturnate ale exploziilor, flăcările sfîşiau bezna. Un tanc, nimerit în plin, săltă în văzduh, apoi se prăbuşi, înfigîndu-şi botul de fier în pămîntul răscolit. Altul se rostogoli în groapa acoperită cu stuf ce-o săpasem spre a ne servi drept baie. îndărătul liniei a doua de tranşee, un şopron, nimerit de un obuz, se aprinse.
Kostea căzu rănit în timp ce ne retrăgeam dincolo de linia a doua. Un obuz a explodat chiar lîngă el. Antantka, cea dintîi, a sărit în aer, nefiresc de sus, s-a răsucit şi a căzut bufnind înfundat, apoi a căzut şi Kostea.
M-am repezit la el şi l-am întors cu faţa în sus. Leşinase ; din mînecă se prelingea pe degetele mele sînge.
— Kostea ! Kostea !
Nu mi-a răspuns. Sîngele curgea şiroaie. Am încercat să-l ridic şi să-l câr mai departe, dar era greu ca plumbul. Mi-am scos mantaua,

am aşter- nut-o jos şi l-am împins pe Kostea de-a rostogolul pe ea, pe urmă, apucînd mantaua de pulpane, am început să-l tîrăsc pe pămîntul îngheţat

.Zgomotul luptei se potolise! „Atacul a eşuat", mi-am zis. Focul mistuia ultimele resturi ale şopronului. întunericul se adîncea clipă cu clipă, umbra urca din stepă către locul luminat de ultimele flăcări.

Puterile mă părăsiseră cînd, la marginea satului, am zărit alergînd sanitari, cu tărgi însîngerate ; am recunoscut-o îndată pe Sonia, cu toate că purta uu cojoc de oaie alb, în care nu o mai văzusem, şi căciulă de iepure.

— Sonia !

Se opri şi, cînd mă recunoscu, se apropie în fugă de mine. Văzînd ce aduc, ţipă înăbuşit:

— Serioja ?! El e ?

— Nu.

— Doamne ! Credeam... îngenunche lîngă Kostea şi-l pipăi iute, dar şi cu precauţie. Eu mi-am şters sudoarea de pe frunte. Sonia se ridică şi făcu semn brancardierilor : Duceţi-vă. Eu rămîn.

Umbrele brancardierilor se mistuiră în întuneric.

— Trăieşte ? am întrebat eu. ~

— Da. Ajută-mă ! Ce stai ca mortu' ? !

Descheie cămaşa lui Kostea şi rupse o faşă cu dinţii, apoi, oftînd uşurată, se ridică :

Deocamdată atît. Trebuie transportat repede. Hai!

Il săltă în sus, îl apucarăm bine, ea dintr-o parte, eu din cealaltă, şi pornirăm.

Dar în aceeaşi clipă auzirăm din nou în spatele nostru, în bezna rece, tancurile. Artileria prinse iar să tragă. Un avion inamic, venind dinspre cătunul Terna, trecu peste noi în zbor razant Obosiţi, ne oprirăm.

— Ce facem ?. strigă Sonia. Ah, ce proastă am fost că am spus brancardierilor să plece. O să moară...

Şi aplecîndu-se din nou asupra rănitului, îl ridică. Cătunul Terna era în flăcări; limbi stacojii dănţuiau deasupra lui, snopi de scîntei zburau spre cer. Il căram pe Kostea, oprindu-ne mereu şi uitîndu-ne înapoi; picioarele lui se tîrau pe pămînt. Şi zgomotul tancurilor se auzea tot mai aproape.

Cînd, după cîteva secunde, am întors iar capul, am văzut un tanc venind drept spre noi, iar ceva rnai la o parte, pe drumul ce ducea spre locurile de trecere peste Nipru, goneau alte două. L-am lăsat pe Kostea jos şi ne-am oprit împietriţi. Tancul înainta scuipînd fum şi foc în toate părţile, pămîntul ţîşnea în două evantaie sub şenile. Tancul încetă să tragă, dar se apropia mereu de noi. Era atît de înfricoşător, încît şi astăzi, cînd îl văd în vis, inima îmi îngheaţă.

— Fugi ! i-am strigat Soniei şi am dat eu cel dintîi exemplul. Ea se repezi în direcţie opusă şi, cînd am întors capul, am observat că tancul se luase după ea Sonia înlemni. Proasto, ce stai ? Fugi ! am urlat eu. deşi îmi dădeam seama că nu mă poate auzi.

Cînd tancul ajunse la cîţiva metri de ea, Sonia ţipă deodată atît de tare, încît strigătul ei ascuţit acoperi o clipă zgomotul luptei. Apucîndu-se cu ambele mîini de pîntece, ea căzu în genunchi. Tancul venea mereu spre ea ; la lumina flăcărilor puteam desluşi scris cu alb pe blindajul lui : „Pentru sfînta Rusie". Am închis ochii. Nu puteam să văd cum o va strivi pe Sonia. Dar pămîntul se zgudui şi am auzit un scrîşnet. Am deschis ochii şi am văzut tancul învîrtindu-se turbat ca o fiară rănită, pe o singură şenilă. Ai noştri alergau spre el.

Am dat şi eu fuga la Sonia, care zăcea acum întinsă, cu picioarele larg desfăcute. Fusta îi era plină de sînge.

— Danea — şopti ea — caută-l pe Serioja.

— Eşti rănită ?

— Nu... mititelul...

În clipa aceea n-am priceput ce vrea să spună. Am alergat după brancardieri, ca să-i transportăm pe Kostea şi pe Sonia la spitalul de campanie. Nădăjduiam că mai pot fi salvaţi.în ziua cînd a murit Sonia, în piaţa bisericii din Bplşaia Kahovka avea loc o paradă în cinstea reprezentanţilor fabricilor din Moscova care patronau divizia noastră Vîntul sufla la fel de aprig ca în noaptea luptei, încovoind şi frîngînd crengile golaşe ale copacilor din curtea bisericii, şfichiuind cu mă- zăriche feţele şi mîinile. Stăteam nemişcat în front şi ascultam pe cei ce vorbeau despre revoluţie, despre datoria pe care o aveam faţă de ea, despre burghezia internaţională, dar în faţa ochilor mei, acoperind totul, se înălţau două chipuri încremenite : al lui Kostea şi al Soniei.

Prin faţa frontului a fost purtat steagul adus de muncitorii din Moscova. Pe catifeaua roşie scria cu litere de argint : „Să-l nimicim pe Vranghel !" Au trecut apoi două tancuri englezeşti „Ricardo", capturate în ultima luptă ; inscripţiile „Pentru sfînta Rusie" fuseseră şterse, şi peste pata verde de vopsea proaspătă scria : „Hai la lupta cea mare !" şi „Proletarul moscovit".

După miting m-am dus cu Vandîşev la spital, la Kostea şi la Sonia. Zăceau în casa unde înnoptasem cu două luni în urmă, acolo unde trăgea să moară băirînul cu barbă căruntă şi unde se ridicase pentru prima oară pe picioruşele-i subţiri viţelul abia fătat.

Pe jos fuseseră aşternute paie şi pe ele zăceau, claie peste grămadă, răniţii. Bătrînul cu barbă albă nu murise, şedea la masă, lîngă cuptor, şi mînca supă de linte dintr-o gamelă soldăţească, lingînd lingura după fiecare înghiţitură.

Kostea încă nu-şi venise în simţiri, nu m-a recunoscut. Am stat o vreme lîngă el, uitîndu-mă la chipul drag, crispat de durere.

În buzunarul de la piept al bluzei, care zăcea la picioarele lui, am găsit o scrisoare. Am tras-o afară, am citit-o şi am luat-o Iată ce scria în ea :

„Dragă mamă şi lolcika,

Sînt viu şi sănătos. Curînd îi vom alunga pe toţi duşmanii, am să mă întorc acasă, o să fim iar împreună şi o să avem de toate : şi pîine, şi zahăr, şi o rochie nouă pentru tine, Iolka. Tu, surioară drăgă. ia aminte la ce-ţi spune mama şi ascult-o Cînd mă întorc, îţi dăruiesc o stea de ostaş roşu..."

Scrisoarea nu era terminată. Mi-am propus totuşi s-o expediez la Anjero-Sudjensk. împreună cu Van- dîşev am trecut apoi într-o cămăruţă, unde, despărţită de ceilalţi răniţi, zăcea Sonia. Un pat de lemn lat — în care cine ştie cîţi se născuseră şi muriseră pînă atunci — o pernă cu faţă colorată, pe care se răsfirau, aurii în bătaia soarelui, cozile Soniei... O candelă în colţ şi, deasupra ei, Maica Domnului ui- tîndu-se în jos, la Sonia, cu ochi imenşi, trişti...

Cînd am intrat, Sonia se ridică puţin în aşternut ; buzele, obrajii i se crispau de durere. Era însă bucuroasă

— Seriojenka!... Apoi, privindu-mă cu coada ochiului înroşit: Spune-i să iasă...

Vandîşev se uită la mine. Am ieşit. M-am aşezat pe prispă. în piaţă mai era zarvă, deşi mitingul se terminase. Cînta fanfara. Inima mi-era grea : Kostea nu mă recunoscuse, Sonia îmi spusese să plec... nici nu bănuia probabil că în ultimul timp trăiam cu zîmbetul ei drag în inimă, că o visam noaptea, că glasul ei mă însoţea pretutindeni...

Nu ştiu cît am stat aşa. La un moment dat ieşi din cameră Vandîşev, se lăsă greoi lîngă mine, cu mîinile pe genunchi, şi, începînd să-şi toarne fire de tutun ca să-şi răsucească o ţigară, îmi spuse :

— Du-te. Te cheamă.

Am intrat şi m-am apropiat de patul Soniei. Ea îmi atinse mina cu degetele-i fierbinţi. Tăcu îndelung, privindu-mă parcă de departe. Tăceam şi

eu, simţind cum mă îneacă lacrimile. în sfîrşit mă întrebă :

— Ai să te duci acolo ?

— Unde?

— Acolo, în oraşul nostru.

— Nu ştiu.

— Du-te. Numai tatii să nu-i spui. Să creadă că trăiesc.

— Stăteam în picioare lîngă pat şi. mă uitam la chipul ei drag, palid, luminat de soarele lui octombrie, care-şi strecura razele pe fereastră, la inelele de aramă ale cozilor. Intră stăpîna casei şi se opri în uşă, ştergîndu-şi în tăcere lacrimile.N-am nevoie de nimic, tuşă Garpina — spuse Sonia. După ce femeia ieşi, reluă : Stai jos, Danea ! M-am aşezat ascultător pe scăunelul de lîngă pat. Îmi închipuiam... că o să se termine războiul, că o să fiu împreună cu Serioja şi o să avem un băieţaş sau o fetiţă... şi cînd colo, n-o să mai fie... Stau şi mă gîndesc şi mă tot întreb : adevărat să fie ? Uite, acum, cîte nu-s în mintea mea, inima-mi geme, nici nu găsesc cuvinte potrivite... şi deodată nu va mai fi nimic ? Nici durere, nici gînduri ? Se ridică, zvîc- nind, în capul oaselor şi se uită ţintă la mine, cu ochii ei mari, strălucind ciudat : Nu va mai fi nimic? Cum se poate ? Unde o să piară tot ce-i în mine ? Doar nu-s ca luminarea : să sufli în ea şi s-o stingi... Nu-i aşa ? Tu crezi că se poate ? Cu siguranţă că nu... îţi aminteşti de visul pe care ţi l-am povestit ? Se întrerupse ; deodată lacrimi mari şi limpezi ca mărgelele de sticlă se rostogoliră pe obrajii ei ca alabastrul ; buzele i se crispară, un fior o străbătu : Vreau să trăiesc! Ah, Doamne, cît-aş vrea să trăiesc ! Danea... mi-e teamă. Cum închid ochii, văd tancul năpustindu-se asupra mea şi nu pot să fug, nu pot să-mi dezlipesc picioarele de pămînt. Şi tancul vine tot mai aproape, tot mai aproape... Tăcu din nou, obosită, şi închise ochii. Tăceam şi eu, ne- ştiind cum s-o alin. În liniştea adîncă auzeam desluşit cum picură prin

apropiere apa de pe un pervaz. Sonia deschise ochii şi schiţă un zîmbet : Auzi ? Uite aşa, picătură cu picătură, se scurge şi viaţa mea... îmi venea să izbucnesc în hohote, dar m^am silit, dimpotrivă, să par bine dispus şi încrezător.

— Mare fricoasă mai eşti! m-am prefăcut eu că o iau în rîs. Ce ţi-a venit ? Unde-ai văzut tu murind oameni atît de tineri şi voinici ca tine ? !

Sonia mă privea ţintă, încercînd să ghicească dacă spun ceea ce gîndesc sau vreau numai s-o îmbărbătez. Totuşi se însenină, obrajii i se mai îmbujorară.

— Crezi într-adevăr ce spui ? mă întrebă ea în şoaptă. Să nu fie decît prostii de-ale mele ?... Dar cum să mor ? Nu se poate, nu-i aşa ? Şi războiul se sfîrşeşte curînd... şi soarele luminează...

■— Sigur că da !

— Şi-s sănătoasă tun, nu-i aşa ?

'■

— Doar ţi-am spus...

— Ce mi-o fi venit să mă vait ? Ce caraghioasă sînt, nu-i aşa ? Frica, pesemne. Alţii au fost răniţi greu şi tot s-au făcut bine, pe cînd eu nici măcar nu sînt rănită.

— Cum nu eşti rănită ? am făcut eu, surprins. Dar atunci...

Sonia roşi :

— Mare prostuţ mai eşti... E cu totul altceva.

În momentul acela intră Vandîşev.

— Trebuie să mergem, Danii — zise el. Mi se pare că iar concentrează forţe lîngă sat. Acuşi în-cepe din nou hora... Vreau să-i mai spun două vorbe.

Mi-am luat rămas bun de la Sonia şi am ieşit. O vedeam pentru ultima oară.

Vandîşev şi cu mine am înmormîntat-o a doua zi, înainte de a trece la ofensivă. N-am îngropat-o la un loc cu ostaşii căzuţi în ultima luptă, căci aşa a vrut Vandîşev.

Era o zi cu ger aspru şi cu soare lucitor. Pămîn- tul îngheţat răsuna sub tîrnăcoape de parcă ar fi fost de fier. Coşciugul din scînduri vechi şi înnegrite a fost dus la cimitir cu o căruţă sanitară ; în afară de noi au mai venit să o petreacă două surori medicale, care-i fuseseră Soniei

prietene, şi un chirurg tăcut, cu pomenii mult ieşiţi în afară

.Luptele se ţineau lanţ. Din nou mii de oameni se adunau la mitinguri, în satele eliberate, din nou se alegeau comitete revoluţionare şi erau înălţate deasupra acoperişurilor de paie steagurile roşii. Pe la începutul lunii noiembrie, trupele lui Vranghel părăsiră Agaiman, Ceaplinka, Rojdestvenka, Otrada j.;i se retraseră, prin Perekop şi Ciongar, în Crimeea.

La Agaiman am aflat că prietenul meu Kostea fusese trimis la spitalul din Berislav. Starea lui continua să fie gravă ; pînă la plecare nu-şi venise în simţir

iîntre timp, Slepakov m-a luat agent de legătură în locul lui Mişa Koloskov, care fusese omorît. în luptele decisive pentru Perekop am văzut mult mai multe decît aş fi putut vedea dacă rămîneam tot timpul în prima linie. De cîteva ori — ce-i drept în treacăt — i-am zărit pe Voroşilov şi pe Budionîi. odată chiar am îndeplinit o misiune pe care mi-a încredinţat-o Frunze, ducînd o scrisoare urgentă comandantului diviziei letone. Din păcate, evenimentele de atunci parcă au trecut în zbor pe lîngă mine, cu iuţeală de neînchipuit, întocmai ca a stelei căzătoare aş spune, şi nu mi le mai pot aminti pe toate. Mai eram, fireşte, sub influenţa recentelor întîm- plări — despărţirea de Kostea, înmormmtarea So- niei. Chipul lor mă urmărea mereu, iar sufletul mi-era pustiu şi rece, ca bîntuit de viforniţe. Nu mă puteam împăca cu gîndul că nici Kostea şi nici Sonia nu mai erau cu mine. Din obişnuinţă, cînd mă culcam, pipăiam cu mîna alături, doar-doar voi da de Kostea, iar în fiecare fată întîlnită în cale descopeream ceva din Sonia — fie zîmbetul ei, fie glasul, fie strălucirea cozilor arămii şi inelate.

Cînd îmi aduc aminte de zilele de atunci, închid ochii şi toate îmi apar deodată : cadavrele, cu sutele, atîrnînd în sîrmele ghimpate din faţa Valului tui» cesc sau zăcînd, ca nişte pete întunecate, pe gheaţa ce acoperea pustiul golfului Sivaş, golul înspăimântător al luminii albăstrii a reflectoarelor din peninsula Litovskaia sfredelind bezna, trîmbele negre de mîl aruncate peste Sivaş de obuze cînd albii au bombardat coloana de asalt, trosnetul gheţei sub picioare, împuşcăturile, înjurăturile, urletele răguşite, gtemetele, pocnetul şleaurilor de la tunurile împotmolite în mîlul sărat de golf...

Şi pe dată, cum mă năpădesc amintirile, parcă văd aievea oameni luminaţi de razele livide ale proiectoarelor sau de sîngeria scăpărare a salvelor de artilerie, îmbrăcaţi şi încălţaţi ca vai de lume, scoţîndu-şi, cu tot vîntul pătrunzător de noiembrie, mantalele şi bluzele pentru a le

aşterne sub roţile tunurilor ce se afundau în noroi, rupînd cu mîinile goale sîrma ghimpată şi aruncîndu-se peste ea pentru ca cei ce vin în urmă să poată trece peste trupurile lor.

Apoi luptele de lîngă Iuşun, Karpova, Balka, drumurile desfundate, presărate de o parte şi de alta cu cadavre de oameni şi de cai, taceance răsturnate, tunuri părăsite cătînd la cer cu gurile lor mute... îmi amintesc şi întîlniril- cu populaţia satelor, unde, chiar în piaţă, ni se întindea masă mare, acoperită cu ştergare şi încărcată cu străchini de lut în care aburea mîncarea, îmi amintesc îmbrăţişările, lacrimile de bucurie şi de entuziasm, cuvintele din inimă pornite, îmi amintesc, de asemenea, mulţimile de prizonieri dezarmaţi, cu ochi sperioşi, buimaci...

Şi, în sfîrşit, îmi aduc aminte ziua însorită, căsuţele albe, prăfuite de pe colinele Sevastopolului,' străzile înguste, pavate cu pietre mari şi înţesate de oameni, iar la poalele malului abrupt, marea, marea albastră, scînteietoare, care-mi dezvăluia pentru prima oară frumuseţea-i veşnică, nemuritoare.

Era pustie marea atunci. Cu cîteva zile în urmă, sub protecţia crucişătoarelor Antantei, fugisară din port 126 de vase pline cu cei ce urau Puterea sovietică. Vreo suta de mii de oameni, fără a mai socoti echipajul vaselor, au părăsit atunci pămîntul patriei, cei mai mulţi pentru a nu se mai întoarce niciodată.

La Sevastopol am fost întîmpinaţi de o mulţime uriaşă şi de reprezentanţii comitetului revoluţionar din ilegalitate. îmi amintesc de pîinea şi sarea oferite pe ştergare brodate, de steagurile roşii, de crizantemele învoalte, mari cum nu mai pomenisem, de mitingul ţinut pe cheiul Nahimov, la picioarele monumentului de fontă al amiralului. Dar prima noapte pe care — după atrîtea nopţi dormite în frig, sub cerul liber — am petrecut-o într-un pat curat şi cald, la hotelul Severnaia, unde trăsese şi Sle- pakov i...

îmi zic adesea că viaţa, aşa cum e în realitate, nu seamănă întotdeauna cu ceea ce ne închipuim noi că ar trebui să fie. Ţin minte, bunăoară, cum mă plimbam eu pe străzile Sevastopolului, scăldate în razele soarelui de toamnă, şi-mi spuneam că peste cîteva zile am

să mă întorc la Berislav, am să-l regăsesc pe Kostea şi,.după ce se va fi întremat, vom trăi mai departe alături, fie în tîrgul nostru, fie în sat la el, ajutîndu-ne unul pe altul ca doi buni prieteni, că mama se va însănătoşi, Xenia Morozova, de asemenea, şi toţi cei ce-au suferit şi flămînzit vor fi sătui

şi se vor înzdrăveni pe dată

.Beat de bucurie şi de bune presimţiri, mă plimbam pe străzi. Magazinele se deschideau. O jumătate de kilogram de mere mărunte de Crimeea costa, în banii lui Vranghel — care erau primiţi la piaţă şi în unele magazine — zece mii de ruble, iar în bani sovietici două sute cincizeci de ruble. Tare aş fi vrut să-mi cumpăr nişte mere, dar n-aveam bani, nici sovietici şi nici dintr-ai lui Vranghel. Vedeam ■oamenii intrînd în magazine şi ieşind apoi cu pachete în braţe, iar un marinar vesel şi niţel cherche- lit ducea în fiecare mînă cîte o sticlă cu etichetă argintie, lucitoare

Inima mi-era plină atunci de simţăminte luminoase, senine ca o zi cu soare, ca bolta cerului nemărginit, ca marea sidefie, albastră, fără margini, m:-era plină de încredere nestrămutată în ziua cea de miine şi de compătimire, pentru toţi aceia care nu aveau s-o mai apuce.

îmi plăcea să stau pe malul mării, lîngă cheiul Grafskaia, pe pietrele alunecoase, acoperite cu muşchi verde ca malahitul, şi să ascult freamătul valurilor. în vuietul milenar al mării mi se părea că aud ceva ce nu mai auzisem pînă atunci, ceva care mâ liniştea, mă toropea şi în acelaşi timp mă chema stăruitor undeva, departe, nici eu nu ştiam unde. Un singur' lucru eră clar : ultimul duşman fusese alungat dt pe pămîntul nostru. Lenin felicitase armata cu prilejul victoriei. începea o viaţă nouă.

Şi ziua următoare a fost însorită, radioasă ; frunzele se scuturau de pe pomi cu foşnet gingaş, mirosea a mare, a vin, a peşte, valurile plescăiau molcom, lovinau-se de ţărm, şi ţeseau sub bulevardul Primorski alba lor horbotă de spumă cu reflexe albăstrii de cer senin. Valurile aiergau pe nioip şi se topeau pe loc, veneau din nou, şi tot aşa la ne- sfîrşit...

Băietandrii în pantaloni scurţi pescuiau, căţăraţi pe pietrele lucioase, şlefuite de undele mării. La chei fumegau vasele flotilei noastre, care intraseră de cu noapte în golf.

Am stat mult, mult timp pe ţărm ; n-aveam de ce să mă grăbesc : războiul se isprăvise, începuse demobilizarea. în mormanul de puşti aruncate într-o magazie din cartierul Korabelnaia zăcea şi a mea. Doream nespus ca nimeni să nu mai aibă vreodată nevoie de ele.

Marea fremăta, acoperită de crestele albe ale valurilor ; sufla un vînt puternic de toamnă. Catargele vaselor de cabotaj şi ale navelor militare ancorate în golf se legănau. Patru marinari cu tunici şi berete, într-o barcă cu vîsle, pescuiau cu nişte căngi cadavrele de pe lîngă mal. Multe mi s-au istorisit despre evacuarea gardiştilor albi, auzisem că au tras şi-au aruncat cu grenade unii în alţii, au înecat femei şi copii numai ca să ajungă pe puntea vaselor gata de plecare.

Cînd prindeau vreun înecat, marinarii vîsleau spre mal şi scoteau cadavrul pe nisip. în apropierea mea, pe nisipul curat, chihlimbariu, se şi adunaseră citeva leşuri, cu picioarele spre apă. La cîţiva paşi de mine vedeam un ins negricios în uniformă .de ofiţer ; îi lipsea o cizmă — probabil că mai apucase s-o scoată înainte de a se îneca. Lîngă el zăcea o femeie dolofană, în rochie lungă, neagră ; părul în- c-îlcit îi ascundea faţa. Ceva mai încolo, un băiat de vreo şapte sau opt ani, în hăinuţă cu nasturi albicioşi, încins cu o curea cu cataramă de aramă, iar şi mai departe, alte două leşuri. Am coborît pe pietrele alunecoase, ca să mă uit mai de aproape îa aceia care pînă nu de mult îmi fuseseră duşmani. Părul ud, despletit al femeii începea să se usuce ; vîntul îl răvăşea, zvîntîndu-l ; la intervale regulate, cu grijă parcă măsurate, valurile loveau pantofii ei de lac. Ofiţerul fără o cizmă zăcea neclintit — şi pentru el războiul se sfîrşise...

Multă vreme m-am uitat la un alt cadavru, prăvălit pe o rînă. Ceva îmi părea cunoscut la mortul

acela, cu faţa de mult nebărbierită, umbrită de o urmă de mustaţă. Cu toate că ceva mă îmboldea să-mi iau cît mai repede tălpăşiţa, m-am lăsat pe vine ca să-i cercetez mai îndeaproape faţa. Un marinar din barcă mi-a strigat :

— Hei ! Tu, ăla, de colo ! Cară-te ! Ce, vrei să-i şterpeleşti inelele ? şi mă ameninţă cu cangea. Ce-o fi vrînd să spună cu inelele lui ? ! Nedumerit, m-am ridicat şi am dat să plec, dar cînd am făcut un pas în lături, am văzut mîna înecatului, mai bine zis nu mîna, ci inelele de pe două degete umflate — inelar şi mijlociu. Inelele astea de aur masiv... unde le mai văzusem oare ? !

Fără să aud înjurăturile marinarilor, care îndreptau ameninţători barca spre mal, m-am întors şi m-am lăsat din nou pe vine şi... ceva parcă a strigat în mine :

Anisim !..

.M-am cutremurat, un şuvoi de răutăcioasă bucurie mi-a inundat inima, sîngele mi s-a urcat la cap ca un val fierbinte. M-am ridicat şi am mai privit o dată cu atenţie cadavrul.

Da, el era. Nu încăpea îndoială. Cu nelămurită, aproape stinsă ură îl priveam.

M-am îndepărtat cu paşi repezi. Aş fi vrut să-l găsesc îndată pe Vandîşev şi să-i spun ; s-ar fi bucurat ca nimeni altul că ticălosul de Anisim nu scăpase de pedeapsă. -Dar nu l-am găsit pe nenea Serghei nici în port, nici la comenduire ; şi nimeni n-a ştiut să-mi spună cînd vine.

Am pornit din nou să hoinăresc pe străzile învăluite într-o ceaţă străvezie, pline de larmă şi de voie bună. în apropierea gării am întîlnit un grup numeros de prizonieri : mergeau sub escortă şi m-am mirat cînd i-am auzit rîzînd. Abia după ce i-am lăsat în urmă, m-am dumerit că erau pur şi simplu bucuroşi că sînt prizonieri, că vor scăpa cu viaţă, căci Puterea sovietică nu-i împtişcă pe prizonieri. Şi din nou m-am înseninat şi mi-am simţit inima uşoară. Mai tîrziu, un bătrîn pescar

m-a dus la căsuţa lui durată din piatră necioplită şi împrejmuită cu zid scund de bolovani. Acolo am mîncat o mîncare gustoasă şi foarte pipărată, am băut vin nou, ne-am sărutat şi am plîns...

Cu aceste întîlniri din Sevastopol s-a încheiat pentru mine războiul civil şi a început în viaţa mea o perioadă nouă, cu totul alta, plină de noi bucurii şi speranţe, de alţi oameni, pe alte meleaguri

.\Vă *recomandăm să citiţi:*

COLEGII

de V. AXIONOV

Romanul „Colegii" a fost publicat în Uniunea Sovietică în anul 1960. La această dată, Vasili Axionov, care împlinea vîrsta de 27 de ani, nu mai era un debutant, el se afirmase cu originalitate în presa sovietică. însă romanul „Colegii" a marcat intrarea sa în literatură. Spre deosebire de alţi colegi în meşteşugul condeiului, Axionov nu deţinea diploma de

absolvent al Institutului de Literatură, ci diploma de absolvent al Facultăţii de Medicină.
În romanul care l-a făcut cunoscut şi apreciat, a înfăţişat experienţa proprie de viaţă, ca medic profesionist, cît şi experienţa colegilor săi de generaţie.
Romanul lui Axionov este dedicat tinerei generaţii de oameni sovietici, colegilor săi de vîrstă, de muncă, de aspiraţii. Autorul îşi propune să înfăţişeze portretul moral şi intelectual al acestor tineri. Eroii, „colegii", sînt trei la număr : Alexei Maximov, Vladislav Karpov şi Saşa Zelenin. Autorul ii surprinde discutînd în ziua repartizărilor. Zelenin este singurul dintre ei care se înflăcărează la gindul că va pleca să lucreze undeva într-un sat. Ceilalţi doi au impresia că în mediul rural nu vor avea „cazuri" interesante. Colegii se despart : Zelenin pleacă în regiunea lacului Onega, ceilalţi doi se angajează medici pe vadele comerciale,
Depărtarea nu-i desparte pe cei trei prieteni, ei ;şi btriu, se întluenţează Tecipioc, se revăd, viaţa lai Z,e- lemn este chiar salvată de Vladka şi Alexei.
Societatea sovietică, principiile sănătoase de viaţă ale colectivului de muncă în care îşi desfăşoară activitatea fiecare din cei trei prieteni, relaţiile de prietenie şi idealul comun alcătuiesc mediul în care tinerii se malurizează, devin adevăraţi oameni.
Romanul are o structură originală, îmbinînd elemente dintre cele mai diverse : scrisori, jurnale intime, monologuri interioare, digresiuni lirice, autocaracterizări ale eroilor. El îmbină tonalitatea emoţională, lirică, cu nota ironică şi cu replica alertă, plină de umor,

Rompnul „Colegii" se bucură de o caldă primire din partea publicului de toate

vîrstele, deşi cu precădere, prin problematica sa, se adresează tinerilor începînd de la 14—16 ani

.Redactor responsabil :
m. 6028. Tirai 22.140. H¿r-540XS40/16. Coli ediioîs'

S

EDITURA TINERETULUI